

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนบงใต้โนนรังพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้า ศึกษาเอกสารต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับต่อไปนี้

1. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้
2. การพัฒนางานอาคารสถานที่และสิ่งแวดลอม
3. การพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน
4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
5. การมอบหมายงาน
6. การนิเทศติดตาม
7. บริบทของโรงเรียนบงใต้โนนรังพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสกลนคร เขต 2
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### สภาพแวดล้อมการเรียนรู้

#### 1. ความหมายของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

กองประชาสัมพันธ์และกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2551, หน้า 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือ สภาวะใดๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

แม็คเวย์ (McVey, 1989 อ้างถึงใน ไพฑูรย์ ศรีฟ้า, 2551) กล่าวถึง ความหมายของคำว่า “สภาพแวดล้อมการเรียนรู้” ในเชิงองค์ประกอบคือ สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ทางด้านกายภาพ ประกอบด้วย แสงสว่าง สี เสียง พื้นที่ว่าง เฟอร์นิเจอร์ และลักษณะของสถานที่ที่ใช้ในการเรียนรู้ส่วนของสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม หรือ สภาพแวดล้อมด้านจิตวิทยา และหากมองกันให้แคบลงในระดับห้องเรียน “สภาพแวดล้อม

ทางด้านจิตวิทยา” คือ บรรยากาศของชั้นเรียน ซึ่งเปรียบเสมือนกลุ่มของสังคมที่มีอิทธิพลต่อสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้นั่นเอง

ปริญญา อังคฺสิงห์ (2552, หน้า 2) ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ว่า คือ องค์ประกอบต่างๆ ที่อยู่ในสภาพการณ์เรียนรู้ อันจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน

สุวรรณณี โภชากรณ์ (2553, หน้า 10) ได้ให้ความหมายว่าเป็น สิ่งเร้าที่มีศักยภาพ เช่น บุคคล สิ่งของ วัตถุ สภาพการณ์ ทั้งที่เป็นรูปธรรม แนวความคิด ความรู้สึก บรรยากาศ ระบบการศึกษา การปกครอง กิจกรรม ลักษณะของบริเวณอาคารสถานที่ และสิ่งต่างๆ ทัวไป ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่และการพัฒนาทุกด้านของผู้เรียน

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2555, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ว่าเป็น สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เป็น รูปธรรม และนามธรรม สภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม (concrete environmental) หรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (physical environment) ได้แก่ สภาพต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ วัสดุ อุปกรณ์ หรือสื่อต่างๆ รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ อันได้แก่ ต้นไม้ พืช ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม (abstract environment) หรือสภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยา (psychological environmental) ได้แก่ ระบบคุณค่าที่ยึดถือซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม ของกลุ่มสังคมข่าวสาร ความรู้ ความคิด ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดและเจตคติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม

กรมวิชาการ (2556, หน้า 17) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญและความจำเป็นของการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนในโรงเรียนว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) โดยมีวิสัยทัศน์ให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สถานศึกษาทุกแห่งได้จัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้อย่างมีความสุข รู้จักแสวงหาความรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ได้เรียนรู้จากสื่อ เทคโนโลยีจากแหล่งเรียนรู้ในและนอกสถานศึกษา

อรจรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง (2556, หน้า 11) ได้กล่าวถึงคำว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียน (Learning Environment) ว่าหมายถึง สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม (Concrete Environmental) หรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) ได้แก่ สภาพต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ วัสดุ อุปกรณ์ หรือสื่อต่างๆ รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่อยู่ตาม ธรรมชาติ อันได้แก่ ต้นไม้ พืช ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ

วิชิต เทพประสิทธิ์ (2558, หน้า 10) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ (Learning Environment) มีความหมายว่า สิ่งต่างๆ สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวผู้เรียน ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ส่งผลต่อผู้เรียนทั้งทางบวกและทางลบ และมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น ห้องเรียนที่ถูกสุขลักษณะ มีแสงสว่างพอเพียง สะอาด สงบ อากาศถ่ายเท มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีคุณภาพเหมาะสมและสนับสนุนการเรียนรู้ มีบรรยากาศในการเรียนที่ดี ก็จะส่งผลทางบวกต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความสุข มีความตั้งใจและกระตือรือร้นในการเรียน หากบรรยากาศเต็มไปด้วยความสับสนกดดัน สกปรก เต็มไปด้วยข้าวของที่ไม่เป็นระเบียบ ก็จะส่งผลทางลบต่อผู้เรียนทำให้บรรยากาศในการเรียนเต็มไปด้วยความเครียด ผู้สอนก็จะรู้สึกท้อถอย ไม่เป็นผลดีต่อการเรียนการสอน

แอสติน (Astin, 2008, p. 3) ได้กล่าวว่า สภาพแวดล้อมตามความหมายของพจนานุกรม หมายถึง การรวมตัวของสภาพภายนอกที่มีอิทธิพลต่อชีวิตและการพัฒนาอินทรีย์ ส่วนคำว่า สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา (School environment) หมายถึง ลักษณะใดๆ ก็ตามของสถานศึกษาที่เป็นสิ่งเร้า (Stimulus) ที่มีศักยภาพและอิทธิพลต่อนักศึกษา

แมคเวย์ (McVey, 2009, p. 124) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านกายภาพ ประกอบด้วย แสงสว่าง สี เสียงบริเวณที่ว่าง เพอร์นิเจอร์ และลักษณะของสถานที่ที่ใช้เรียนรู้ ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม หรือสภาพแวดล้อมด้านจิตวิทยาก็คือ บรรยากาศของชั้นเรียน

ฮาโรลด์ (Harold, 2014, p. 233) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมสถานศึกษาหรือสถาบันอุดมศึกษาว่าหมายถึง ระบบการศึกษา ระบบการปกครอง และกิจกรรมต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนนักศึกษาได้รับประสบการณ์ในการพัฒนาตนเอง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทัศนคติและความสนใจ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า “Learning environment” หรือ “สภาพแวดล้อมการเรียนรู้” หมายถึง สิ่งรอบตัวที่มีผลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งมนุษย์สามารถที่จะนำเอาหลักการแปลงสู่การปฏิบัติได้ตามวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการเรียนรู้ในระดับหรือในประเภทนั้นๆ

## 2. ประเภทของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

โรงเรียนบึงไต้โนนรังพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูประบบสถานศึกษา พัฒนาองค์กร โดยยึดกระบวนการที่จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพ ตามตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน สมศ. รอบสี่ โดยการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งการจัดประเภทของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ได้มีนักวิชาการหลายท่าน จัดประเภทของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ดังนี้

ไพฑูริย์ ศรีฟ้า (2555, หน้า 15-20) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ (physical environment) และสภาพแวดล้อมด้านจิตวิทยา (psychological environment) โดยมีรายละเอียดแต่ละประเภท ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ หมายถึง สภาพต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และสิ่งต่างๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ด้วย (ลักษณะของสถานที่ที่ใช้เรียนรู้สภาพแวดล้อมด้านจิตวิทยา) โดยแบ่งส่วนต่างๆ ได้ดังนี้
  - 1.1 แสงสว่าง สี และเสียง ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน
  - 1.2 ห้องเรียนทั่วไป (general classroom) หมายถึง ห้องเรียนโดยทั่วไปที่ใช้เรียนและสอนตามปกติ ไม่มีวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้หรือกิจกรรมอื่นที่นอกเหนือไปจากการเรียนการสอนปกติ
    - 1.3 ห้องเรียนเฉพาะวิชา (specialized studies) หมายถึง ห้องเรียนพิเศษที่มีอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ เพื่อกิจกรรมต่างๆ มากกว่าห้องเรียนทั่วไป เช่น ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์และห้องปฏิบัติการทางภาษา เป็นต้น
    - 1.4 โรงอาหาร (dining area) หมายถึง บริเวณที่ใช้เป็นที่รับประทานอาหารของสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงบริเวณขายอาหาร รับส่งของประกอบอาหาร เก็บของและทำความสะอาดด้วย

1.5 ห้องประชุม (assembly unit) หมายถึงบริเวณหรืออาคารที่ใช้เพื่อการประชุม การบรรยาย และประกอบกิจกรรมต่างๆ บริเวณนี้ควรจุคนได้มาก คือประมาณร้อยละ 30 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด อาคารนี้ควรได้รับการออกแบบพิเศษในการด้านการฟัง การมอง ที่นั่ง การถ่ายเทอากาศ สี แสง และเสียง

1.6 อาคารอำนวยการ (administrative unit) อาคารนี้โดยทั่วไปจะอยู่ส่วนหน้าของสถานศึกษา เพื่อความสะดวกในการติดต่อและประสานงานของสถานศึกษา เป็นหน่วยรวมของการบริหาร งานที่สำคัญ บริเวณนี้ประกอบด้วยห้องผู้บริหารระดับต่างๆ ห้องประชุมย่อย ห้องธุรการ ห้องการเงิน ห้องงานทะเบียน และห้องพัสดุ เป็นต้น

1.7 ห้องสมุดหรือศูนย์กลางสื่อการเรียนการสอน (library or instructional material center) หมายถึง อาคารที่ใช้เป็นศูนย์หนังสือและสื่อการเรียนการสอนทุกชนิด ภายในห้องสมุดจะมีบริเวณสำหรับทำกิจกรรมต่างๆ เช่น บริเวณให้ยืมหรือคืนหนังสือและอุปกรณ์ต่างๆ บริเวณสำหรับอ่านหนังสือ บริเวณเก็บหนังสือ เป็นต้น

1.8 บริเวณสำหรับการสันทนาการ (recreation area) หมายถึง อาคารหรือบริเวณที่ส่งเสริมพละนาฏยและสุขภาพจิตที่ดี บริเวณนี้อาจอยู่ภายในอาคารหรือภายนอกอาคารก็ได้ เช่น โรงพลศึกษา ห้องอาบน้ำแร่ต่างตัว ห้องดนตรี สระว่ายน้ำ และสนามกีฬา เป็นต้น

1.9 บริเวณเพื่อกิจกรรมและนิทรรศการ (social activity and exhibition) หมายถึง บริเวณที่ใช้ส่งเสริมการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตร เช่น กิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมการชุมนุมต่างๆ และบริเวณเพื่อการเกษตร เป็นต้น

1.10 บริเวณบริการสาธารณูปโภค (utilities) หมายถึง บริเวณที่จัดไว้เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี เพื่อความสะดวกสบายในสถานศึกษา เช่น บริการน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ การกำจัดสิ่งปฏิกูล ดังนั้นการปรับหรือขยายอาคารเรียนจะต้องไม่ทำลายบริเวณนี้

1.11 เส้นทางจราจรและที่จอดรถ (vehicular traffic) หมายถึง การจัด ทำและแบ่งแยกเส้นทางสัญจรในสถานศึกษาให้เด่นชัดและใช้การได้ดี เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ จึงมักแบ่งแยกเป็นดังนี้ คือ เส้นทางเดินรถ เส้นทางเดินเท้า ทางเชื่อมระหว่างอาคาร บริเวณสำหรับจอดรถ

1.12 บริเวณที่พักอาศัย (residential area) หมายถึง บริเวณที่พักอาศัยซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยต่างไปจากอาคารอื่นๆ เช่น บ้านพักครู คณงาน ภารโรง นอกจากนี้อาจมีหอพักสำหรับนักเรียนนักศึกษาด้วย

2. สภาพแวดล้อมด้านจิตวิทยา หมายถึง บรรยากาศของชั้นเรียนซึ่งเปรียบเสมือนกลุ่มของสังคมที่มีอิทธิพลต่อสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ที่ส่งเสริมผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างสมบูรณ์ในทุกๆ ด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน ถ้าครูกับผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยครูสร้างบรรยากาศในการเรียนให้เป็นกันเอง สนุกสนาน น่าสนใจ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนกล้าซักถาม กล้าแสดงความคิดเห็น และความสามารถ รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น กระตือรือร้นในการเรียน ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ และผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ประกอบด้วย

2.1 คุณลักษณะของครู หมายถึง พฤติกรรมที่ครูแสดงออกต่อนักเรียน โดยครูที่มีคุณภาพควรมีพฤติกรรม เป็นผู้มีความรับผิดชอบซึ่งจะมีพฤติกรรม เช่น เข้าสอนตรงเวลา ตรวจงานสม่ำเสมอ ไม่ทิ้งห้องเรียน ไม่มาสาย และปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย และมีมาตรฐานการปฏิบัติ คือ จัดทำแผนการสอน หรือ โครงการสอนตลอดภาคเรียนหรือตลอดปีการศึกษา ดำเนินการสอนตามแผนการสอน และ/หรือโครงการสอนนั้นๆ เข้าสอนและเลิกสอนตามเวลาที่กำหนดในตารางสอน และกำหนดปฏิทินปฏิบัติงานตลอดภาคการเรียนหรือตลอดปีการศึกษาไว้

2.2 การจัดการกระบวนการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน หมายถึง เทคนิคในการสอน การจัดกิจกรรมต่างๆ เสริมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร

3. ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครองและชุมชน หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน ทั้งในรูปแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น การประชุมร่วมกัน การเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ซึ่งเป็นสภาพต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และสิ่งต่างๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของคน และสภาพแวดล้อมด้านจิตวิทยา ซึ่งเป็น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนที่ส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาตนเองได้อย่างสมบูรณ์ในทุกๆ ด้าน

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2555, หน้า 9-10) ได้กล่าวถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะด้วยกันคือ (1) สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ (2) สภาพแวดล้อมทางด้านจิตภาพ (3) สภาพแวดล้อมทางด้านสังคม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ เป็นสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อาคารสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ สื่อ อุปกรณ์การสอนต่างๆ รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ต้นไม้ พืช ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เป็นต้น สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านกายภาพ จะส่งผลต่อการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน แบ่งออกเป็นสภาพแวดล้อมในห้องเรียน และสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

1.1 สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ประกอบด้วยห้องเรียน และอุปกรณ์การเรียนต่างๆ แสงสว่าง สี เสียง อุณหภูมิ เหล่านี้เป็นต้น

1.1.1 ห้องเรียนและอุปกรณ์การเรียน ได้แก่ ห้อง พื้นห้อง ผนัง ประตู หน้าต่าง ขนาดและพื้นที่ว่างภายในห้องเรียน โต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ อุปกรณ์ตกแต่งห้องเรียน เช่น แจกันดอกไม้ ภาพวาด เป็นต้น

1.1.2 แสงสว่าง ได้แก่ แสงธรรมชาติจากดวงอาทิตย์ และแสงประดิษฐ์ซึ่งเป็นแสงจากหลอดไฟประดิษฐ์

1.1.3 เสียง ได้แก่ เสียงบรรยายของผู้สอน เสียงการสนทนา ระหว่างผู้สอน และผู้เรียนหรือผู้เรียนกับผู้เรียน เสียงจากเครื่องขยายเสียง เหล่านี้จะต้องมีระดับความดังที่พอเหมาะ

1.1.4 อุณหภูมิ ได้แก่ ระดับความชื้นของอากาศ การถ่ายเทของอากาศ การระบายอากาศโดยธรรมชาติและ การระบายอากาศจากอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ได้แก่ พัดลม เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น

1.2 สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ได้แก่ แหล่งความรู้ต่างๆ เช่น แหล่งวิทยบริการ ห้องปฏิบัติการ ห้องทดลอง โรงฝึกงาน ห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับ การเรียน และการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากในห้องเรียน

2. สภาพแวดล้อมทางด้านจิตภาพ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกจิตใจ เจตคติของนักเรียน ที่มีต่อการเรียนการสอน แบ่งออกเป็นองค์ประกอบสำคัญใหญ่ๆ 2 องค์ประกอบคือ

## 2.1 องค์ประกอบด้านนักเรียน

2.1.1 บุคลิกภาพและพฤติกรรมของนักเรียน จะมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บุคลิกภาพและพฤติกรรมของนักเรียนที่สำคัญ ได้แก่ การร่วมกิจกรรม การเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ การสมาคม ภายในกลุ่ม ความมีระเบียบในการทำงาน ความเป็นประชาธิปไตย เป็นต้น

2.1.2 ระดับสติปัญญา ระดับสติปัญญาของนักเรียนมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรเลือกเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาของนักเรียนด้วย

2.1.3 สถานภาพทางครอบครัว จากงานวิจัยพบว่า พื้นฐานทางครอบครัวจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพบว่า อาชีพและรายได้ของบิดามารดามีความสัมพันธ์ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอีกทั้งการเอาใจใส่ของผู้ปกครอง จะส่งผลทางตรงกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้นการจัดการศึกษาก็ควรคำนึงถึงในส่วนนี้ด้วย หากพบว่านักเรียน มาจากสภาพครอบครัวอย่างไรแล้ว ก็จะได้จัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้เหมาะสม เช่น การจัดหาทุนการศึกษา แก่นักเรียนที่มีสภาพครอบครัวที่ยากจน เพื่อที่นักเรียนจะได้มีกำลังใจที่จะศึกษาเล่าเรียนมากยิ่งขึ้น

## 2.2 องค์ประกอบด้านผู้สอน

2.2.1 บุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูผู้สอนบุคลิกภาพและพฤติกรรมของผู้สอนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียน จากงานวิจัยพบว่า บุคลิกภาพ และพฤติกรรมของครูที่นักเรียนต้องการ ได้แก่ อารมณ์ดี ร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ดูต่านักเรียนโดยไม่มีเหตุผล พุดจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่หยาบคาย ไม่ดื่มสุรา ยาเสพติด และเล่นการพนัน

2.2.2 ความรู้และประสบการณ์ มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งนี้จากงานวิจัยพบว่า วุฒิครูมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่เรียนกับครูที่มีวุฒิสอง จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากครูที่มีวุฒิต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากครูที่มีวุฒิสองกว่า ย่อมจะผ่านกระบวนการและเทคนิควิธีการสอน และวิชาการมากกว่าครูที่มีวุฒิต่ำและยิ่งถ้าหากว่าได้สอนตรงหรือสอดคล้องกับสาขาที่ได้เรียนมาด้วยแล้วจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น



2.2.3 เทคนิคการสอน การสอนของครูเริ่มตั้งแต่การวางแผน การสอน การดำเนินการสอนและการประเมินผล จากงานวิจัยพบว่า การวางแผนการสอน เป็นดังแปรลำดับที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากครูผู้สอนมีการวางแผน การสอน ที่ดี จะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น

3. สภาพแวดล้อมทางด้านสังคม ได้แก่สภาพแวดล้อมที่เกิดจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น ความสัมพันธ์ระหว่าง นักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน นักเรียนกับ ครูผู้สอน รวมถึง กฎ ระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ของโรงเรียน องค์กรประกอบของ สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านสังคม เช่น

3.1 การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน จากงานวิจัยพบว่า บรรยากาศ ในชั้นเรียนมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.2 การสร้างแรงจูงใจ หากนักเรียนเกิดแรงจูงใจที่จะเรียน จะทำ ให้ผลการเรียนดีขึ้น แรงจูงใจจะมีทั้งภายนอกและ ภายใน สำหรับแรงจูงใจภายนอกนั้นผู้สอน สามารถกระตุ้น เพื่อให้นักเรียนสามารถ แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่ต้องการได้

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสำเร็จด้านวิชาการ และพฤติกรรมของนักเรียนมีผลมาจากความสัมพันธ์ ที่มีระหว่างครูและนักเรียน กล่าวคือ คุณภาพของความสัมพันธ์และการให้ความสนใจสนับสนุน ร่วมมือกันส่วนบุคคลในชั้นเรียน มีผล ต่อระดับความต้องการของนักเรียนแต่ละคน เนื่องมาจากสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรม ด้านการเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียน จะมีผลต่อการ จัดการเรียนการสอน ตลอดจนส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนของนักเรียนเป็นอย่างมาก ในการจัดการเรียนการสอนจึงควรต้องตระหนักถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนด้าน ต่างๆ ดังที่กล่าวมาอย่างรอบคอบและจริงจังจึงจะบังเกิดผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่าง แท้จริง จากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางการเรียนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าสภาพแวดล้อม ทางการเรียน มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน หรือสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน และที่ใกล้ตัวผู้เรียนมากที่สุดคือ สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนยังมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน มาก ดังนั้น สภาพแวดล้อมทางการเรียนจึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่งไม่ควร

เพิกเฉยละเลย เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคน แต่โดยในสภาพความเป็นจริงนั้นเป็นที่สังเกตว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนต่างๆ ดังกล่าว ไม่ค่อยได้รับความเอาใจใส่เท่าใดนัก ส่วนใหญ่จะมองข้ามไปจนเกิดผลเสียต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นถ้าครู และผู้บริหาร ได้ตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางการเรียน ทำความเข้าใจและจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนของผู้เรียน ก็จะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ของผู้เรียนดียิ่งขึ้น

### 3. ความสำคัญของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับวัยและระดับของผู้เรียนจะเป็นสิ่งที่จะเป็นสิ่งที่สนับสนุนทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกที่อยากเรียนและเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง (2556, หน้า 11) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีต่อการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้เป็นทรัพยากรทางการศึกษา โดยธรรมชาติแล้วสภาพแวดล้อมเป็นแหล่งความรู้ ศาสตร์ต่างๆ ทั้งหลายมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ โดยเฉพาะโลกยุคสารสนเทศเช่นทุกวันนี้ สภาพแวดล้อมทางการศึกษาจะเป็นสารสนเทศทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี ดังนั้นสภาพแวดล้อมทางการศึกษาจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งวิทยาการต่างๆ ของระบบการศึกษา
2. สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่อการจัดการศึกษาในขณะที่สภาพแวดล้อมทางการศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการด้วยตัวของมันเอง สภาพแวดล้อมทางการศึกษาก็สามารถอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนได้หลายรูปแบบ ด้วยการใช้วิธีการและเครื่องมือที่ต่างก็เป็นสภาพแวดล้อมทางการศึกษา เช่น การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการจัดการศึกษาในระบบการศึกษาทางไกล เป็นต้น
3. สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้จูงใจให้ผู้เรียนใฝ่หาการเรียนรู้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางการศึกษาเป็นสภาวะการณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่อยู่โดยรอบของระบบการศึกษาหรือระหว่างผู้สอนและผู้เรียน สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ดีจึงสามารถสร้างบรรยากาศ จูงใจให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียน อยากรู้ และเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้เพิ่มพูนประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาในปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมยุคสารสนเทศ วิทยาการแขนงต่างๆ ซึ่งเป็นผลผลิตจากความเจริญก้าวหน้าต่างๆ เหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาได้เป็น

อย่างดี โดยเฉพาะในด้านการบริหารแล้ว เทคโนโลยีด้านเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ และการสื่อสาร ฯลฯ ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้สามารถทำให้การบริหารการศึกษาที่มีความคล่องตัว สะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำสูงขึ้น

5. สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ทำให้การจัดการศึกษามีพลังมากขึ้น สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้นอกจากจะเป็นเครื่องมือทางการศึกษาแล้วสภาพแวดล้อมใหม่เพื่อการเรียนรู้ยังเป็นวิธีการจัดการศึกษาด้วย จากการศึกษาที่สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือและวิธีการของการศึกษานี้เอง สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ทั้งกายภาพ จิตภาพ และสังคม ทำให้การจัดการศึกษาด้วยทรัพยากรการศึกษาที่ทันสมัย ทำให้หลายรูปแบบ เกิดเป็นวิธีการใหม่ๆ ที่เรียกว่า นวัตกรรมการศึกษาขึ้นอย่างกว้างขวาง สามารถจัดการศึกษาได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ทำให้การขยายโอกาสทางการศึกษาและการศึกษาต่อเนื่อง ฯลฯ ดำเนินไปได้อย่างเสมอภาคและทัดเทียมกัน

6. สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ทำให้การจัดการศึกษาและการเรียนการสอนตั้งอยู่บนพื้นฐานทางจิตวิทยา โดยธรรมชาติแล้ว สภาพแวดล้อมทางการศึกษามีหลากหลายรูปแบบ ตามสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้สภาพแวดล้อมมีผลสำคัญด้านจิตวิทยาหรือความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนเจตคติของมนุษย์มาก จิตวิทยาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางการศึกษา

7. สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ช่วยการจัดการศึกษายุคสารสนเทศ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางการศึกษาเป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการที่ทันสมัยจึงทำให้การจัดการสารสนเทศทางการศึกษามีความสะดวกและทำได้กว้างขวางมากขึ้น

สภาพแวดล้อมมีความสำคัญสำหรับการเรียนรู้ และจำเป็นต้องกล่าวถึงก่อนเรื่องอื่นๆ นักเรียนต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริม เพื่อให้พวกเขาสามารถอยู่ในโลกที่สับสนวุ่นวายนี้ได้ ครูไม่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียนได้ แต่ครูต้องควบคุมสภาพแวดล้อมให้นักเรียนถึง 7 ชั่วโมงต่อวัน ครูมีอิทธิพลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของการศึกษาทั้งด้านบวกและด้านลบ ครูเป็นผู้สร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และยังเป็นตัวเร่งการเรียนรู้ของนักเรียน ปัจจุบันนี้เรารู้แล้วว่าความรู้สึกที่เรามีต่อการศึกษาส่งผลต่อการทำงานของสมอง อารมณ์ และพุทธิปัญญา

วิชิต เทพประสิทธิ์ (2558, หน้า 10) ได้กล่าวว่า ความสำคัญ  
ของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีหลายประการ ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่นห้องเรียนมีความสะดวกสบาย มีอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนครบถ้วน ทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน ผู้สอนก็มีความสุขในการสอน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ก็จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความราบรื่น สะดวก รวดเร็ว ตามแผนที่วางไว้

2. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้สนับสนุนการเรียนรู้หลายด้าน เช่น ทำให้ผู้เรียนเกิดความประทับใจ เป็นตัวกระตุ้นผู้เรียนให้มีความสนใจและเกิดแรงจูงใจในการเรียนเปลี่ยนเจตคติไปในทางที่ดี มีความพึงพอใจในการเรียนช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปัจจัยสำคัญในกระบวนการเรียนการสอนก็คือความรู้สึที่เกิดจากตัวผู้เรียน ความรู้สึกพึงพอใจ สนใจ อยากเรียน อยากรู้ ซึ่งจะเป็น ตัวการนำไปสู่การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในที่สุด ดังนั้นถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านกายภาพ จิตภาพ และทางด้านสังคมภาพแล้ว จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึดังกล่าวได้

3. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ช่วยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนประสบการณ์การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมตามปกติแล้ว การรับรู้และการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นหลังจากที่ได้ปะทะสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกที่มากกระตุ้นประสาทสัมผัสของผู้เรียน การปะทะสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ เป็นการสร้างประสบการณ์ ดังนั้นถ้าเราต้องการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีก็ต้องจัดให้ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีก่อนแล้วสภาพแวดล้อมต่างๆ เหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดประสบการณ์ของผู้เรียนภายหลัง

4. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีจะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียน จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดการศึกษาประการหนึ่งก็คือมุ่งให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพดี มีการแสดงออกทางกาย วาจาและใจตามแบบอย่างที่ดีสังคมยอมรับกล่าวคือมีคุณธรรม และจริยธรรมที่เป็นเครื่องหมายของคนดี มีการประพฤติ ปฏิบัติสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างดี การที่จะหล่อหลอมพฤติกรรม หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์นั้นต้องใช้เวลา และอาศัยปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน จึงจะสามารถกล่อมเกลาผู้เรียนได้ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยปรับหรือโน้มน้าวพฤติกรรมของผู้เรียนโดยเฉพาะสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร มีความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ตัดสิน

ปัญหาด้วยเหตุผลต่างๆ เหล่านี้จะค่อยๆ แทรกซึมเข้าไปในความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียน สะสมทีละน้อยจนในที่สุดก็จะแสดงออกในลักษณะของบุคลิกภาพรูปแบบในการรับรู้ ตลอดจนค่านิยมต่างๆ ของผู้เรียน

5. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีส่วนช่วยในการควบคุมชั้นเรียน ให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัยสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เป็นตัวกำหนดอาณาเขตของการเรียน ทำให้มีบรรยากาศที่แตกต่างไปจากกิจกรรมอื่น ยกตัวอย่างเช่น ลักษณะของ สภาพแวดล้อมในสถานเริงรมย์ ผู้เรียนเมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่จัดไว้ได้อย่างเหมาะสม ก็จะมีสมาธิจดจ่ออยู่ในระเบียบวินัยมากขึ้น โดยเฉพาะถ้ามีการจัดโต๊ะ เก้าอี้ ของนักเรียนอย่างมีวัตถุประสงค์ จะช่วยให้การควบคุมชั้นเรียนมีระบบระเบียบ และง่าย สำหรับผู้สอนมากขึ้น

6. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เป็นแหล่งทรัพยากรทางการเรียน การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นไปอย่างกว้างขวาง หลายแหล่งเห็น ความสำคัญของมุมวิชาการ ศูนย์วิชาการ มุมสื่อการเรียนการสอน ทำให้ทั้งผู้เรียน และผู้สอน สามารถใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้ตลอดเวลาที่ต้องการ เป็นการ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบยืดหยุ่นเป็น ศูนย์กลางได้อย่างดี นอกจากนี้แหล่งทรัพยากรการเรียนจะช่วยพัฒนาความรับผิดชอบ ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนตลอดจนเป็นการสร้างนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้ ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ไม่ยึดติดอยู่เฉพาะความรู้ที่ได้จากผู้สอน

7. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เสริมสร้างบรรยากาศในการเรียน สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีจะทำให้บรรยากาศในการเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอนให้ดำเนิน ไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด ในสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความ สะดวกสบาย สงบ ปราศจากสิ่งรบกวน จะช่วยสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้นทำ ให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้หรือทำกิจกรรมการเรียนต่างๆ อย่างตั้งใจและมีสมาธิ ยิ่งถ้าผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นซึ่งจัดว่าเป็นสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ด้านจิตภาพมีบุคลิกลักษณะที่อบอุ่น เป็นมิตร ก็จะยิ่งทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอน เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์มากยิ่งขึ้น

8. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง ผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน การจัดสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ต่างๆ ให้ง่ายต่อการเคลื่อนไหวโยกย้าย ทำให้ผู้สอนไปถึงตัวผู้เรียนได้สะดวก ตำแหน่งของผู้สอน

ไม่จำเป็นต้องอยู่หน้าชั้นเสมอไป ผู้สอนอาจนั่งอยู่ท่ามกลางผู้เรียนเพื่อให้คำปรึกษา  
แนะแนวทางสภาพแวดล้อมเช่นนี้ช่วยให้ผู้สอนมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนมากขึ้น ทำให้ได้รู้จัก  
อุปนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้ดี ส่วนผู้เรียนจะลดความกลัว  
และมีความกล้ามากขึ้น กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น มีเจตคติที่ดีต่อผู้สอน

9. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะช่วยลดความเมื่อยล้า  
หรือความอ่อนเพลีย ทางด้านสรีระของผู้เรียนเช่นการจัดโต๊ะเก้าอี้ที่มีขนาดพอเหมาะ  
ร่างกายของผู้เรียนช่วยให้การนั่งสบายสามารถนั่งได้นานๆ โดยไม่ปวดหลัง การให้แสงสว่าง  
ในห้องเรียนที่เหมาะสม จะช่วยให้ผู้เรียนคลายความเมื่อยล้าของสายตา นอกจากนี้ยังเป็นการ  
ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมจะสนับสนุนให้  
ผู้เรียนรู้สึกอยากเรียนและเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งหากมีสภาพแวดล้อม  
การเรียนรู้ที่เหมาะสม ก็จะเป็นการเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ  
เพราะเกิดจากความรู้สึกที่เต็มไปด้วยทัศนคติด้านบวก แต่หากสภาพแวดล้อมที่ไม่  
เหมาะสม ก็จะส่งผลให้ผู้เรียนมีทัศนคติด้านลบต่อการเรียนรู้เช่นเดียวกัน

#### 4. ลักษณะของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดี

ลักษณะสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่ดี (Ideal learning environment) จะต้อง  
เป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียนของสถานศึกษาในจินตภาพที่น่าจะเป็น จึงจะเป็นสิ่งแวดล้อม  
ทางการเรียนรู้ที่ดี นอกเหนือจากสิ่งที่จำเป็นพื้นฐานของการศึกษาแล้ว สามารถสรุปได้ดังนี้  
กรมวิชาการ (2536) ได้เสนอแนวคิดในการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อ  
การเรียนรู้ที่ดีของผู้เรียนไว้ 5 องค์ประกอบ สรุปได้ดังนี้

##### 1. คุณลักษณะของครู โดยครูที่มีคุณภาพควรมีพฤติกรรม ดังนี้

1.1 เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ซึ่งจะมีพฤติกรรม เช่น เข้าสอนตรง  
เวลา ตรวจงานนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ไม่ทิ้งห้องเรียน เอาใจใส่นักเรียนอย่างใกล้ชิด  
ไม่มาทำงานสาย และปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามเวลาที่กำหนด

1.2 มีมาตรฐานการปฏิบัติ คือ จัดทำแผนการสอนหรือโครงการ  
สอนตลอดภาคเรียนหรือตลอดปีการศึกษา และดำเนินการสอนตามแผนการสอนหรือ  
โครงการสอนนั้น เข้าสอนและเลิกสอนตามเวลาที่กำหนดในตารางสอน และกำหนดปฏิทิน  
ปฏิบัติงานของตนตลอดภาคเรียนหรือตลอดปีการศึกษาไว้

2. การจัดกระบวนการเรียนการสอน คือ ครูควรสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เทคนิคการสอนหลากหลายวิธี และพัฒนาการสอนให้มีประสิทธิภาพ อยู่เสมอ

3. การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน คือ ครูและผู้เรียนควรร่วมกัน ตกแต่งห้องเรียนให้สะอาดและสวยงาม จัดมุมประสบการณ์เสริมหลักสูตร จัดแสดงผลงานของนักเรียน จัดกิจกรรมต่างๆ เสริมหลักสูตรและนอกหลักสูตร จัดที่นั่งนักเรียน หลากๆ รูปแบบ และจัดบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียน

4. การจัดสภาพแวดล้อมนอกชั้นเรียน คือ ครูและผู้เรียนควรร่วมกัน จัดบริเวณโรงเรียนให้สะอาด ร่มรื่น สวยงาม และปลอดภัย จัดนิทรรศการและป้ายนิเทศ นอกชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ จัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ หรือในโอกาสที่เหมาะสม จัดกิจกรรมรักษาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน และจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้บริการ ห้องสมุด

5. ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครองและชุมชน คือ ครูควรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ปกครองและชุมชน ติดต่อกับผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอเพื่อแจ้งผลการเรียนของผู้เรียน นำทรัพยากรในท้องถิ่นมาช่วยพัฒนาและประยุกต์ใช้ในการเรียน การสอน เชิญผู้ปกครองมาเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน และเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญต่างๆ ในชุมชน

พระมหาอำนาจ ครอบบุญ (2554, หน้า 26–28) ได้กล่าวว่า ลักษณะ สิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี ประกอบด้วย

1. ด้านผู้เรียน สถานศึกษาที่มีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดีผู้เรียน ต้องมีโอกาสดังนี้

1.1 สามารถเข้าถึงข้อมูลหรือสารสนเทศเพื่อสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตจริงได้

1.2 ทำงานร่วมกัน เพื่อการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความคิด

1.3 พัฒนาความสามารถของตนเองได้เต็มศักยภาพที่ตนมีอยู่

1.4 เรียนรู้ได้ทุกอย่างตามที่ต้องการโดยไม่มีข้อจำกัด

1.5 สร้างค่านิยมที่ดีของการเป็นผู้ใฝ่รู้ มีวินัย จริยธรรม

และคุณธรรม

2. ด้านผู้สอน สถานศึกษาที่มีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี ผู้สอนต้องสามารถทำได้ ดังนี้

2.1 เป็นผู้สามารถชี้แนะ แนะนำ การแสวงหาความรู้ และช่วยเหลือการเรียนรู้ด้วยการมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน

2.2 ทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษนำไปสู่ความเป็นเลิศ

2.3 ทาการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างเสรี เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และประสบการณ์ที่หลากหลายให้กับผู้เรียนได้อย่างไม่มีข้อจำกัด

2.4 ออกแบบหลักสูตรและการสอนให้เชื่อมโยงหรือประสานกันระหว่างเนื้อหาวิชาในแต่ละสาขาวิชาให้ผู้เรียนมองเห็นองค์รวมของประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เป็นอยู่

2.5 มีเงินสนับสนุนการพัฒนาคณาจารย์ในการเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการศึกษาดูงานตลอดจนการวิจัย เพื่อสามารถพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียน

2.6 เข้าถึงข้อมูลและสารสนเทศ ตลอดจนการใช้เครื่องมือในการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ E-mail คอมพิวเตอร์ ได้อย่างสะดวกตลอดเวลา

3. ห้องเรียน ลักษณะของห้องเรียนในสถานศึกษาที่มีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี ควรจะมีลักษณะดังนี้

3.1 มีอุปกรณ์ที่สามารถนำเสนอข้อมูลและสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ ได้ครบถ้วน เช่น โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับโลกภายนอกห้องเรียนได้

3.2 มีฐานข้อมูลและแหล่งอ้างอิงไว้ให้ใช้ได้ทันทีในการสืบค้นข้อมูลและการทำการวิจัย เช่น อุปกรณ์สืบค้นข้อมูลระยะไกลด้วยคอมพิวเตอร์ สารานุกรมและพจนานุกรมในสาขาวิชาต่างๆ

3.3 ต้องเป็นห้องเรียนที่สามารถให้โอกาสในการเรียนเป็นกลุ่มเล็กเป็นรายบุคคลและมีคอมพิวเตอร์ไว้สำหรับการเรียนในระดับกลุ่มย่อยด้วย

3.4 มีห้องที่สามารถบรรจุผู้เรียนเป็นจำนวนมากได้ พร้อมกับอุปกรณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนการสอนกับกลุ่มเรียนขนาดใหญ่ได้

3.5 ห้องเรียนออกแบบเพื่อไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างสบายทั้งการควบคุมอุณหภูมิ แสง และเสียง ตลอดจนการวางระบบที่เป็นพื้นฐานจำเป็นสำหรับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน



3.6 ห้องเรียนต้องสามารถให้การเรียนรู้ด้วยสื่อประสม (Multimedia) ได้

4. สถานศึกษา บรรยากาศทางการเรียนที่ดีของสถานศึกษาควรมีลักษณะ ดังนี้

4.1 เปิดบริการให้นักศึกษา และประชาชนได้เข้ามาใช้เป็นแหล่งศึกษาและค้นคว้าได้ ตลอดจนเวลาที่เปิดทำการ และเวลาที่ปิดทำการควรมีช่วงเวลาเข้าเรียน และสุดสัปดาห์ด้วย

4.2 มีกิจกรรมทางวิชาการเพื่อการเรียนการสอนตลอดปี และมี การจัดตารางเรียนแบบยืดหยุ่น

4.3 มีความสะอาด ร่มรื่น และมีการบำรุงรักษาอาคาร อุปกรณ์ และเครื่องใช้ให้สามารถใช้ได้ตลอดเวลา

4.4 เป็นศูนย์รวมของผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่างๆ ที่สามารถ ให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนได้

5. ผู้ปกครองของนักเรียนในสถานศึกษาที่มีบรรยากาศทางวิชาการ หรือสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดีนั้น ผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมไปกับกิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น และถือเป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบร่วมกับสถานศึกษาในการให้ การศึกษาแก่บุตรธิดาของตน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนที่ดี ต้องเอื้อให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ทุกที่ ทั้งในและนอกห้องเรียน รวมถึง บุคลากร และกระบวนการ ต่างๆ ในโรงเรียนที่เป็นสิ่งเร้าที่ส่งผลต่อการเรียนของนักเรียนเพื่อทำให้นักเรียนเกิดการ รับรู้มีความประทับใจต่อลักษณะสภาพแวดล้อมต่างๆ ของโรงเรียน

## 5. แนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

### 5.1 แนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านกายภาพ

มีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องแนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ด้านกายภาพนี้ไว้ ดังนี้ (ปริญญา อังคฺสิงห์, 2552, หน้า 24) ให้ข้อคิดเห็นว่ เกี่ยวกับแนวการพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่ดี ซึ่งการพิจารณาว่าสถานศึกษา มีสภาพแวดล้อมด้านกายภาพนั้นดีหรือไม่นั้น อาจพิจารณาจากลักษณะต่างๆ ต่อไปนี้

1. ความเพียงพอ (adequacy) หมายถึง มีพื้นที่ อาคาร ห้องเรียน และวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ อย่างเพียงพอ

2. ความเหมาะสม (suitability) หมายถึง ความเหมาะสมในการเลือกที่ตั้งของโรงเรียน อาคารเรียน และการจัดห้องต่างๆ ภายในอาคารเรียน เป็นต้น
3. ความปลอดภัย (safety) หมายถึง การป้องกันไม่ให้เกิดอุบัติเหตุหรืออันตรายต่างๆ ภายในโรงเรียน
4. สุขลักษณะ (healthfulness) หมายถึง การพิจารณาส่งเสริมด้านสุขภาพและอนามัย
5. ระยะเวลาติดต่อใช้สอย (accessibility) หมายถึง ระยะทางระหว่างบ้านกับโรงเรียน หรือจุดต่างๆ ภายในโรงเรียน
6. ความยืดหยุ่น (flexibility) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยผนัง วัสดุอุปกรณ์ให้ใช้กิจกรรมได้หลายหลาย
7. ประสิทธิภาพ (efficiency) หมายถึง การใช้พื้นที่ใช้สอย อาคาร วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
8. การประหยัด (economy) หมายถึง การวางแผนผังบริเวณ ออกแบบอาคารให้ใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่ากับการลงทุน และเสียค่าบำรุงรักษาน้อย
9. การขยายตัว (expansibility) หมายถึง การออกแบบอย่างเหมาะสมให้สามารถขยายตัวได้ง่าย และมีค่าใช้จ่ายน้อย
10. รูปร่าง (appearance) หมายถึง การจัดบริเวณโรงเรียน อาคาร และการตกแต่งภายในและภายนอกอาคารให้เหมาะสม ดูแลอาคารสถานที่ให้สวยงามและสะอาดอยู่เสมอ

สรุพนันท์ ศรีประทักษ์ (2554, หน้า 33) ให้ทัศนะเกี่ยวกับแนวการพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่ดีหรือเอื้อต่อการเรียนรู้ ต้องใช้หลักเกณฑ์การจัดห้องเรียนที่มีประสิทธิภาพดังนี้

1. การจัดสภาพห้องเรียน ควรคำนึงถึงลักษณะการเรียนการสอน วิธีสอน บรรยากาศในการเรียน และวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่ใช้ในห้องเรียน เช่น ใช้เพื่อบรรยายกลุ่มใหญ่หรือสอนกลุ่มย่อย หรือต้องการให้ผู้เรียนอภิปรายโดยทั่วถึง นอกจากนี้
2. โต๊ะ เก้าอี้ ควรเป็นแบบที่เบา ไม่เทอะทะ สะดวกต่อการเคลื่อนย้ายหรือปรับลักษณะภายในห้องเรียน การจัดเก้าอี้นั่งเรียนในห้องเรียนอย่าให้บังกัน ควรให้ผู้เรียนทุกคนเห็นครูและกระดานได้ชัดเจน อาจยกพื้นหน้าห้องให้สูงขึ้นเพื่อที่ครูจะได้มองเห็นโดยทั่วถึง หรืออาจจัดห้องบรรยายจัดห้องแบบยกพื้นด้านหลังสูงแล้วเต่าง

ระดับลงมาด้านหน้า ลักษณะเช่นนี้เป็นห้องเรียนที่เหมาะสมกับการสาธิตเพราะผู้เรียนทุกคน จะเห็นครูได้ชัดเจน

3. เสียง หากเป็นห้องขนาดใหญ่ต้องเตรียมเครื่องขยายเสียงเพื่อให้ได้ยินอย่างทั่วถึง

4. ไฟฟ้าและแสงสว่าง ภายในห้องเรียนอาจจะได้แสงสว่างจากธรรมชาติและแสงจากหลอดไฟ แสงที่ได้จากธรรมชาติบางแห่งอาจสว่างมากไป เช่น บริเวณใกล้หน้าต่าง จึงควรมีการกันแสงไว้บ้าง สำหรับแสงจากหลอดไฟควรจะติดหลอดไฟในตำแหน่งที่เหมาะสมให้แสงสว่างทั่วห้อง และควรมีปลั๊กไฟติดไว้ในตำแหน่งที่เหมาะสมและใช้ได้อย่างสะดวกด้วย เช่น ที่ผนังห้องเรียนโดยรอบ

5. การระบายอากาศในห้องเรียน ห้องเรียนทุกห้องจำเป็นต้องมีการถ่ายเทอากาศด้วยการติดตั้งหน้าต่างให้ถูกทิศทางลม อันจะทำให้อากาศหมุนเวียนได้สะดวก

6. อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา การเลือกใช้และติดตั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาต้องเป็นไปอย่างระมัดระวัง เช่น การติดตั้งจอทีวีในห้องเรียน ถ้าเป็นห้องสี่เหลี่ยมจัตุรัส การตั้งจอทีวีที่มุมห้องจะเก็บคนดูได้มาก ถ้าเป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้าการตั้งจอด้านหน้าห้อง (ด้านแคบ) จะเก็บคนดูได้มาก หรืออาจใช้จอชนิดม้วนได้ติดไว้เหนือกระดานจะทำให้ใช้ทั้งกระดานและจอ

นอกจากนี้ อุดินซามิ (2011, p 29; อ้างถึงใน สรวิสนันท์ ศรีประทักษ์, 2554, หน้า 34) กล่าวถึง แนวการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ในประเด็นการออกแบบทางด้านกายภาพว่า ทฤษฎีทางการเรียนรู้ส่วนมากไม่ได้อธิบายถึงการออกแบบโรงเรียนทางด้านกายภาพ เช่น อาคาร สถานที่ ห้องเรียน ห้องสมุด ฯลฯ แต่นักออกแบบ (สถาปนิก วิศวกร) จำเป็นตระหนักว่า การออกแบบทางกายภาพนั้นจำเป็นต้องนำทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบด้วย ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ดังกล่าว อาทิเช่น ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ (traditional cognitive-based learning theories) ทฤษฎีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสร้างด้วยตนเอง (constructivism learning theories) ฯลฯ

## 5.2 แนวทางการพัฒนา สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านจิตวิทยา

มีผู้ให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องแนวทางการพัฒนาเฉพาะ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านจิตวิทยานี้ไว้ ดังนี้

บุญเรือน หุ่นดี (2551 อ้างถึงใน ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์, 2557, หน้า 48) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับแนวการพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านจิตวิทยาไว้ว่า แนวทางในการจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ควรมีการปรับปรุงห้องเรียนอยู่เสมอเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศใหม่ๆ ให้กับผู้เรียน อันจะทำให้ครูและผู้เรียนเกิดความสบายใจ
2. ห้องเรียนควรมีความเป็นระเบียบและสะอาด เพราะจะทำให้ห้องเรียนน่าอยู่
3. ห้องเรียนควรมีความสวยงาม เพื่อเรียกความสนใจของผู้เรียน
4. ควรมีการเสริมสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งอาจจัดในรูปของป้ายนิเทศ คาชวัญ และมุมต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ อยากเห็น และเป็นการโน้มน้าวจิตใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
5. ควรจัดบรรยากาศให้เหมาะสมกับวัยและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของผู้เรียน
6. ควรจัดบริการแนะแนวสนองความต้องการของผู้เรียน
7. กำหนดให้ผู้เรียนได้รับผิดชอบงานเพื่อสังคมส่วนรวมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนด้วยการให้มีกิจกรรมการทำงานกลุ่มและงานบริการ
8. จัดให้มีการสรุปและเน้นความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาของบทเรียนเพิ่มเติมในเวลาพักหรือนอกเวลาเรียน

พรรณี ชูทัย เจนจิต (2555, หน้า 29) ให้ทัศนะส่วนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการการเรียนรู้ด้านจิตวิทยา โดยได้กล่าวถึงบรรยากาศในห้องเรียนที่จะเอื้อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. บรรยากาศที่มีความท้าทาย (challenge) ครูจะต้องกระตุ้นให้กำลังใจ และเชื่อในความสามารถของผู้เรียนว่าผู้เรียนจะสามารถประสบความสำเร็จในการเรียนด้วยตนเองได้
2. บรรยากาศแบบอิสระเสรี (freedom) หมายถึง ผู้เรียนมีอิสระที่จะเลือกและตัดสินใจที่จะศึกษาค้นคว้าสิ่งที่ตนเองต้องการรู้ได้ ซึ่งบรรยากาศเช่นนี้จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อตัวผู้เรียนเอง นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในตนเองและไม่เครียด

3. บรรยากาศการให้ความเคารพซึ่งกันและกัน (respect) ไม่ว่าจะระหว่างครูกับนักเรียน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยกันและครูด้วยกัน การที่ครูให้การยอมรับนักเรียนจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าคุณค่าและมีความมั่นใจในตนเอง ซึ่งถือเป็นสิ่งที่มีผลต่อการร่วมกิจกรรมต่างๆ ของผู้เรียนต่อไป

4. บรรยากาศที่มีความอบอุ่น (warmth) หมายถึง ครูมีความเข้าใจ เป็นมิตร ยอมรับและคอยให้ความช่วยเหลือผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความอบอุ่นสบายใจ อยากเข้าใกล้ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน บรรยากาศที่มีความอบอุ่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทร จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรักโรงเรียน และรักการเรียนมากขึ้น

5. บรรยากาศที่มีการควบคุม (control) เป็นความจำเป็นที่ครูจะต้องฝึกให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย แต่มีได้อยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดเช่นนักโทษ โดยครูควรจะชี้แจงเพื่อหาความเข้าใจความสำคัญของระเบียบวินัยแก่ผู้เรียนก่อน

6. บรรยากาศความสำเร็จ (success) ครูจะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่างๆ ของผู้เรียนมาก ดังนั้นครูควรแสดงความเห็นต่องานหรือการทำกิจกรรมของผู้เรียนในส่วนที่ประสบความสำเร็จมากกว่าส่วนที่ล้มเหลว

เวนเซล (Wentzel, 2008; อ้างถึงใจ อรจรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง, 2556, หน้า 11) ให้ทัศนะว่า หลัก 6 ประการของการพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านจิตวิทยา คือ

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการนำมาตราฐานระดับสากลมาใช้ในระบบการเรียนการสอน การประเมินผล และการจัดทำหลักสูตรสำหรับนักเรียนตั้งแต่ชั้นเตรียมอนุบาลถึงจบมหาวิทยาลัย อย่างเข้มงวด เทียบตรง และเหมาะสม

2. จัดให้มีการประยุกต์การเรียนรู้ในหลักสูตรโดยให้เอื้อต่อทั้งภาคธุรกิจและภาคการศึกษา เช่น การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานให้อยู่ในหลักสูตรสำหรับนักเรียนระดับตั้งแต่เตรียมอนุบาลจนถึงจบชั้นมัธยม

3. ให้นักเรียนที่จบชั้นมัธยมสามารถแสดงความสามารถทางวิชาการและทักษะทางวิชาชีพตาม รูปแบบความสามารถในการทำงาน และบริหารการอบรม (the ETA competencies model)

4. เสริมการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนในเกรด 7-12 (ม. 1-ม. 6) เพื่อสร้างความมั่นใจว่าผู้เรียนจะสามารถเรียนต่อในระดับสูงขึ้นหรือมีอาชีพที่ดี

5. เสริมแรงงานผู้ใหญ่ที่มีความสามารถทางวิชาการและทักษะการทำงานที่เป็นที่ยอมรับระดับประเทศ และให้มีจิตสำนึกเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยการเพิ่มทักษะการเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อรักษาอาชีพที่ตนเองทำอยู่ไม่ว่างานที่สุดไม่ให้สูญหายไป นั่นหมายความว่าพวกเขาจำเป็นต้องมีการคิดทบทวน แก่ไข เป็นระยะๆ

แอนเดอร์สัน (Anderson, 1970; อ้างถึงใน คีรีบุญ จงวุฒิเวศย์, 2557, หน้า 45) ได้กล่าวถึงลักษณะบรรยากาศในห้องเรียนที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการเรียนรู้ ความรู้สึกและพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนไว้ คือ

1. ความเป็นกันเอง ได้แก่ ความรู้สึกสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้เรียน
  2. การแบ่งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้
  3. การปฏิบัติตามเกณฑ์หรือข้อกำหนดของกิจกรรมการเรียนการสอนมีรูปแบบที่วางไว้อย่างเคร่งครัด
  4. การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีลำดับขั้น ไม่ล่าช้าและมีความสอดคล้องเหมาะสม
  5. การจัดสภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้พร้อมใช้งานได้ตลอดเวลา และเพียงพอ เช่น จัดให้มีหนังสือ เครื่องมือ และวัสดุต่างๆ
  6. การส่งเสริมความร่วมมือและลดความขัดแย้งระหว่างนักเรียนด้วยกัน หรือครูกับนักเรียน
  7. นักเรียนและครูทราบถึงวัตถุประสงค์และความคาดหวังในการเรียนอย่างชัดเจนและชัดเจน
  8. สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในห้องเรียนไม่มีการลำเอียงจากครู
  9. ผู้เรียนมีโอกาสได้ทำกิจกรรมที่ท้าทายความสามารถอยู่เสมอ
  10. สร้างความตื่นตัวและจัดความเฉื่อยชาอันเป็นสาเหตุของความเบื่อหน่ายต่อการเรียนการสอน
  11. การตัดสินใจทำกิจกรรมต่างๆ มาจากนักเรียนเป็นส่วนใหญ่ หรือยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางนั่นเอง
  12. ไม่ส่งเสริมการแบ่งพรรคแบ่งพวกในหมู่นักเรียนด้วยกัน
  13. ทำให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจกับกิจกรรมการเรียนการสอน
- ในชั้นเรียน

14. เสรีภาพต้องมีขอบเขต ไม่ปล่อยปละละเลย จนทำให้นักเรียน  
ขาดระเบียบและความรับผิดชอบ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อม  
การเรียนรู้แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านกายภาพ  
ซึ่งควรมีความเหมาะสม ความปลอดภัย ความเพียงพอ และถูกสุขลักษณะ และการพัฒนา  
สภาพแวดล้อมการเรียนรู้สภาพแวดล้อมด้านจิตวิทยา ซึ่งเป็นการรักษาบรรยากาศต่างๆ  
ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ความรู้สึกและพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนให้มีบรรยากาศที่น่า  
เรียนรู้

## การพัฒนางานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

### 1. การพัฒนางานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

สุรพล ศุภรตรีทิเทศ (2557, หน้า 24) อธิบายว่า การพัฒนางานอาคาร  
สถานที่และสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการบำรุงรักษา อาคารสถานที่  
และสิ่งแวดล้อม ที่จะประสบผลสำเร็จได้ควรจะมีการดำเนินขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในขั้นนี้เป็นขั้นรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ  
อาคารสถานที่อาจได้จากระบบข้อมูลของโรงเรียนที่มีอยู่ และหาข้อสรุปปัญหาเพิ่มเติม  
เพื่อให้เป็นปัจจุบันและแน่นอน ในขั้นตอนนี้มีข้อมูลหลายด้าน ด้านที่เกี่ยวข้องซึ่งอย่างน้อย  
ที่สุดจะต้องประกอบด้วยข้อมูล 3 ประเภท คือ

1.1 สภาพปัจจุบันของอาคารสถานที่และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เช่น  
จำนวนอาคาร สิ่งปลูกสร้างที่มีอยู่แล้ว พื้นที่บริเวณโรงเรียน สภาพพื้นที่ จำนวนนักเรียน  
จำนวนบุคลากรและเครื่องมือเครื่องใช้

1.2 แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง เช่น การเพิ่มหรือลดลงของจำนวน  
นักเรียน งบประมาณที่คาดว่าจะได้รับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในท้องถิ่นซึ่งเกี่ยวข้องกับ  
โรงเรียน

1.3 ปัญหาและข้อจำกัด ซึ่งจะได้จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้น  
เช่น ข้อจำกัดของพื้นที่ ข้อจำกัดของบุคลากร ข้อจำกัดของงบประมาณหรือปัญหาอื่นๆ  
ที่ส่งผล ต่อการดำเนินงาน เป็นต้น เมื่อได้ข้อมูลและปัญหาแล้วก็นำมาวิเคราะห์โดยให้  
บุคลากร ในโรงเรียนมีส่วนร่วม เพื่อสรุปเป็นความต้องการของโรงเรียนที่จะแก้ปัญหา  
หรือพัฒนาด้านอาคารสถานที่เพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

2. การวางแผนอาคารสถานที่ เมื่อรู้ความต้องการด้านอาคารสถานที่ที่จะแก้ปัญหาหรือพัฒนาอย่างไรแล้ว ก็จัดให้มีการวางแผนและเขียนโครงการเพื่อแก้ปัญหา เพื่อพัฒนา หรือเพื่อบรรลุความต้องการด้านอาคารสถานที่นั้นๆ ในการวางแผนด้านอาคาร สถานที่ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

2.1 ใ้บุคลากรในโรงเรียนและบุคลากรในชุมชนผู้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ และมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ ได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการวางแผนด้านอาคารสถานที่

2.2 ในการวางแผนด้านอาคารสถานที่ จะต้องมุ่งให้อาคารสถานที่นั้นสามารถใช้ประโยชน์ในหลายๆ ทางหากจะเป็นแบบเอนกประสงค์ก็จะทำให้การพัฒนาอาคารสถานที่นั้นๆ ได้ผลคุ้มค่ากับการลงทุน

2.3 ให้เป็นการใช้อำนาจประโยชน์ต่อการพัฒนาของนักเรียนในด้านต่างๆ ให้มากที่สุด นั่นคือให้ประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตรง และส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนและกลุ่มเอกลักษณ์นิสัยให้เป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตรโดยอ้อม

3. การดำเนินงานตามแผนงานอาคารสถานที่จะต้องกำกับติดตามและควบคุมดูแลการดำเนินงานดำเนินไปตามแผนที่วางไว้ การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่จะดำเนินไปโดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้องพยายามให้บุคคลหลายๆ ฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่โดยวิธีการดังนี้

3.1 ปลุกฝังใ้บุคลากรในโรงเรียน มีความรู้สึกที่ตนเองมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของซึ่งต้องมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของโรงเรียน

3.2 ใ้ให้นักเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่ ในส่วนที่สามารถกระทำได้ ซึ่งจะช่วยปลุกฝังนิสัยการทำงานและเกิดความภาคภูมิใจในโรงเรียนของตน

3.3 ปลุกฝังให้ชุมชนตระหนักว่าโรงเรียนเป็นสมบัติของชุมชน และให้ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่เท่าที่จะเป็นไปได้

4. การประเมินผลการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่ เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะช่วยให้ทราบว่าการทำงานดำเนินไปตามแผนหรือไม่ เพียงใดเพื่อปรับแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขในระหว่างการทำงาน และเป็นข้อมูลสำหรับการพิจารณาวางแผนดำเนินงานปีถัดไป การประเมินผลงานด้านอาคารสถานที่ต้องทำเป็นระยะๆ สม่ำเสมอตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนงานโดยใช้วิธีการดังนี้



- โครงการ
- 4.1 ทำตารางกำหนดเวลาการประเมินผลไว้อย่างชัดเจนในแต่ละ
  - 4.2 ทำตารางกำหนดเวลาการใช้อาคารสถานที่และบันทึกรายผล
  - 4.3 มีการตรวจตราดูแลอย่างสม่ำเสมอ
  - 4.4 ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน เช่น การแบ่งหน้าที่
- รับผิดชอบแล้วรายงานผล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษาอีกด้วย งานอาคารสถานที่ของโรงเรียน เป็นงานที่ต้องพิจารณาวิเคราะห์ และบริหารให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนให้มากที่สุด

การรักษาความสะอาดในห้องเรียน ควรจะเป็นหน้าที่ที่นักเรียนแต่ละห้องควรจะได้ร่วมมือกัน โดยปกติมักจะจัดผู้รับผิดชอบห้องเรียน ซึ่งนับว่าเป็นการฝึกฝนให้นักเรียนรู้จักทำความสะอาดด้วย

การใช้ประโยชน์จากอาคารสถานที่ให้มากที่สุด อาคารสถานที่ที่ได้สร้างขึ้นมาแล้วหากใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่าก็ขาดทุน ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องหาทางพยายามใช้ห้องเรียนตลอดจนห้องต่างๆ ให้คุ้มค่า ห้องประชุมก็อาจใช้เป็นสถานที่สำหรับทำพิธีแต่งงาน หรือจัดกิจกรรมบางอย่างได้นอกจากโรงเรียนจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้ไปแล้ว ยังเป็นการสร้างความสำคัญกับชุมชนได้

การตกแต่งบริเวณให้สวยงาม กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ย่อมจะทำให้โรงเรียน มีความสวยงาม เป็นที่น่าเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น และคนที่ยุ่ยนั่นเอง

การจัดบริเวณที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่นเดียวกับตกแต่งบริเวณให้สวยงาม โรงเรียนยังจำเป็นต้องจัดบริเวณที่พักผ่อนหย่อนใจ เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสผ่อนคลายความตึงเครียดที่เกิดขึ้นจากการเรียนและเป็นการสร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนนั้นเป็นที่น่าสดชื่นมากกว่าความแห้งแล้ง เป็นการสร้างความสบายใจให้แก่ผู้ที่อยู่ในโรงเรียน เรื่องนี้มีข้อควรคำนึงอยู่คือ

1. ควรจัดให้มีที่พักผ่อนหย่อนใจทั้งในและนอกอาคารเท่าที่สภาพของอาคารและสิ่งแวดล้อมจะเอื้ออำนวยได้ ภายนอกอาคารนั้นอาจจัดสวนไม้พุ่มหรือสวนหย่อม และหากตัดแปลงจากลักษณะที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติได้ก็จะยิ่งดี

2. ควรจัดสวนสัตว์เพื่อปลูกฝังให้เกิดความรักและความเมตตาต่อสัตว์ และเพื่อประโยชน์ในการพักผ่อนหย่อนใจด้วย

3. จัดให้มีสนามฟุตบอลหรือสนามหญ้ากว้างๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ แล้วยังเป็นสถานที่หมั่นเวียนอากาศถ่ายเทดีอีกด้วย

นอกจากนั้นแล้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนควรจัดให้บุคลากรทั้งหมด ร่วมรับผิดชอบดูแลความเรียบร้อยของอาคารสถานที่ โดยนอกจากจะมีหน้าที่รับผิดชอบประจำแล้ว ยังทำหน้าที่ เเวรยามดูแลความเรียบร้อยหรือความปลอดภัยของสถานศึกษา ตลอดจนเวลาควรให้มีการบันทึกเหตุการณ์อยู่เวรยามโดยละเอียด และจัดให้มีผู้ตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง คณงานภารโรงนอกจากได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบการรักษาเวรยามทั้งกลางวันและกลางคืน โดยให้ปฏิบัติหน้าที่ควบคู่กับผู้สอนและเป็นผู้ช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ควรจัดให้มีคณะกรรมการควบคุมดูแลความสะอาด รวมือกันพัฒนาทั้งอาคารเรียนและบริเวณโรงเรียนให้ความสะดวกต่างๆ ด้วย ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมทางด้านอาคารสถานที่จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม ผู้ที่อาศัยมีความพอใจทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และความปลอดภัยถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ

นอกจากนี้ สุทิน พรหมสี (2558, หน้า 5-8) ได้กล่าวว่า การพัฒนางานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม จะมีประสิทธิภาพได้โดยการดำเนินการ ตามขั้นตอนทั้ง 4 ของกระบวนการบริหาร คือ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การวางแผน การดำเนินการตามแผน และการประเมินผล เช่นเดียวกับการบริหารงานอื่นๆ ทุกงาน กระบวนการบริหารงานอาคารสถานที่ มีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา ในเบื้องต้นของการบริหารงานอาคารสถานที่ ผู้บริหารต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามขั้นตอนแรกของกระบวนการบริหาร โดยรวบรวมข้อมูลด้านอาคารสถานที่ จากระบบข้อมูลของโรงเรียน และหาข้อมูลสภาพปัญหาเพิ่มเติม เพื่อให้ได้เป็นปัจจุบันและแน่นอน ในขั้นนี้ผู้บริหารต้องมีข้อมูลหลายๆ ด้านที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอย่างน้อยที่สุดจะต้องประกอบไปด้วยข้อมูล 3 ประเภทนี้ คือ

1. สภาพปัจจุบันของอาคารสถานที่และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เช่น จำนวนอาคารสิ่งปลูกสร้างที่มีอยู่แล้ว พื้นที่บริเวณโรงเรียน สภาพพื้นที่ จำนวนนักเรียน จำนวนบุคลากรและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น

2. แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง เช่น การเพิ่ม หรือลด ของจำนวนนักเรียน งบประมาณที่คาดว่าจะได้รับ การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในท้องถิ่นซึ่งเกี่ยวพันถึงโรงเรียน เป็นต้น

3. ปัญหาและข้อจำกัด ซึ่งจะได้จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เช่น ข้อจำกัดของพื้นที่ ข้อจำกัดของบุคลากร ข้อจำกัดของงบประมาณ หรือปัญหาอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน เป็นต้น

เมื่อได้ข้อมูลและปัญหาแล้ว ก็นำมาวิเคราะห์โดยให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมเพื่อสรุปเป็นความต้องการของโรงเรียนที่จะแก้ปัญหา หรือพัฒนาด้านอาคารสถานที่ เพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนงานอาคารสถานที่ เมื่อรู้ความต้องการด้านอาคารสถานที่ว่าจะแก้ปัญหา หรือพัฒนาอย่างไร แคไหน จากการปฏิบัติในขั้นตอนที่ 1 แล้ว ก็จัดดำเนินการในขั้นที่ 2 กล่าวคือ จัดให้มีการวางแผนและเขียนโครงการเพื่อแก้ปัญหา เพื่อพัฒนา หรือ เพื่อบรรลุความต้องการด้านอาคารสถานที่นั้นๆ ในการวางแผนด้านอาคารสถานที่ ผู้บริหารต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ให้บุคลากรในโรงเรียนและบุคคลในชุมชนผู้ซึ่งมีส่วนในการใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ ได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการวางแผนงานด้านอาคารสถานที่

2. ในการวางแผนด้านอาคารสถานที่ จะต้องมุ่งให้อาคารสถานที่นั้นๆ สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายๆ ทาง หากจะเป็นแบบอเนกประสงค์ก็จะทำให้การพัฒนาอาคารสถานที่นั้นๆ ได้ผลคุ้มค่ากับการลงทุน

3. ให้เป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการเกิดการพัฒนาการของนักเรียนในด้านต่างๆ ให้มากที่สุด นั่นคือ ให้ประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตรง และส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอน และกล่อมเกลาลักษณะนิสัยให้เป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตรโดยทางอ้อม

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการตามแผนงานอาคารสถานที่ในขั้นตอนนี้ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องกำกับ ติดตาม และควบคุมดูแลให้การดำเนินงานดำเนินไปตามแผนที่วางไว้ในขั้นตอนที่ 2 การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่จะดำเนินไปโดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพพอสมควร หากผู้บริหารยึดแนวทางในการปฏิบัติงาน ดังต่อไปนี้ ปฏิบัติให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้สึกว่าจะตนเองมีส่วนเป็นเจ้าของซึ่งต้องมีความรับผิดชอบต่อการทำงานของโรงเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การดูแลรักษาอาคารสถานที่ บุคลากรทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาไม่ใช่ ให้เจ้าหน้าที่เป็นฝ่ายดำเนินการด้านเดียว ทุกคนต้อง

ช่วยกันและรณรงค์ให้ทุกคนรู้ การรักษาความสะอาดและรักษาสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน ช่วยกันสอดส่องดูแลไม่ให้ใครทำลายและช่วยกันพัฒนาให้มีความสวยงาม เกิดประโยชน์ใช้สอยยิ่งขึ้นไป

## 2. การพัฒนางานอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม โดยใช้กิจกรรม 5ส

ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนบงใต้โนนรังพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำกิจกรรม 5ส มาเป็นกิจกรรมในการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนบงใต้โนนรังพัฒนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร โดยมีรายละเอียดดังนี้

### 2.1 ความหมายของกิจกรรม 5ส

สถาบันเพิ่มพูนผลผลิตแห่งชาติ (2552, หน้า 223) กล่าวว่า กิจกรรม 5ส คือ กระบวนการหนึ่งที่เป็นระบบมีแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสามารถนำมาใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไขงาน และรักษาสิ่งแวดล้อมในสถานที่ทำงานให้ดียิ่งขึ้นอีกทางหนึ่ง 5ส เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มุ่งเน้นในเรื่องการดูแลรักษาความสะอาด การจัดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสถานที่ทำงานหรือสถานประกอบการ กิจกรรมหลักของกิจกรรม 5ส ประกอบไปด้วย 1) สะสาง 2) สะดวก 3) สะอาด 4) สุขลักษณะ 5) สร้างนิสัย 5ส เป็นกิจกรรมพื้นฐานที่ช่วยพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ ประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนของการดำเนินกิจกรรม 5ส ได้แก่ สถานที่ทำงานและสภาพแวดล้อมการทำงานสะอาด ปราศจากสิ่งสกปรก บุคลากรมีสุขภาพกายและจิตที่ดี บุคลากรมีระเบียบวินัยมากขึ้น การขาดความสิ้นเปลืองของทรัพยากรคน วัสดุ และงบประมาณ และการลดการเก็บเอกสารที่ซ้ำซ้อนลง นอกจากนี้ 5ส ยังช่วยลดต้นทุนของสถานประกอบการลงอีกด้วยด้วยกิจกรรม 5ส จะประสบผลสำเร็จต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านเช่น 1) ผู้บริหารระดับสูงต้องมุ่งมั่นให้ความสำคัญและสนับสนุนอย่างจริงจัง 2) บุคลากรทุกคนต้องมีส่วนร่วมในกิจการนี้ 3) ต้องมีการจัดฝึกอบรมและให้ความรู้พนักงานในองค์กรอย่างทั่วถึง 4) ควรทำ 5ส อย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้น

มนัสวี ธาดาสีห์ และคณะ (2552, หน้า 2) กล่าวว่า กิจกรรม 5ส คือ การจัดระเบียบและปรับปรุงที่ทำงานสถานประกอบการและงานของตนด้วยตนเอง เพื่อก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี ปลอดภัยมีระเบียบเรียบร้อย มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยใช้วิธี สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย 5ส มาจากคำว่าย่อ “5s” ซึ่งเป็นอักษรตัวแรกในภาษาญี่ปุ่น 5 คำ คือ

1. Seiri (เซิริ) = สะสาง (ทำให้เป็นระเบียบ) คือ การแยกให้ชัดเจนระหว่างของที่จำเป็นต้องใช้กับของที่ไม่จำเป็นต้องใช้ ของที่ไม่จำเป็นต้องใช้ต้องจัดทิ้งไป กล่าวกันว่า การเพิ่มประสิทธิภาพนั้นต้องเริ่มจากสะสาง

2. Seiton (เซิตง) = สะดวก (วางของในที่ที่ควรอยู่) คือ การจัดวางของที่จำเป็นใช้ให้เป็นระเบียบสามารถหยิบฉวยใช้งานได้ทันที กล่าวกันว่า ให้ใช้หลัก “สะดวก” นี้ เพื่อกำจัดความสูญเปล่าของเวลาในการ “ค้นหา” สิ่งของ

3. Seiso (เซโซ) = สะอาด (ทำความสะอาด) คือ การปิดกวาด เช็ดถู สถานที่ สิ่งของ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร ให้สะอาดอยู่เสมอ ไม่มีเศษขยะ ไม่ให้สกปรกเลอะเทอะ “สะอาด” คือ พื้นฐานของการยกระดับคุณภาพ

4. Seiketsu (เซเคทซึ) = สุขลักษณะ (รักษาความสะอาด) คือ การรักษาและปฏิบัติ 3 ส ได้แก่ สะสาง สะดวก และสะอาดให้ติดต่อกันไป ก้าวแรกของความปลอดภัยเริ่มจากการรักษาความสะอาด หรือ “สุขลักษณะ” นี้เอง

5. Shitsuke (ชิทซึเคะ) = สร้างนิสัย (ฝึกให้เป็นนิสัย) คือการรักษาและปฏิบัติ 4ส หรือสิ่งที่กำหนดไว้แล้วอย่างถูกต้องจนติดเป็นนิสัย

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรังสิต (2554, หน้า 5) กล่าวว่า กิจกรรม 5ส เป็นเทคนิคที่ทุกคนสามารถเข้าใจแนวทางการปฏิบัติได้ง่าย อุปกรณ์ที่ใช้มีเพียงเครื่องมือทำความสะอาด ซึ่งใช้งบประมาณต่ำ ผู้ทำ 5ส ได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีมเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติ เป็นกลุ่มพื้นที่ ซึ่งมีส่วนสนับสนุนเรื่องการทำงานเป็นทีม สมาชิกในพื้นที่ได้ร่วมกันวางแผนและลงมือปรับปรุงพื้นที่ ปฏิบัติงานของตนเอง และกลุ่มกิจกรรม 5ส ยังช่วยเสริมสร้างทักษะการเป็นผู้นำให้แก่หัวหน้าพื้นที่อีกด้วย เห็นผลที่เป็นรูปธรรม พื้นที่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการจัดเก็บสิ่งของเป็นระเบียบมากขึ้น ทำให้ไม่ต้องเสียเวลาดันหาของหรือเอกสาร การปรับปรุงที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่มองเห็นได้และเป็นรูปธรรม ส่งเสริมการสร้างนิสัย และการมีวินัยในหน่วยงาน การปฏิบัติกิจกรรม 5ส อย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวันจะเสริมสร้างลักษณะนิสัยและความเป็น ระเบียบ วินัยให้แก่ผู้ปฏิบัติกิจกรรม สิ่งของในที่ทำงานมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ทำให้การทำงาน มีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น กิจกรรม 5ส ประกอบด้วย

สะสาง Seiri (เซิริ) (ทำให้เป็นระเบียบ) คือ การแยกแยะของที่จำเป็นต้องใช้กับของที่ไม่จำเป็นต้องใช้จัดของที่ไม่จำเป็นต้องใช้ทิ้งไป

สะดวก Seiton (เซตง) = สะดวก (วางของในที่ที่ควรอยู่) คือ การจัดวางของที่จำเป็นต้องใช้ให้เป็นระเบียบสามารถหยิบใช้งานได้ทันที

สะอาด Seiso (เซโซ) = สะอาด (ทำความสะอาด) คือการปิดกวาด เช็ดถูสถานที่ สิ่งของ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องจักร ให้สะอาดอยู่เสมอ

สุขลักษณะ Seiketsu (เซเคทซึ) = สุขลักษณะ (รักษาความ สะอาด) คือ การรักษาและปฏิบัติ 3ส ได้แก่ สะสาง สะดวก และสะอาดให้ติดต่อกันไป

สร้างนิสัย Shitsuke (ชิทซึเคะ) = สร้างนิสัย (ฝึกให้เป็นนิสัย) คือ การรักษาและปฏิบัติ 4 ส หรือสิ่งที่ กำหนดไว้แล้วอย่างถูกต้องจนติดเป็นนิสัย

## 2.2 ประโยชน์ของการทำกิจกรรม 5ส

มนัสวี ธาดาสิทธิ์ และคณะ (2552, หน้า 2) กล่าวว่า ประโยชน์จาก การทำกิจกรรม 5ส

1. บุคลากรจะทำงานได้รวดเร็วขึ้น มีความถูกต้องในการทำงาน มากขึ้น บรรยากาศและสภาพแวดล้อมดีขึ้น
2. เกิดความร่วมมือร่วมใจจะเกิดขึ้น บุคลากรจะรักหน่วยงาน มากขึ้น
3. บุคลากรจะมีระเบียบวินัยมากขึ้น ตระหนักถึงผลเสียของความ ไม่เป็นระเบียบในสถานที่ทำงานต่อการเพิ่มผลผลิต และถูกกระตุ้นให้ปรับปรุงระดับความ สะอาดของสถานที่ทำงานให้ดีขึ้น
4. บุคลากรปฏิบัติตามกฎระเบียบ และคู่มือการปฏิบัติงานทำให้ ความผิดพลาดและความเสี่ยงต่างๆ ลดลง
5. บุคลากรจะมีจิตสำนึกของการปรับปรุง ซึ่งจะนำไปสู่ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน
6. เป็นการยืดอายุของเครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ เมื่อใช้ อย่างระมัดระวังและดูแลรักษาที่ดีและการจัดเก็บอย่างถูกวิธีในที่ที่เหมาะสม
7. การไหลเวียนของวัสดุ และ work in process จะราบรื่นขึ้น
8. พื้นที่ทำงานมีระเบียบ มีที่ว่าง สะอาดตา สามารถสังเกตเห็น สิ่งผิดปกติต่างๆ ได้ง่าย
9. การใช้วัสดุคุ้มค่า ต้นทุนต่ำลง

10. สถานที่ทำงานสะอาด ปลอดภัยและเห็นปัญหาเรื่องคุณภาพ  
อย่างชัดเจน

กองบริการการศึกษา (2553, หน้า 12) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการ  
ทำกิจกรรม 5ส ในภาพรวม โดยแยกพิจารณา ดังนี้

1. ประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

- 1.1 สามารถทำงานได้อย่างสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น
- 1.2 บรรยากาศการทำงานและสถานที่ทำงานดีขึ้น
- 1.3 มีสภาพจิตใจแจ่มใส อารมณ์ดี และขวัญกำลังใจดี
- 1.4 มีความปลอดภัยในการทำงาน
- 1.5 มีส่วนร่วมในการปรับปรุงงานและสถานที่ทำงาน
- 1.6 เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน
- 1.7 สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง
- 1.8 มีสถานที่ทำงานที่เป็นระเบียบเรียบร้อย

2. ประโยชน์ของหน่วยงาน

- 2.1 เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและสร้างผลงาน
- 2.2 ลดการสูญเสียและความสิ้นเปลือง
- 2.3 มีพื้นที่และเนื้อที่ใช้งานมากขึ้น
- 2.4 ผู้รับบริการให้ความเชื่อถือและเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้น
- 2.5 เปิดโอกาสให้สามารถนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยในการ

ปฏิบัติงานได้ง่ายขึ้น

กระทรวงแรงงาน (2554, หน้า 7) ได้กล่าวว่า ประโยชน์ของการทำ  
กิจกรรม 5ส ดังนี้

1. สะอาด

- 1.1 ใช้พื้นที่ในสถานประกอบการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มากยิ่งขึ้น

- 1.2 ลดการใช้วัสดุและอุปกรณ์
- 1.3 เกิดความผิดพลาดในการทำงานลดลง
- 1.4 มีการใช้ประโยชน์จากตู้เก็บเอกสารและชั้นวางมากยิ่งขึ้น
- 1.5 ลดจำนวนของสินค้าหรือวัสดุในสต็อกลง

## 2. สะดวก

- 2.1 ลดเวลาในการค้นหาสิ่งของ
- 2.2 ช่วยให้ค้นหาสิ่งของได้รวดเร็วขึ้น
- 2.3 ช่วยตรวจหาสิ่งของได้อย่างรวดเร็ว
- 2.4 เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานดียิ่งขึ้น
- 2.5 ลดการสูญหายของสิ่งของและอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ
- 2.6 มีความปลอดภัยในการทำงานมากยิ่งขึ้น

## 3. สะอาด

- 3.1 ทำให้สถานประกอบการและพื้นที่การทำงานมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีบรรยากาศร่มรื่น และสะอาด
- 3.2 สภาพแวดล้อมในการทำงานน่าทำงาน มีความปลอดภัย
- 3.3 เครื่องจักร อุปกรณ์ มีประสิทธิภาพทั้งทางด้านอายุการใช้งาน ความถูกต้องแม่นยำ และความเที่ยงตรง
- 3.4 มีความน่าเชื่อถือต่อผู้รับบริการ หรือลูกค้า เนื่องจากมีวัสดุหรือผลิตภัณฑ์เสื่อมคุณภาพลดลง
- 3.5 ลดอัตราการเกิดของเสีย และลดต้นทุนในการผลิต

## 4. สุขลักษณะ

- 4.1 สถานที่ทำงานมีบรรยากาศในการทำงานร่มรื่น สะอาด เรียบร้อย น่าทำงานยิ่งขึ้น
- 4.2 พนักงานมีความปลอดภัย อีกทั้งมีสุขภาพดีทั้งทางร่างกาย และจิตใจ
- 4.3 สภาพแวดล้อมในการทำงานปราศจากมลพิษและมลภาวะที่ไม่ดี

## 5. สร้างนิสัย

- 5.1 ผู้รับบริการมีความเชื่อถือและไว้วางใจมากยิ่งขึ้น
- 5.2 การบริการมีการตอบสนองต่อความต้องการต่อผู้รับบริการมากยิ่งขึ้น
- 5.3 หน่วยงานมีการยกระดับมาตรฐานสูงขึ้น
- 5.4 บุคลากรในหน่วยงานเกิดความภาคภูมิใจและมีการให้ความร่วมมือในหน่วยงานของตนมากขึ้น



2.3 ขั้นตอนในการดำเนินงาน 5ส (มนัสวี ธาดาสิทธิ์ และคณะ, 2552, หน้า 3-4)

2.3.1 ขั้นเตรียมการ (Preparation) เมื่อหน่วยงานจะเริ่มดำเนินงานกิจกรรม 5ส มาใช้ สิ่งแรกที่จะต้องดำเนินการ คือ การทำความเข้าใจกับผู้บริหารระดับสูง และจัดเตรียมแผนการดำเนินงาน 5ส ซึ่งสามารถดำเนินการตามลำดับดังนี้

2.3.1.1 สร้างความเข้าใจกับผู้บริหารระดับสูง โดยเชิญผู้รู้จากหน่วยงานภายนอกอาจเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่อง 5ส หรือ 5S Facilitators (เจ้าหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรม 5ส) ของหน่วยงานที่ดำเนินกิจกรรม 5ส ประสบผลสำเร็จแล้วในระดับหนึ่ง มาเป็นที่ปรึกษา

2.3.1.2 การกำหนดนโยบายการดำเนินกิจกรรม 5ส โดยผู้บริหารสูงสุด และแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานดำเนินกิจกรรม 5ส ในระยะแรก บางหน่วยงานอาจแต่งตั้งที่ปรึกษาเพื่อช่วยให้การดำเนินกิจกรรม 5ส เริ่มต่อไปด้วยดี และถูกต้องตามหลักการเพิ่มผลผลิต

2.3.1.3 การกำหนดแผนการดำเนินกิจกรรม 5ส

2.3.1.4 ประกาศนโยบายให้ทุกคนทราบอย่างเป็นทางการ

2.3.1.5 อบรมให้ความรู้แก่พนักงานทุกคน ตั้งแต่ผู้บริหารจนถึงพนักงานระดับล่างสุดทั้งหน่วยงานหน่วยงานอาจจำเป็นต้องอบรมผู้รับเหมาช่วงที่ทำงานในหน่วยงานด้วย

2.3.1.6 อบรมคณะทำงานหรือ Facilitators ที่ได้รับแต่งตั้งเพื่อให้สามารถส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันให้กิจกรรม 5ส ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

2.3.1.7 ผู้บริหารระดับสูง เยี่ยมชมหน่วยงานที่ได้ดำเนินกิจกรรม 5ส อย่างต่อเนื่อง

2.3.2 ขั้นเริ่มดำเนินการ (Kick off Project) จัดกิจกรรมวันทำความสะอาดใหญ่ (Big cleaning Day) ถือเป็นวันเริ่มต้นของการดำเนินกิจกรรมบางหน่วยงานถือเป็นวันประกาศ นโยบายบางหน่วยงานจัดกิจกรรมนี้ทันทีหลังประกาศนโยบาย ที่สำคัญคือ ผู้บริหารสูงสุดของหน่วยงานต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในวันนั้น เพื่อแสดงออกถึง Commitment การจัดกิจกรรมวันทำความสะอาดใหญ่นี้มีความสำคัญและต้องเตรียมการอย่างละเอียดรอบคอบมีการประชุมเตรียมการต่างๆ และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ

2.3.3 ขั้นตอนดำเนินการ (Implementation) หลังจากวันทำความสะอาดใหญ่แล้วก็เริ่มดำเนินกิจกรรม 3ส สะสาง สะอาด สะดวก แรกโดย

2.3.3.1 แบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบ เกณฑ์การแบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบขึ้นอยู่กับคณะกรรมการจะเป็นผู้กำหนด ที่สำคัญคือต้องรวมพื้นที่เป็นส่วนรวม เช่น ทางเดิน บันได สนามหญ้า ห้องน้ำ โดยสรุปทุกพื้นที่ต้องมีผู้รับผิดชอบ

2.3.3.2 ทุกพื้นที่จะต้องกำหนดแผนปฏิบัติการ หัวข้อต่างๆ ที่ควรมีอยู่ในการดำเนินกิจกรรม 5ส คือ

- 1) รายละเอียดกิจกรรม เป็นการกำหนดกิจกรรมในเรื่อง 5ส ของพื้นที่ ว่ามีอะไรบ้างตามขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม 5ส
- 2) ระยะเวลาดำเนินการ จะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าช่วงใดจะทำอะไร ใช้เวลาเท่าใดในการดำเนินงาน และระยะเวลาสิ้นสุดของแผนเมื่อใด เช่น แผน 1 ปี แผน 2 ปี
- 3) ผู้รับผิดชอบ ในแผนควรกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละหัวข้อไว้ด้วย ซึ่งผู้รับผิดชอบอาจจะเป็นคนหรือหน่วยงานก็ได้
- 4) แผนที่ดีควรระบุให้ชัดเจนว่าแต่ละขั้นตอนใช้งบประมาณเท่าใด
- 5) วันที่จัดทำแผน เพื่อให้ทราบว่าแผนการดำเนินการนั้นทำไว้ตั้งแต่เมื่อใด ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรม 5ส มิใช่อยู่แค่ 1 ปี หรือ 2 ปี เท่านั้นแต่ต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัยไม่มีที่สิ้นสุดและมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น มีมาตรฐานที่สูงขึ้น อันเป็นไปตามหลักการของการเพิ่มผลผลิตคือ วันนี้ต้องดีกว่าเมื่อวาน และวันพรุ่งนี้ต้องดีกว่าวันนี้
- 6) มีการประชุมของสมาชิกที่อยู่ในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้แผนปฏิบัติการที่ร่วมกันกำหนดเกิดผลในทางปฏิบัติ
- 7) ทุกคนในพื้นที่ต้องทำ 3ส แรกในพื้นที่รับผิดชอบรายละเอียดของการทำกิจกรรม
- 8) จัดให้มีการประเมินความคืบหน้าของการดำเนินกิจกรรม โดยคณะกรรมการ 5ส และที่ปรึกษาหรืออาจจะกำหนดให้มีการตรวจติดตามภายในพื้นที่ ด้วยการตรวจเป็นการประเมินความคืบหน้าของการดำเนินกิจกรรม คณะกรรมการจะต้องได้รับการ อบรมเทคนิค วิธีการพร้อมเกณฑ์การประเมินด้วย การประเมินมี 2 ส่วน
  - ส่วนที่ 1 คือ การให้คะแนนระดับผลการดำเนินกิจกรรมตามรายละเอียดที่กำหนดในแบบประเมิน เช่น ระดับของความสะอาด การสะอาด หรือการจัดสะดวกตลอดจนเรื่องของความปลอดภัย และความร่วมมือร่วมใจ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 คือ ข้อเสนอแนะของกรรมการ ซึ่งพื้นที่จะต้องนำไปปรับปรุง หรือข้อดีเด่นที่พบซึ่งสามารถนำไปเป็นตัวอย่าง หรือกำหนดเป็นมาตรฐานต่อไป ควรจัดให้มีการปรับปรุงหรือแจ้งผลการดำเนินการดำเนินกิจกรรมให้ทุกคนรับทราบ

#### 2.4 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรม 5ส

กองบริการการศึกษา (2553, หน้า 12) ได้กล่าวว่า การทำกิจกรรม 5ส จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 2 ด้าน คือด้านบุคคล และด้านการดำเนินงาน

##### 1. ด้านบุคคล

###### 1.1 ผู้บริหารระดับสูง

###### 1.1.1 ต้องให้ความสำคัญและสนับสนุนอย่างจริงจัง

โดยถือว่าการทำกิจกรรม 5 ส เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ

###### 1.1.2 ต้องเอาใจใส่เข้าไปมีส่วนร่วม อาทิ เป็นประธาน

กรรมการ 5 ส ของหน่วยงาน และคอยติดตามผลอยู่ตลอดเวลา

###### 1.1.3 ต้องทำหน้าที่ ดังนี้

###### 1.1.3.1 ทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีในการทำ 5ส เช่น ลงมือ

สะสม และทำความสะอาดร่วมกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

###### 1.1.3.2 ตรวจสอบการดำเนินงาน 5ส ของ

ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ

###### 1.1.3.3 ชมเชยหน่วยงานที่ทำ 5ส ได้ผลดี

###### 1.2 ผู้ปฏิบัติงาน

###### 1.2.1 ทุกคนต้องมีความเข้าใจหลักการขั้นตอน วิธีการทำ

กิจกรรม 5ส

###### 1.2.2 ทุกคนต้องมีส่วนร่วมเป็นผู้จัดทำกิจกรรม 5ส

(ไม่มีผู้สังเกตการณ์)

##### 2. ด้านการดำเนินงาน

###### 2.1 ต้องมีการให้การศึกษาอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจการทำ

กิจกรรม 5ส ให้ทุกคนในหน่วยงานทราบรวมทั้งจัดให้มีการศึกษาดูงานที่สามารถเป็นตัวอย่างได้ รวมทั้งจัดข้อสงสัยทั้งปวง ต่อคำถามที่ว่าทำไมต้องทำ 5ส

- 2.2 มีการกำหนดมาตรฐาน และปรับระดับมาตรฐานให้สูงขึ้น
- 2.3 มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีระบบรายงานผลความคืบหน้าของกิจกรรม 5ส ให้ทราบทั่วกัน
- 2.4 จัดให้มีกิจกรรมเพื่อกระตุ้นส่งเสริมการทำกิจกรรม 5ส เป็นประจำ เช่น

2.4.1 จัดทำป้าย คำขวัญ โปสเตอร์ กระดานข่าว

2.4.2 จัดทำคู่มือ แผ่นพับ และเอกสารเผยแพร่

2.4.3 การตรวจพื้นที่เป็นระยะโดยผู้บริหาร เช่น การจัดให้

มีกิจกรรม Morning Rally โดยไม่บอกล่วงหน้า เมื่อผู้บริหารตรวจพื้นที่ใดแล้ว อาจให้ข้อสังเกต/ตักเตือน ในรูปสัญลักษณ์เช่น ติดโบว์แดงที่โต๊ะที่รกรุงรังเพื่อให้เจ้าของโต๊ะปรับปรุงให้ดีขึ้น

- 2.5 ทำกิจกรรม 5ส ควบคู่ไปกับกิจกรรมอื่น อาทิ กิจกรรมปรับปรุง หรือระบบข้อเสนอแนะสำคัญ

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า กิจกรรม 5ส เป็นปัจจัยพื้นฐานการบริหารคุณภาพ ที่จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในที่ทำงานให้เกิดบรรยากาศที่นำทำงานเกิดความสะอาดเรียบร้อยในสำนักงาน ถูกสุขลักษณะ ทำให้พนักงานหรือเจ้าหน้าที่สามารถใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มความสามารถ สร้างทัศนคติที่ดีของพนักงานต่อหน่วยงาน กิจกรรม 5ส เป็นกลยุทธ์อีกวิธีหนึ่งที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพเป็น กิจกรรมที่ทำแล้วเห็นผลเร็วและชัดเจน นอกจากนี้กิจกรรม 5ส จะเป็นพื้นฐานในการนำวิธีการบริหารใหม่ๆ เข้ามาใช้ในอนาคตต่อไป

## การพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนบงใต้โนนรังพัฒนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศกนครเขต 2 ในครั้งนี้ได้ใช้กรอบเนื้อหา การประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ พ.ศ. 2558 ใน 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 12 น้ำบริโภคปลอดภัย และเพียงพอ ตัวชี้วัดที่ 13 ส้วมผ่านเกณฑ์มาตรฐาน HAS ตัวชี้วัดที่ 19 โรงเรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐานสุขภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน (สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2558, หน้า 23-25) จำนวน 4 ด้าน ดังนี้

## 1. กิจกรรมพัฒนาบริเวณโรงเรียน

การพัฒนาอาคารสถานที่ จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ และจัดระเบียบสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ สํารวจ ปรับปรุง ซ่อมแซม และแก้ไขบริเวณที่เป็นจุดเสี่ยงอย่างสม่ำเสมอ มีการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือของเสีย เช่น น้ำโสโครก ขยะมูลฝอยหรือของเสียไม่ให้เป็นแหล่งแพร่กระจายเชื้อโรค หรือแหล่งเพาะพันธุ์แมลงและสัตว์พาหะนำโรค เช่น ยุง แมลงสาบ แมลงวัน หนู สุนัข แมว การจัดการขยะในโรงเรียน โดยการดำเนินการเป็นไปอย่างครบวงจร ด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับประเภทของขยะ ต้องมีการเก็บรวบรวมและนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี ให้ความรู้แก่นักเรียน เรื่องคัดแยกขยะก่อนทิ้ง การลดปริมาณขยะด้วยวิธีการต่างๆ มีการดำเนินงานธนาคารขยะอย่างเป็นระบบ สามารถช่วยลดปริมาณขยะทั้งในโรงเรียน/ชุมชนและทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดี มีระเบียบวินัย รักษาความสะอาด รู้จักออมเงิน เห็นคุณค่าของการแยกขยะนำมาขาย หรือแลกเปลี่ยนของที่เป็นประโยชน์ วางแผนการดำเนินงานด้านความปลอดภัยและกำหนดมาตรการป้องกันไว้ล่วงหน้า เช่น มีการซักซ้อมสถานการณ์ในภาวะฉุกเฉิน รวมถึงจัดสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น การสร้างบรรยากาศน่าอยู่ ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครู นักเรียน รุ่นพี่รุ่นน้อง และเพื่อน เพื่อให้อยู่ร่วมอย่างมีความสุข ไม่ใช้ความรุนแรงในการตัดสินใจและลงโทษ

### แนวทางการดำเนินงานดังนี้

1. จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะและจัดระเบียบสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ
2. สํารวจ ปรับปรุง ซ่อมแซม และแก้ไขบริเวณที่เป็นจุดเสี่ยงอย่างสม่ำเสมอ
3. มีการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือของเสีย เช่น น้ำโสโครก ขยะมูลฝอยหรือของเสียไม่ให้เป็นแหล่งแพร่กระจายเชื้อโรค หรือแหล่งเพาะพันธุ์แมลงและสัตว์พาหะนำโรค เช่น ยุง แมลงสาบ แมลงวัน หนู สุนัข แมว
4. การจัดการขยะในโรงเรียน ดำเนินการอย่างครบวงจร ด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับประเภทของขยะ ต้องมีการเก็บรวบรวมและนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี ดังนี้
  - 4.1 จัดตั้งถังขยะแยกประเภท มีฝาปิดมิดชิด ป้องกันแมลงและสัตว์พาหะนำโรค
  - 4.2 ให้ความรู้แก่นักเรียน เรื่องคัดแยกขยะก่อนทิ้ง การลดปริมาณขยะด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ใช้เบตองแทนพลาสติก โฟม เศษอาหารนำไปเลี้ยงสัตว์ ทำปุ๋ยชีวภาพ (EM) เศษใบไม้ทำปุ๋ยหมัก ฯลฯ

4.3 มีการดำเนินงานธนาคารขยะอย่างเป็นระบบ สามารถช่วยลดปริมาณขยะทั้งในโรงเรียน/ชุมชนและทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดี มีระเบียบวินัย รักรักษาความสะอาด รู้จักออมเงิน เห็นคุณค่าของการแยกขยะนำมาขาย หรือแลกเปลี่ยนสิ่งของที่เป็นประโยชน์ เช่น นม ไข่ ฯลฯ

5. วางแผนการดำเนินงานด้านความปลอดภัยและกำหนดมาตรการป้องกันไว้ล่วงหน้า เช่น มีการซักซ้อมสถานการณ์ในภาวะฉุกเฉิน

6. จัดสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น การสร้างบรรยากาศน่าอยู่ ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครู นักเรียน รุ่นพี่รุ่นน้องและเพื่อน เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหาและลงโทษ

### ผลที่ได้รับ

นักเรียนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะและเอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขขณะอยู่ในโรงเรียน

## 2. กิจกรรมพัฒนาห้องเรียน

การพัฒนาห้องเรียน โดยใช้กิจกรรม 5ส สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย เพื่อให้ห้องเรียนสะอาด เป็นระเบียบ โต๊ะ เก้าอี้ สะอาด แข็งแรง จัดเป็นระเบียบ มีการระบายอากาศดีและมีแสงสว่างเพียงพอ รวมถึงขนาดของวัสดุอุปกรณ์ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ มีขนาดเหมาะสมกับนักเรียน เพียงพอและสภาพดี

### แนวทางการดำเนินงานดังนี้

1. จัดกิจกรรม 5ส เพื่อการพัฒนาผู้เรียน ได้กำหนดกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการ 5ส ประกอบด้วย สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย

1.2 แบ่งเขตพื้นที่รับผิดชอบให้นักเรียนแต่ละชั้นดูแล

2. กิจกรรม big cleaning day

3. จัดสภาพแวดล้อมภายในชั้นเรียน และโรงเรียนให้สะอาดเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้

4. จัดประกวดห้องเรียนดีเด่น

5. นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปขยายผลสู่ครอบครัว

### ผลที่ได้รับ

นักเรียนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องสุขลักษณะและเอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขขณะอยู่ในโรงเรียน

### 3. กิจกรรมพัฒนาห้องสุขา

การพัฒนาห้องสุขา ให้ผ่านเกณฑ์เกณฑ์มาตรฐาน HAS โดยห้องสุขาในโรงเรียนทุกจุดที่ ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสิ่งแวดล้อมสาธารณะระดับประเทศ (HAS) 16 ข้อ เพื่อพัฒนาห้องสุขาในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมาย 3 ด้านคือ สะอาด (Health) เพียงพอ (Accessibility) และปลอดภัย (Safety) โดยเกณฑ์มาตรฐานสิ่งแวดล้อมสาธารณะระดับประเทศ มีดังนี้

1. พื้นผนัง เพดาน โถส้วม ที่กีดโถส้วม โถปัสสาวะ ที่กีดโถปัสสาวะ สะอาด ไม่มีคราบสกปรก อยู่ในสภาพดีใช้งานได้
2. น้ำใช้สะอาด เพียงพอ และไม่มีกลิ่นน้ำขุ่น ภาชนะเก็บกักน้ำ ชันตักน้ำสะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้
3. กระจายชำระเพียงพอต่อการใช้งานตลอดเวลา ที่เปิดให้บริการ (อาจจำหน่ายหรือบริการฟรี) หรือสายฉีดชำระที่สะอาด อยู่ในสภาพดี
4. อ่างล้างมือ ก๊อกน้ำ กระจก สะอาด ไม่มีคราบ สกปรก อยู่ในสภาพดีและใช้งานได้
5. สบู่ล้างมือ พร้อมให้ใช้ ตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ
6. ถังรองรับมูลฝอย สะอาด มีฝาปิด อยู่ในสภาพดี ไม่รั่วซึม ตั้งอยู่ในบริเวณอ่างล้างมือหรือบริเวณ ใกล้เคียง
7. มีการระบายอากาศดี และไม่มีกลิ่นเหม็น
8. สภาพที่ระบายสิ่งปฏิกูลและถังเก็บกักไม่รั่วแตก หรือชำรุด
9. จัดให้มีการทำความสะอาด และระบบควบคุม ตรวจสอบเป็นประจำ
10. จัดให้มีส้วมนั่งราบสำหรับผู้พิการผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์อย่างน้อย 1 ที่
11. สิ่งแวดล้อมพร้อมใช้งานตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ
12. บริเวณที่ตั้งส้วมต้องไม่อยู่ในที่ลับตา/เปลี่ยว

13. กรณีที่มีส้วมตั้งแต่ 2 ห้องขึ้นไป ให้แยกเป็น ห้องส้วมสำหรับชาย-หญิง โดยมีป้ายหรือสัญลักษณ์ที่ชัดเจน

14. ประตู ที่จับเปิด-ปิด และที่ล็อคด้านใน สะอาด อยู่ในสภาพดีใช้งานได้

15. พื้นห้องส้วมแห้ง

16. มีแสงสว่างเพียงพอ สามารถมองเห็นได้ทั่วบริเวณ

#### แนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. โรงเรียนศึกษาเกณฑ์มาตรฐานส้วมสาธารณะระดับประเทศ (HAS) 16 ข้อ และมอบหมายผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน

2. โรงเรียนและนักเรียนดำเนินการพัฒนาส้วมในโรงเรียนทุกแห่งให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน

3. โรงเรียนควบคุมกำกับเรื่องการดูแลรักษาความสะอาดส้วมและบริเวณโดยรอบ การตรวจซ่อมอุปกรณ์ชำรุด การห้ามสูบบุหรี่ รวมทั้งส่งเสริมนักเรียนให้มีพฤติกรรมการใช้ส้วมอย่างถูกต้อง

#### ผลที่ได้รับ

1. ส้วมมีความสะอาด ปลอดภัย เพียงพอ และรักษามาตรฐานตามเกณฑ์อย่างต่อเนื่อง

2. นักเรียนได้ใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะ และมีพฤติกรรมการใช้ส้วมที่ดี

#### 4. กิจกรรมการบริการน้ำดื่ม

น้ำที่โรงเรียนนำมาให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนดื่ม ประง/ประกอบอาหาร ล้างหน้าและแปรงฟัน เป็นน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น น้ำฝน น้ำบ่อตื้น น้ำบอบาดาล หรือแหล่งอื่นๆ ทั้งที่ผ่านระบบท่อหรือใส่ภาชนะ ได้แก่ น้ำประปา น้ำบรรจุขวด ฯลฯ โดยแหล่งน้ำบริโภคดังกล่าวต้องมาจากแหล่งน้ำที่ถูกหลักสุขาภิบาล คุณภาพน้ำต้องได้มาตรฐานน้ำบริโภคกรมอนามัย ปี พ.ศ. 2553 และมีปริมาณเพียงพอ คือมีจุดบริการน้ำดื่ม 1 ที่ต่อนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน 75 คน หรือมีปริมาณ น้ำบริโภค 5 ลิตรต่อคนต่อวัน (ใช้ดื่ม 2 ลิตร และใช้ประงประกอบอาหาร ล้างหน้า แปรงฟัน 3 ลิตร) ทั้งนี้ต้องมีน้ำบริโภคให้บริการตลอดเวลา

#### แนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. มีการจัดหาน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาดและเพียงพอ รวมทั้งแหล่งน้ำที่สะอาด และควบคุมคุณภาพน้ำไม่ให้แหล่งน้ำสกปรกอย่างสม่ำเสมอ ดังนี้



1.1 สำรวจ พัฒนาและปรับปรุงระบบน้ำบริโภคในโรงเรียน โดยการตรวจสอบระบบน้ำบริโภคทั้งแนวท่อ ก๊อกน้ำ และภาชนะเก็บน้ำให้อยู่ในสภาพดี สะอาด ไม่ชำรุด กรณีใช้เครื่องกรองน้ำต้องล้างทำความสะอาดและเปลี่ยนไส้กรอง ตามคำแนะนำของผลิตภัณฑ์

1.2 มีการเฝ้าระวังน้ำบริโภคในโรงเรียน โดยทดสอบคุณภาพน้ำ บริโภคเบื้องต้นด้วยชุดทดสอบโคลิฟอร์มแบคทีเรียภาคสนาม (อ11) อย่างน้อยภาคเรียน และ 1 ครั้ง (ช่วงเปิดภาคการศึกษา) และบันทึกผลหากพบว่ามีสารปนเปื้อนแบคทีเรียต้อง ดำเนินการแก้ไขปรับปรุง และทดสอบซ้ำจนกระทั่งผลทดสอบไม่พบการปนเปื้อน

1.3 ส่งเสริมให้นักเรียนมีกิจกรรมและทักษะการเฝ้าระวังคุณภาพ น้ำบริโภค ในชมรมสุขภาพหรือบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้

2. ภาชนะเก็บน้ำและภาชนะเติมน้ำประจำตัว ควรทำมาจากวัสดุที่ใช้ สำหรับผลิตภัณฑ์อาหารมีการจัดเก็บที่ถูกลักษณะเพื่อป้องกันการปนเปื้อนฝุ่นละออง แมลง พาหนะนำโรคฯลฯ และนักเรียนไม่ควรใช้แก้วน้ำร่วมกัน กรณีโรงเรียนจัดบริการแก้ว น้ำดื่มให้นักเรียนและมีการหมุนเวียนการใช้ ต้องแยกภาชนะอย่างชัดเจนระหว่างแก้วน้ำ ที่ใช้แล้วกับแก้วที่ยังไม่ใช้ รวมทั้งการล้างและจัดเก็บให้สะอาดก่อนนำมาใช้

3. โรงเรียนที่ขาดแคลนน้ำ ควรจัดหาที่เก็บสำรองน้ำ หรือประสาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การประปา เพื่อสนับสนุนให้มีน้ำ บริโภคเพียงพอ หากจำเป็นต้องซื้อน้ำดื่มบรรจุขวด ควรตรวจสอบคุณภาพเพื่อความ ปลอดภัย

4. การส่งเสริมให้โรงเรียนรักษาสภาพมาตรฐานคุณภาพน้ำดื่ม อย่างต่อเนื่อง โดย

4.1 โรงเรียนจัดสรรหรือขอรับการสนับสนุนงบประมาณ จากหน่วยงานหรือองค์กรในพื้นที่ในการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำบริโภค

4.2 หากมีปัญหาทางด้านเทคนิควิชาการ สามารถสอบถาม รายละเอียดได้ที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ศูนย์อนามัย หรือสำนักสุขาภิบาลอาหาร และน้ำ กรมอนามัย

### ผลที่ได้รับ

นักเรียนและบุคลากรมีน้ำบริโภคที่สะอาดปลอดภัย เพียงพอ และป้องกันการเจ็บป่วยจากโรคที่เกิดจากน้ำบริโภคที่ไม่สะอาด

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า โรงเรียนบงใต้โนนรังพัฒนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 มีแนวคิดและมีความสนใจที่จะพัฒนาสภาพแวดล้อมทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียนเพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้โดยได้ใช้กรอบเนื้อหา การประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ พ.ศ. 2558 ใน 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 12 น้ำบริโภคปลอดภัยและเพียงพอ ตัวชี้วัดที่ 13 ล้างผ่านเกณฑ์มาตรฐาน HAS ตัวชี้วัดที่ 19 โรงเรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐานสุขภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน (สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2558, หน้า 23–25) จำนวน 4 ด้าน คือ กิจกรรมพัฒนาบริเวณโรงเรียน กิจกรรมพัฒนาห้องเรียน กิจกรรมพัฒนาห้องสุขา และกิจกรรมการบริการน้ำดื่ม

## การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

### 1. แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ทวีศักดิ์ นพเกษตร (2549, หน้า 39) ได้กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยประยุกต์ที่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาก แต่มีปรัชญาการวิจัยเฉพาะของตนเองภายใต้กระบวนการทัศน์การวิพากษ์ (Critical Paradigm) โดยใช้การวิพากษ์วิธีซึ่งหมายถึง การอภิปรายถกเถียง เพื่อแก้ปัญหาคือข้อยุติจากความเป็น 2 ฝ่าย ที่แตกต่างกัน เพื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีความมุ่งหมายให้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าไปศึกษามีสภาพที่ดีกว่าเดิม โดยกลุ่มตัวอย่างที่นักวิจัยเข้าไปศึกษามีส่วนร่วมกับนักวิจัยทุกขั้นตอนอย่างเท่าเทียม มีการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการปฏิบัติในสนามการวิจัยที่ไม่ยึดกับทฤษฎี (Praxis) ด้วยความเชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อตัดสินใจและกระทำอย่างเท่าเทียม ทั้งที่มีความแตกต่างกัน นักวิจัยจึงมิใช่บทบาทเป็นเพียงผู้วิจัยเท่านั้น หากแต่ยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ (Research as Learner) ไปกับกลุ่มตัวอย่างในการปรับปรุงสถานะที่เห็นพ้องต้องกันให้ดีขึ้น รวมทั้งบทบาทการเป็นผู้กระตุ้น (Facilitator) ให้เกิดการสะท้อน (Reflection) การปฏิบัติไปสู่การเรียนรู้และปรับปรุงการปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

สุภาวงศ์ จันทวานิช (2550, หน้า 66–69) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน คือ

การปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการ ตัดสินใจและการดำเนินการ จนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความหมายถึง วิธีการที่ทำให้ ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การ ระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วย หาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทาง ในการแก้ไข้ปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็น ระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้นๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูล เป็นไปในเชิงการวิพากษ์ ซึ่งชาวบ้านจะค่อยๆ เรียนรู้ด้วยตนเองและวิธีการวิจัยเช่นนี้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจนสะท้อนความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อน ความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีการที่ สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและ ชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูลการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไข้ปัญหาที่ กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผนและกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไข้ปัญหาได้ถูกต้องตรงตาม ความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้ ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจาก จะส่งผลดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังช่วยให้เกิดการพัฒนาของผลงานวิจัยและกระบวนการวิจัย ในตัวของมันเองอีกด้วยและอีกทางหนึ่ง การวิจัยยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยซึ่งสามารถเป็นตัวนำของการพัฒนาลงสู่ชุมชน ท้องถิ่นอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า สรุปแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมได้ว่าเป็นการวิจัยประยุกต์ที่มีการเรียนรู้และแสวงหาความรู้จากประสบ การณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดขึ้น ตลอดจนร่วมหาวิธีแก้้ปัญหาและพัฒนา จากผู้มี ส่วนร่วมในการวิจัย โดยเป็นการวิจัยที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดการปฏิบัติการ และแนวคิดการมีส่วนร่วมเข้าไว้ด้วยกัน

## 2. ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Kemmis & McTaggart (1988, pp 169–170) ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการวิจัยที่กลุ่ม สะท้อนตนเอง สืบค้นและดำเนินการ โดยผู้มีส่วนร่วมในสังคมเพื่อปรับปรุงความเป็นธรรม และควมมีเหตุมีผลของการปฏิบัติ ในสังคมของตนเอง

สุภาวงศ์ จันทวานิช (2550, หน้า 67–68) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาการดำเนินการติดตามผล จนกระทั่งถึงขั้นประเมินผล

องอาจ นัยพัฒน์ (2551, หน้า 289) สรุปว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การวิจัย ที่ดำเนินการโดยคณะนักวิจัย และบุคคลผู้ปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่รับผิดชอบ ในหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อนำข้อสรุปผลของการวิจัย ที่ค้นพบหรือสรรค์สร้างขึ้น ไปใช้ปรับปรุงแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาคุณภาพของการปฏิบัติงานใดๆ ในหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ สอดคล้องกับ สภาพลักษณะและเงื่อนไขของปัญหาที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และกลมกลืนกับโครงสร้างการบริหารงานและบริบททางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม ที่แวดล้อมหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนเหล่านั้น

กมล สุตประเสริฐ (2553, หน้า 17) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่จัดกระทำโดยผู้ปฏิบัติการเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการแก้ไข ปัญหาโดยทันที และต้องกระทำเป็นหมู่คณะร่วมกันขยายความอีกได้ว่า เป็นการวิจัยที่ต้องอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันที่จะต้องสืบสวนสอบสวนหาปัญหาและข้อโต้แย้งร่วมกัน เป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา โดยเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างจะลำเอียงไปในทางทางกระบวนการประชาธิปไตย

ชนิษฐา กาญจนสินนท์ (2554, หน้า 5) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชน โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา วางแผนและดำเนินการตามแผน ในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการดำเนินการประเมินผล โดยที่ทุกขั้นตอนดังกล่าวสมาชิกชุมชนเข้าร่วมด้วย อันเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาตนเอง ในการทำงานพัฒนา

สมโภชน์ อเนกสุข (2554, หน้า 18) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่นักวิจัยมีความเกี่ยวข้องในฐานะผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนหนึ่งขององค์การและเป็นนักวิจัย เป็นการนำแนวคิดและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาศึกษา โดยผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยช่วยกันแสวงหารูปแบบของการพัฒนาหรือหาวิธีการแก้ปัญหา มีการพัฒนาความสำนึกในการวิเคราะห์วิจารณ์ ของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงสถานะความเป็นอยู่และวิถีชีวิตตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพโครงสร้างความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมตนเอง

นิตยา เงินประเสริฐศรี (2554, หน้า 62) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา (Journey of Development) โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัยจะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่างๆ สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตน ทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่

อุทัย ดุลยเกษม (2555, หน้า 89) กล่าวไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนซึ่งเคยเป็นประชากรของการวิจัย กลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการแก้ไขปัญหาโดยที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการทุกขั้นตอน ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายได้ต้องอาศัยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนร่วมกันปฏิบัติเริ่มตั้งแต่ขั้นวางแผนจนสิ้นสุดกระบวนการ แล้วปฏิบัติการในลักษณะนี้ต่อไป ตามเป้าหมายขององค์กร เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาองค์กรต่อไปโดยไม่มีที่สิ้นสุดในกระบวนการดำเนินการพัฒนาต่อไป

### 3. วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

อรุณรุ่ง บุณธนันตพงศ์ (2549, หน้า 25) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

1. ชาวบ้าน ชุมชน ผู้ด้อยโอกาสจะตื่นตัว ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความเชื่อมั่นในทางที่จะให้ความร่วมมือกันหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อก่อประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและชุมชน

2. ประชาชนได้รับการแก้ไข้ปัญหา ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสมากขึ้น การจัดสรรทรัพยากรต่างๆ มีการกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งมีข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อคนในชุมชน

3. มีวิจัยและพัฒนาได้เรียนรู้จากชุมชน ได้ประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และเกิดแนวคิดในการพัฒนาตนเองของนักวิจัยและพัฒนาอย่างแท้จริง

4. ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากได้ลงมือทำกิจกรรมโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เกิดการผนึกกำลังร่วมกัน

สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับปริญญา กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2550, หน้า 231) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งเข้ามาร่วมศึกษาค้นคว้า หาข้อมูล รวมทั้งการหาประเด็นปัญหาเชิงพัฒนา และวรรณกรรมเพื่อแก้ไข้ปัญหาของชุมชนตน มิใช่รอคอยแต่นักวิจัยและนักพัฒนามาดำเนินการให้

2. เพื่อให้ได้ข้อมูลความเป็นจริง แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม หรือมีความพอดีกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นนั้น

3. เพื่อให้มีการขับเคลื่อนมวลสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการของผู้มีความรับผิดชอบร่วมกัน เรียนรู้ด้วยกันและแก้ไข้ปัญหาไปพร้อมกัน

ทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (2554, หน้า 15) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนตระหนักในปัญหา หน้าที่และร่วมกันแก้้ปัญหาของตนเอง

2. เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้แบบพหุภาคี (Steak Holder)

3. เพื่อให้ชุมชนรวมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง

4. เพื่อส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม และการทำงานร่วมกันแก้ปัญหาและพัฒนา  
อย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม  
 หมายความว่า การร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งที่เป็น  
 ชาวบ้านและนักพัฒนา กับผู้วิจัยภายนอก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพความจริง  
 ของสังคมนั้น และเพื่อให้เห็นภาพแห่งคุณลักษณะสำคัญของการการวิจัยเชิงปฏิบัติการ  
 แบบมีส่วนร่วมที่เด่นชัด

#### 4. ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์  
 โดยอาศัยการแบ่งส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การ  
 ระบุปัญหาการดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล ปฏิบัติการ (Action)  
 หมายถึง กิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการ อาจเป็นเรื่องพัฒนาแหล่งน้ำ  
 พลังงานหรือ ภาวะโภชนาการ ฯลฯ ส่วนใหญ่แล้วปฏิบัติการมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการ  
 พัฒนาด้านใดด้านหนึ่งการมีส่วนร่วม (Participatory) หมายถึง การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของ  
 ทุกฝ่าย ที่ร่วมกิจกรรมการวิจัยในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง  
 แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการ  
 แบบมีส่วนร่วมคือการนำแนวคิด 2 ประการนี้มาผสมผสานกัน

Kemmis & Wilkinson, (1988, pp. 11-15 อ้างถึงใน องอาจ นัยพัฒน์,  
 2551, หน้า 301-303) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้  
 6 ประการ ดังนี้

##### 1. PAR เป็นกระบวนการทางสังคม (PAR is a Social Process)

เนื่องจากมีความเชื่อว่ากระบวนการพัฒนาบุคคลกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม  
 เป็นไปอย่างสัมพันธ์กันไม่ว่าบุคคลนั้นๆ จะได้รับประโยชน์โดยส่วนตนมากน้อยเพียงใด

##### 2. PAR มีลักษณะของการมีส่วนร่วมของคนที่ทำวิจัย (PAR is Participatory)

ในการวิจัยอาจจะเริ่มต้นหรือจุดประกายจากภายนอก แต่ใน  
 กระบวนการวิจัยจะเน้นที่การมีส่วนร่วมของทุกคนในกลุ่มหรือในชุมชนเป็นเจ้าของการวิจัย  
 ร่วมกันไม่ใช่เพียงในฐานะผู้ให้ข้อมูลกับนักวิจัยภายนอกหรือในฐานะเฉพาะผู้ได้รับประโยชน์  
 แต่ถือว่าทุกคนร่วมกันทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของตนเอง ไม่ใช่การทำวิจัยในเรื่องของผู้อื่นหรือ  
 กลุ่มอื่น ทุกคนมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยวิเคราะห์ศักยภาพและคุณค่าในตน

มีส่วนร่วมในการจัดการใช้ความรู้ ความคิดของตนเองเพื่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเรียนรู้ที่จะสะท้อนความคิด วิพากษ์วิจารณ์ตนเองในสิ่งที่ได้กระทำร่วมกัน ทั้งนี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในอุดมคตินั้น สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย ตั้งแต่การกำหนดปัญหาการวิจัย การเลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การปฏิบัติตามแผน การสรุปผลการประเมินผล

3. PAR เป็นการปฏิบัติ (PAR is Practical) โดยเฉพาะการปฏิบัติที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยมุ่งทำความเข้าใจวิธีการและผลการปฏิบัติที่เป็นอยู่ ศึกษาวิธีการที่จะปฏิบัติให้ดีขึ้น และเรียนรู้จากกระบวนการปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้น โดยที่ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ

4. PAR เป็นการดำเนินการวิจัยที่มีฐานคิดในการให้อิสระภาพกับนักวิจัย (PAR is Emancipatory) กล่าวคือ เป็นการปลุกจิตสำนึกเพื่อให้คนได้คลี่คลายและเอาชนะอุปสรรคอันเนื่องมาจากการถูกเอาเปรียบในสังคมที่มีโครงสร้างไม่เป็นธรรม ทำให้คนเรียนรู้ที่จะแบ่งปันและร่วม สร้างสิ่งที่เป็นธรรมและสงบสุขมากขึ้น

5. PAR คือ เป็นกระบวนการที่ต้องผ่านการวิพากษ์และสะท้อนผลปฏิบัติ (PAR is Critical) และการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) ในขั้นตอนของการวิจัย ทั้งก่อนและหลังการปฏิบัติ

6. PAR เป็นลำดับขั้นตอนตามวงจรที่ต้องปฏิบัติในการวิจัย (PAR is Recursive) ที่สะท้อนถึงการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะช่วยให้เรียนรู้ต่อไปจากการปฏิบัติร่วมกัน

สมโภชน์ อเนกสุข (2554, หน้า 18) สรุปว่าลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต การสะท้อนผล การปฏิบัติ และการปรับปรุงแผนเพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรช่วงต่อไปจนกว่า จะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่พึงพอใจซึ่งกระบวนการวิจัยต้องมีความยืดหยุ่นสูง มีความเป็นพลวัตไม่จำเป็นต้องดำเนินงานเชิงเส้นตรงสามารถทำการวิจัยซ้ำกันได้อีก โดยพิจารณาจากผลสะท้อนกลับซึ่งจะเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาแผนงานและกระบวนการวิจัยลำดับต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับการปฏิบัติของผู้วิจัย และเป็นการร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยและสมาชิกของกลุ่ม โดยใช้เป็นกระบวนการพลวัตที่หมุนเวียนไปมาอย่างต่อเนื่องระหว่างการไตร่ตรอง การรวบรวมข้อมูล และการลงมือปฏิบัติตามแผนที่สอดคล้องกับประเด็นปัญหา



เชิงปฏิบัติที่สนใจ แล้วขยายผลของการวิจัยกับโรงเรียนในท้องถิ่น ชุมชน และบุคลากรทางการศึกษา

## 5. ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้กำหนดขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ดังนี้

Kemmis and Mctaggart, (1988, pp 11–15 อ้างถึงใน องอาจ นัยพัฒน์, 2551, หน้า 301–303) ได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ 4 ขั้นตอนหลักคือ

1. วางแผนเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสภาพที่พึงปรารถนา (Planning)
2. ลงมือปฏิบัติการตามแผน (Action)
3. การสังเกตการณ์ (Observation) กระบวนการ และผลของการเปลี่ยนแปลงตามแผน
4. การสะท้อนกลับ (Reflection) กระบวนการและผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน (Re-Planning) และดำเนินการเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการวิจัยหลักที่หมุนเคลื่อนไป เป็นวัฏจักรของกระบวนการวิจัยเสมือนแหล่งที่ก่อให้เกิดความรู้เชิงปฏิบัติ และกลไกการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้แก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นการดำเนินงานวิจัยที่ไม่แยกกิจกรรมการสืบค้นหาความรู้ความจริงออกจากกิจกรรมการพัฒนา

ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยตามแนวคิดเคมมิสและแมคแทกการ์ทได้ ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นขั้นเริ่มต้นซึ่งดำเนินการด้วยการสำรวจปัญหาที่ต้องการให้มีการแก้ไขหรือพัฒนาโดยผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ครูผู้สอนในชั้นเรียนและผู้เกี่ยวข้องอาจเป็นครูอื่นๆ ที่สอนร่วมกัน นักเรียน ผู้ปกครองและ/หรือผู้บริหาร ตลอดจนชุมชน วางแผนร่วมกันโดยการสำรวจสภาพปัญหาที่ต้องการแก้ไขจะใช้วิธีการใดบ้าง บทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมเป็นอย่างไร เครื่องมือที่ใช้การแก้ปัญหามีอะไรบ้าง เป็นต้น ในขั้นของการวางแผนจะมีการปรึกษาร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนร่วมซึ่งจะช่วยให้มองสภาพปัญหาได้ชัดเจน รอบด้าน สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นแล้วร่วมกันกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ

2. การปฏิบัติการ (Action) เป็นการนำข้อมูลจากขั้นวางแผนงานมาดำเนินการปฏิบัติ โดยผู้มีส่วนร่วมใช้การวิเคราะห์หิวจรณ์ประกอบการปฏิบัติไปด้วย โดยร่วมกันให้ข้อมูลย้อนกลับว่า แผนที่วางไว้อย่างสมเหตุสมผลนั้นปฏิบัติได้จริงมากน้อยเพียงใด และอาจมีอุปสรรคอื่นๆ มาเกี่ยวข้องโดยไม่คาดคิด ฉะนั้นแผนงานที่กำหนดไว้ อาจจะมียืดหยุ่นได้ นั่นคือ การปฏิบัติการโดยมีลักษณะเป็น Fluid and Dynamic โดยผู้มีส่วนร่วมต้องใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจที่เหมาะสม และมุ่งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วย

3. การสังเกตการณ์ (Observation) ในการดำเนินการวิจัยในขั้นปฏิบัติการจำเป็นต้องมีการสังเกตการณ์ควบคู่ไปด้วย เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงในการปฏิบัติ ควรให้ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย ได้ร่วมการสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างระมัดระวัง พร้อมกับจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งที่คาดหวังและไม่ได้คาดหวัง สิ่งที่ต้องทำการสังเกตคือ กระบวนการของการปฏิบัติการสังเกต (The Action Process) ผลของการปฏิบัติการ (The Effects of Action) และสภาพแวดล้อมและข้อจำกัดของการปฏิบัติ (The Circumstances and Constraints) การสังเกตนี้รวมถึงการรวบรวมผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ โดยมากจะใช้เครื่องมือในการสังเกตเพื่อบันทึกข้อมูลเชิงคุณภาพ หรือแบบสังเกตที่วัดผลออกมาในเชิงปริมาณใช้แบบสำรวจ แบบสอบถามวัดสิ่งที่ต้องการทราบความเปลี่ยนแปลงด้วย

4. การสะท้อนกลับ (Reflection) ขั้นตอนสุดท้ายของวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการ ผู้มีส่วนร่วมจะต้องตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่างๆ ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนชุมชน และสังคม โดยร่วมกันอภิปรายเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้น การประเมินโดยผู้มีส่วนร่วมจะทำให้ข้อมูลครอบคลุมรอบด้าน โดยข้อมูลที่จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงและวางแผนการปฏิบัติต่อไปจนกว่าจะสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่เกิดขึ้นได้

กมล สุตประเสริฐ (2553, หน้า 7) กล่าวถึง กิจกรรมของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทัศนะของ มีแตกต่างกันอยู่สองชุดซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1. กิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการ หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ประสานงาน หรือผู้อำนวยการวิจัย โดยเป็นกิจกรรมการแสวงหาความรู้ของนักวิจัยตามโครงการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนพื้นที่เป้าหมายของผู้วิจัยแต่ละคน โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของนักวิจัยคือการสร้างรูปแบบการวิจัยเชิง

ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ และสามารถที่จะเผยแพร่แก่สังคมได้ โดยรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลนั้น จะต้องเป็นรูปแบบที่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ้นเปลืองเงินทองและก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายไม่มากนัก แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้ผลตอบแทนจากการวิจัยค่อนข้างสูง

2. กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน หรือเรียกว่า กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการของชุมชน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความพยายามในการแก้ไขปัญหาของนักวิจัยที่ปฏิบัติการร่วมกับชุมชน โดยนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน หรือเป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งบทบาทหลักในการเป็นผู้ช่วยเหลือในกระบวนการวิจัยตั้งแต่แรกเริ่ม และค่อยๆ ลดการช่วยเหลือลง และหวังว่าเมื่อดำเนินการวิจัยไปจนถึงสิ้นสุดโครงการแล้ว ประชาชนจะมีความรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างพลังที่พอเพียงกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้โดยลำพังอย่างมีประสิทธิภาพ มีต้องรอรับการช่วยเหลือจากภายนอกอีก

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยจุดสำคัญทั้ง 4 จุดดังที่กล่าวมาคือ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ซึ่งมีการเคลื่อนไหวลักษณะ “เกลียวสว่าน” ไปในจุดทั้ง 4 จุด ไม่อยู่นิ่ง และไม่จบลงด้วยตัวเอง

## 6. ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ ทวีศักดิ์ นพเกสร (2549, หน้า 39-40) มีดังนี้

1. ศึกษาบริบทปัจจัยวิจัยและบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องกับบริบทปัจจัยวิจัย
2. ค้นคว้าปัญหาสำคัญในปัจจัยวิจัยนั้นและระบุความต้องการที่จำเป็น (Need) ในปัญหาสำคัญนั้น ซึ่งหากดำเนินการปรับปรุงแก้ไข/พัฒนาแล้วจะทำให้ดีขึ้น
3. นำปัญหาที่แท้จริงและความต้องการที่จำเป็นไปร่วมกันสร้างแผนปฏิบัติการ (Action Plan) กับชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวางระบบการติดตามประเมินร่วมกันเพื่อนำไปสู่การสะท้อนให้เกิดการเรียนรู้และการปรับปรุงการดำเนินการร่วมกัน
4. นำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติร่วมกัน โดยที่สมาชิกในชุมชนและผู้เกี่ยวข้องต่างก็มีบทบาทในการปฏิบัติอย่างจริงจัง

5. มีการกำกับติดตาม (Monitoring) ว่าเป็นไปตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้เพียงใด

6. นำข้อมูลและข้อสังเกตต่างๆ มาสะท้อนร่วมกันเพื่อให้เกิดการวิพากษ์ตามกระบวนการวิภาษวิธี (Dialectics) จนนำไปสู่การปรับปรุงวิธีการดำเนินงานเป็นวงจรเช่นนี้ไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าเป้าหมายในแผนปฏิบัติการจะบรรลุ

7. ดำเนินการประเมินผล (Evaluation) ว่าเป้าหมายที่ได้จากแผนปฏิบัติการนั้นเป็นอย่างไร มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพเพียงใด เกิดการเรียนรู้อะไรบ้างจากการทำงานตามแผนปฏิบัติการ ชุมชนจะต้องมีบทบาทสำคัญในการร่วมประเมิน เช่นการเก็บข้อมูล การให้ข้อสังเกตในการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อค้นพบ รวมทั้งการนำเข้าสู่กระบวนการวิภาษวิธี

ขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมี 6 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ (องอาจ นัยพัฒน์, 2551, หน้า 303-305)

1. ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยๆ ได้แก่
  - 1.1 เลือกชุมชนเป้าหมายที่ต้องการพัฒนา
  - 1.2 เข้าสู่ชุมชน เพื่อหาความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และสร้างความไว้วางใจและการยอมรับในชุมชน
2. ขั้นตอนที่ 2 ขั้นศึกษาปัญหา และกำหนดแนวทางหรือวิธีการแก้ไข ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยๆ ได้แก่
  - 2.1 สัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
  - 2.2 แนะนำให้สมาชิกในชุมชน รู้จักกับหลักการและแนวคิดของ PAR
  - 2.3 ระบุปัญหาและจัดเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา
  - 2.4 แนะนำวงจรของการวิจัย เพื่อให้รู้ว่า PAR นั้นจะนำไปสู่การแก้ไข ปัญหาของชุมชนโดยผ่านกระบวนการวิจัย
  - 2.5 เลือกประเด็นปัญหาที่จะวิจัยจากปัญหาต่างๆ ของชุมชน
  - 2.6 วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและกำหนดวิธีการหรือทางเลือกในการแก้ไข
  - 2.7 เสนอผลการวิเคราะห์ปัญหาและวิธีการแก้ไขต่อชุมชน
3. ขั้นตอนที่ 3 วางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยๆ ได้แก่

3.1 ตั้งทีมงานจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนปฏิบัติการพอสังเขป

3.2 จัดทำแผนปฏิบัติการแก้ปัญหาตามวิธีการที่กำหนดไว้โดยแนวทางการจัดทำแผนนั้น ควรให้ครอบคลุมตามประเด็นคำถามหลักๆ ดังนี้ ปัญหาที่ต้องการแก้ไขคืออะไร คาดหวังให้เกิดผลลัพธ์อะไรบ้างกับชุมชนหลังปัญหานั้นได้รับการแก้ไข การที่จะบรรลุตามผลลัพธ์ที่จะคาดหวังนั้นๆ จะต้องทำโครงการอะไรบ้าง ใครหรือกลุ่มใดเป็นผู้รับผิดชอบแต่ละโครงการและ แต่ละโครงการจะดำเนินการช่วงไหน ใช้เวลานานเท่าไร

3.3 กำหนดรายละเอียดของโครงการที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ เช่น วัตถุประสงค์ของโครงการคืออะไร ประกอบด้วยกิจกรรมอะไรบ้าง แต่ละกิจกรรมมีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไร ใครรับผิดชอบ มีแหล่งทุนหรือทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยป้อนอะไรบ้าง มีแนวทางการติดตามและประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ใดๆ รวมทั้งมีการจัดทำกำหนดการหรือปฏิทินปฏิบัติงานอย่างชัดเจนหรือไม่

4. ขั้นตอนที่ 4 วางแผนการติดตามและประเมินโครงการ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยๆ ได้แก่

4.1 ตั้งทีมงานติดตามและประเมินโครงการและให้ความรู้เกี่ยวกับประเมินโครงการพอสังเขป

4.2 กำหนดวัตถุประสงค์ของการติดตามและประเมินโครงการระบุชนิด ประเภทของข้อมูลที่จะใช้ประเมินผล แหล่งข้อมูล วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผล

4.3 จัดทำกำหนดการในการติดตามและประเมินผลในแต่ละกิจกรรม

4.4 ชี้แจงเกี่ยวกับแผนการติดตามและประเมินโครงการให้ผู้รับผิดชอบโครงการทราบ

5. ขั้นตอนที่ 5 ปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ ซึ่งการทำงานในขั้นตอนนี้จะมีลักษณะผสมผสานกันแบบเป็นวงจรตามกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ PAOR กล่าวคือ P = Plan (วางแผน) A = Act (ปฏิบัติตามแผน) O = Observe (สังเกต ตรวจสอบ) และ R = Reflect (ให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีขึ้น) และเมื่อโครงการสิ้นสุด มีการประเมินผลในภาพรวมดังนั้น ขั้นตอนนี้ จึงประกอบด้วยกิจกรรมย่อยๆ ได้แก่

5.1 นำแผนการปฏิบัติการแก้ปัญหา หรือแผนปฏิบัติงานตามกิจกรรมต่างๆ ที่ระบุไว้ในโครงการ และแผนการติดตามและประเมินโครงการ (Plan) ไปปฏิบัติจริง (Act)

5.2 ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลระหว่างการทำงาน (Observe) และให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อประกอบการพิจารณาวางแผนปรับปรุงแก้ไขงานหรือพัฒนาให้ดีขึ้น (Reflect) โดยทีมงานติดตามและประเมินโครงการ ร่วมกับกลุ่มทำงานของโครงการ

5.3 วางแผนปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนางาน (Plan) ลงมือปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีขึ้นตามแผนใหม่ที่วางไว้ (Act) ดำเนินการตามวงจร PAOR ไปเรื่อยๆ จนกว่าปัญหานั้นได้รับการแก้ไขหรือพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการ

5.4 ประเมินรวมเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ

6. ขั้นตอนที่ 6 การเตรียมการถอนตัวและเผยแพร่ผลงาน เป็นขั้นตอนสร้างทักษะในการใช้ PAR ในชุมชน ก่อนนักวิจัยภายนอกจะถอนตัวออกจากชุมชน เป้าหมายและเผยแพร่งานวิจัย ซึ่งการถอนตัวของนักวิจัยต้องค่อยเป็นค่อยไป และจะคอยช่วยเหลือชุมชนในการใช้ PAR ในปัญหาที่ซับซ้อน มีการเยี่ยมเยียนชุมชนเป็นระยะๆ หรือสร้างเครือข่ายกลุ่ม PAR ในท้องถิ่นอื่นๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ PAOR คือ มีการวางแผน (Plan) มีการปฏิบัติตามแผน (Act) มีการสังเกต ตรวจสอบ (Observe) และมีการให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีขึ้น (Reflect)

## 7. ลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการวิจัยทางการศึกษา มีดังต่อไปนี้ (ทวิศักดิ์ นพเกสร, 2549, หน้า 39-40)

1. ในการวิจัยทางการศึกษาแบบเดิมจะมีแบบจำลองเป็นเส้นตรง (Linear Model) โดยเริ่มจากการมรสมมุติฐาน เก็บข้อมูล วิเคราะห์และสรุปผล แต่ไม่ได้สนใจว่าสมมุติฐานดังกล่าวมาจากไหนและมีความถูกต้องตรงสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงในโรงเรียนเพียงใด ในขณะที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีแบบจำลองเป็นวงจร (Cyclical Model) ซึ่งสมมุติฐานจะต้องมีประโยชน์และมีความตรง นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบข้อค้นพบในระหว่างปฏิบัติซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปที่ตรงกับสภาพที่เป็นจริง

2. การวิจัยทางการศึกษาแบบเดิมจะเน้นการวิจัยเชิงปริมาณและนักวิจัยประเภทหอคอยงาช้างจะศึกษาในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่ศึกษาเท่านั้น แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะนำผลการศึกษาไปใช้และก่อให้เกิดผลในระยะเวลาในทางที่ดีแก่ผู้มีส่วนร่วม

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทำให้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อค้นพบมีความเที่ยงตรง (Validity) มากขึ้น เพราะเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยอยู่บนพื้นฐานที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้

4. ทำให้มีโอกาสเพิ่มมากขึ้นที่จะสร้างนวัตกรรมและการใส่สิ่งสอดแทรกต่างๆ (Intervention) เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สะท้อนคุณค่าในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลง

5. ทำให้เกิดความร่วมมือเพิ่มมากขึ้นระหว่างนักวิจัยและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ผู้มีส่วนร่วมหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะมีบทบาทเป็นผู้กระทำ ดำเนินการหรือเป็นสมาชิกชุมชน เพื่อสร้างสังคมและเป็นคนของสังคมในขณะที่การวิจัยแบบดั้งเดิม คนของสังคมจะไม่เกี่ยวข้องกับนักวิจัย แต่คนจะถูกพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่ถูกศึกษา (Objects) และหากนักวิจัยเป็นบุคลากรในโรงเรียนก็จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างโรงเรียนกับนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

6. ผลลัพธ์ที่ได้นอกจากจะแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานที่เกิดขึ้นได้แล้วยังเกิดการเรียนรู้ของผู้มีส่วนร่วม ได้ใช้ความสามารถของผู้มีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดความพึงพอใจและความภูมิใจของผู้มีส่วนร่วม ส่งเสริมวัฒนธรรมการพึ่งตนเอง

7. ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากเป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานที่เกิดขึ้น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่วข้องทุกฝ่าย จึงทำให้การแก้ปัญหาและพัฒนาที่เกิดขึ้นได้

ลักษณะเด่น 11 ประการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (นงนภัส คู่วรัญญู เทียงกมล, 2551, หน้า 200-209) มีดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Body of Knowledge) จากการผสมผสานระหว่างความรู้ของนักวิชาการกับภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local Wisdom) จึงเป็นการนำความรู้สากลจากนักวิชาการภายนอกชุมชนมาบูรณาการกับความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านดั้งเดิม เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ จึงเป็นการ

สร้างองค์ความรู้ร่วมกัน (Co-generative Learning) ในอันที่จะเปลี่ยนแปลงจากการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนมาเป็นการมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบระหว่างชาวบ้านกับนักวิจัย จนกระทั่งสามารถสร้างความรู้ที่ร่วมกันที่จะบูรณาการทฤษฎีให้เข้ากับการปฏิบัติจริง เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ดังกล่าว

2. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะ ปฏิสัมพันธ์ (Interactive) และการบูรณาการวิทยาการ (Interdisciplinary) ของวิถีชีวิตที่ ร่วมกันปฏิบัติการวิจัยของชาวบ้านและนักวิจัยด้วยใจที่เปิดกว้างพร้อมที่จะเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแสวงหาค้นพบสิ่งใหม่ร่วมกันและเป็นความต้องการที่จะเสริมความรู้ซึ่งกันและกันแก่ ทั้งสองฝ่าย คือ นักวิจัยและชาวบ้าน ด้วยวิธีการวิทยาการใหม่อันเป็นความมุ่งมั่นว่าการ ค้นพบสิ่งใหม่ เพื่อเป็นการเปิดหนทางใหม่ เป็นการบูรณาการวิทยาการต่างๆ เข้าด้วยกัน (Interdisciplinary) ที่เกิดจากการปฏิบัติงานร่วมกัน โดยมีการฝึกฝนและทำงานอย่างเป็น ระบบอย่างต่อเนื่องที่จะนำไปสู่รูปแบบความคิดที่ยืดหยุ่นมากขึ้น ดังนั้น การบูรณาการ วิทยาการ (Interdisciplinary) จึงเป็นการฝึกปฏิบัติทั้งโดยส่วนตัวและรวมกับผู้อื่น เป็นวิธีการที่ฝึกฝนให้เกิดทักษะมากกว่าการจดจำทฤษฎี ดังนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมจึงไม่ใช่เป็นแค่วิธีการสหวิทยาการ (Multidisciplinary Approach) เท่านั้นแต่ ยังเป็นการเรียนรู้ข้ามสาขาวิชา (Transdisciplinary) ด้วยการบูรณาการความรู้หลากหลาย สาขา ความหลากหลาย เรียกว่าบูรณาการวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) เข้าด้วยกันจนเป็นหนึ่งเดียว ดังเช่นสาขาวิชาที่เรียกว่าสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education) เป็นต้น

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงไม่ใช่เป็นเพียงความเข้าใจ ที่เกิดจากการฟังหรืออ่าน แต่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ (Practice) จึงมีความเข้าใจกัน อย่างถ่องแท้ และกลายมาเป็นรูปธรรมที่เป็นจริง ดังนั้น การปฏิบัติการของ PAR จึงเป็น การสะท้อนความคิดมีการลงมือปฏิบัติและสะท้อนความคิดแล้วลงมือปฏิบัติ เป็นวัฏจักร เช่นนี้เรื่อยไป (Reflection–Action– Reflection–Action) จึงเท่ากับเป็นการทบทวนไตร่ตรอง ความคิดของตนเอง แล้วนำไปลงมือปฏิบัติ (Direct Act) จึงเป็นการขึ้นนำการปฏิบัติที่มี ความหมายทางจิตวิทยาว่าให้บุคคลตระหนักถึงการที่ตนเองเป็นที่พึ่งแห่งตนหรือตนเอง เท่านั้นที่ควรจะขึ้นนำตนเองนั่นเอง

4. การลงมือปฏิบัติตามความรู้ที่มีอยู่ของทั้งสองฝ่ายหรือเป็นการนำ ความรู้ลงสู่การปฏิบัติ (Practice) เป็นลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม



อีกประการหนึ่ง ด้วยการเน้นประเด็นปัญหาที่สำคัญตามความเป็นจริงของท้องถิ่น ซึ่งสามารถใช้เป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ผู้ใหญ่ในท้องถิ่น โดยวิธีการเรียนที่ไม่เน้นความรู้ที่เป็นทฤษฎี แต่เน้นการคิดวิเคราะห์ วิเคราะห์และสังเคราะห์ เพราะความรู้ทางทฤษฎีเดิมจะมีลักษณะที่แบ่งแยกคน เช่น แบ่งแยกตามความแตกต่างของเพศ ตามลักษณะสังคม วัฒนธรรมและความเชื่อ ว่าการเรียนรู้ทางทฤษฎีหรือการการวิเคราะห์ เป็นบทบาทของเพศชายและเพศหญิงจะเน้นที่ญาณหยั่งรู้หรือปัญญาญาณ (Intuition) มากกว่าความรู้ทางทฤษฎีหรือทางวิทยาศาสตร์ โดยเพศชายจะมีลักษณะของการคิดค้น และสามารถลงมือปฏิบัติได้จริงมากกว่า

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จในตนเอง (Inclusive) ที่มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ด้วยการสร้างองค์ความรู้ใหม่จากความรู้เดิมและจากวิธีการที่มีอยู่ โดยไม่พยายามที่จะแยกหรือจำกัดขอบเขตสิ่งใดทั้งสิ้น ดังนั้นทุกความคิดเห็นจะได้รับการรับฟังและยอมรับ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียนรู้ (Learning for All) อันเป็นลักษณะพิเศษของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

6. กระบวนการทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เปรียบเสมือนสิ่งที่มีตัวตน มีชีวิต มีรูปร่าง (Organic) เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ไม่มีจำกัดเวลา และมีรูปแบบเปิดที่ไม่สามารถกำหนดแผนการล่วงหน้า รวมทั้งไม่สามารถทำนายผลล่วงหน้าได้ อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ตามกระแสที่นักวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน ด้วยการเคลื่อนไหวไปตามการขึ้นลงของสถานการณ์ที่ไม่มีทฤษฎีตายตัวและไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ หรือแนวคิดรวบยอด (Concept) เป็นกรอบกำหนด

7. ในกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมจะต้องสามารถสร้างความตระหนักถึงความเป็นตัวตนของตนเอง (Self-Awareness) ด้วยการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในตนเองให้เกิดกับประชาชน เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถจะช่วยให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง โดยการพัฒนาอัตมโนทัศน์ (Self-Concept) ของประชาชน ดังเช่น อัตมโนทัศน์ที่ว่า “แม้คนที่ยากจนก็สามารถมีสิทธิมีเสียงได้”

8. ทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยสร้างสังคมนิเวศน์ (Ecological Society) ให้เกิดขึ้น ทำให้คนในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงต้องเลิกล้มระบบเจ้าขุนมูลนาย นอกจากนี้ก็ต้องมีการสร้างความผสมผสานกลมกลืน

ระหว่างมนุษยชาติกับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์ให้เกิดขึ้นให้ได้ จึงจะมีสังคมนิเวศน์เกิดขึ้นได้ จากการมีความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกสังคมในรูปแบบของประชาธิปไตยที่เท่าเทียมเสมอภาคในสังคม

9. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการมุ่งเน้นอนาคต (Future Oriented) นักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงต้องรู้วิธีการสร้างสถานการณ์ เพื่อการเรียนรู้ในชุมชน โดยการจัดการในลักษณะที่ไม่มีมีการจัดเตรียมรายการล่วงหน้าสำเร็จรูปหรือตายตัว ซึ่งจะทำให้เกิดความสามารถในการช่วยตนเองของชุมชน มีการสร้างแนวทางปฏิบัติ ที่ไม่เคยมีมาก่อน ด้วยการทบทวนปรับเปลี่ยนและปรับปรุงระบบที่เขาเป็นสมาชิกอยู่เดิม โดยการพัฒนาตัวอย่างโครงการหรือภาพลักษณ์ที่จะนำมาปะติดปะต่อให้เกิดภาพอนาคตที่ชัดเจนและตรงกับความต้องการของชุมชนโดยรวม ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนความสามารถที่จะสร้างความฝันของตนเองได้ อันเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการพัฒนา

10. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีแนวคิดที่มองโลกในแง่ดี (Optimistic) ตามหลักการพื้นฐานของแนวคิดการปลดปล่อยที่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนสามารถที่จะจัดการเรื่องต่างๆ ในสังคมของเขาได้ ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการ ที่จะส่งเสริมศักยภาพด้านนี้ของบุคคลได้เป็นอย่างดี เพราะกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น มีการปฏิบัติที่ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนล่วงหน้า

11. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่เน้นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรงด้วยการอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมหรือโครงการวิจัย ที่นับตั้งแต่การระบุปัญหาและแนวทางการแก้ไข การดำเนินการโครงการหรือกิจกรรม เพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนาในชุมชน รวมทั้งมีการติดตามผลจนถึงขั้นประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังดำเนินงานและที่เสร็จสิ้นลงแล้ว

กล่าวโดยสรุป เป้าหมายหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1. มีการค้นหาความรู้พื้นฐานที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลาย
2. มีการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม
3. มีการสร้างดุลยภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการกับ

ความรู้พื้นบ้าน

4. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการวิจัยเชิงปฏิบัติการยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของภาวะเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย
  5. ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ด้วยการคิดเอง ตัดสินใจเองและลงมือกระทำเองอย่างเป็นรูปธรรม
  6. สนับสนุนการสร้างศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) ด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local-Wisdom) มาสร้างเป็นองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่เป็นของท้องถิ่นตนเอง ซึ่งจะเป็นแนวทางที่สามารถก้าวทันยุคโลกาภิวัตน์ อีกทั้งสามารถนำตนเองสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริง (Sustainable Development)
  7. ชุมชนสามารถที่จะนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อลดการพึ่งพิงความรู้และเทคโนโลยีจากต่างประเทศ
- จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่เน้นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง อาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการเป็นกระบวนการต่อเนื่อง มีการสะท้อนความคิด มีการลงมือปฏิบัติเป็นวัฏจักร จึงเป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จในการสร้างองค์ความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาโดยอยู่บนพื้นฐานที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้

## 8. เงื่อนไขความสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ทวีศักดิ์ นพเกสร (2549, หน้า 45) ได้กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะประสบผลสำเร็จได้ต้องมีเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

1. มีการติดต่อสื่อสารผู้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง ซึ่งจะต้องสื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน
2. สร้างความตระหนัก และให้ความสำคัญผู้มีส่วนร่วมจะรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญในกระบวนการ และจะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่
3. สร้างการยอมรับจากผู้มีส่วนร่วม โดยผู้มีส่วนร่วมจะเต็มใจ และสนับสนุนเรื่องแรงกาย ใจและเวลา ในขณะที่ผู้วิจัยที่เป็นคนภายนอกต้องมีความไว้วางใจและเชื่อมั่นในความสามารถของผู้มีส่วนร่วม
4. ให้ข้อมูล ความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน เมื่อนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในโรงเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการเรียน

การสอนให้มีประสิทธิภาพ ผู้ที่จะมีส่วนร่วมคือ ครูกับนักวิจัยหรือนักพัฒนาผู้ที่จะทำการวิจัยหรือพัฒนาอาจเป็นศึกษานิเทศก์ นิสิตนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา หรือนักวิจัยอิสระที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นคนนอก ส่วนคนในคือ ครูผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน การกำหนดปัญหาในการวิจัยจำเป็นที่จะต้องทราบสภาพปัญหาที่แท้จริงในการจัดการเรียนการสอน เช่น นักเรียนที่เป็นชนกลุ่มน้อยอ่านและเขียนภาษาไทยไม่คล่อง นักเรียนชาวเขาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ต่ำ นักเรียนในชุมชนแออัดมีปัญหาเรื่องสุขภาพหรือต้องเพิ่มปัจจัยหรือองค์ประกอบใด ถึงจะทำให้ครูเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเรียนการสอนจากครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางได้ ซึ่งครูจะเป็นผู้ทราบข้อมูลนี้มากที่สุด ส่วนนักวิจัยหรือนักพัฒนาเป็นเพียงคนนอกที่มีความรู้ในกระบวนการวิจัย (กระบวนการแก้ปัญหา) ซึ่งในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา จะต้องนำบุคคลสองฝ่ายนี้มาร่วมมือกัน ครูมีเนื้อหา (ปัญหา) ส่วนนักวิจัยหรือนักพัฒนามีวิธีการในการแก้ไขปัญหา ซึ่งเมื่อแก้ปัญหาส่วนหนึ่งส่วนใดได้แล้ว ครูจะเกิดการรู้ในกระบวนการหรือวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถที่ขยายผลไปยังครูคนอื่น ๆ ได้ และสามารถที่จะแก้ปัญหาได้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2550, หน้า 71-72)

จะเห็นได้ว่าในการพัฒนาทางการศึกษาด้วยการวิจัยจะได้ผลดีจำต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูผู้สอน ผู้บริการ ผู้ปกครองและนักเรียนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย การประยุกต์ ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทางการศึกษา จึงมี ความเหมาะสมเพราะจะสามารถก่อให้เกิดความร่วมมือ เกิดการเปลี่ยนแปลงและเป็นกระบวนการในการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับภาระงานที่ปฏิบัติอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานทางการศึกษา โดยนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ตั้งแต่การกำหนดประเด็นที่ดำเนินการแก้ไขปรับปรุง และ หรือสร้างขึ้นมาใหม่ การวางแผนการปฏิบัติ (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Act) การตรวจสอบผล (Observe) การปฏิบัติ และการนำผลการตรวจสอบหรือประเมินไปปรับปรุง (Reflect) จะทำให้สามารถแก้ปัญหาทางการศึกษาและพัฒนางานทางการศึกษาได้ตรงตามสภาพที่เป็นจริงและตรงตามความต้องการของทุกฝ่าย

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า เงื่อนไขความสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะประสบผลสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนร่วม จึงต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างทั่วถึง การสร้างความเข้าใจที่ตรงกันรวมถึงการให้ความสำคัญและการสร้างการยอมรับจากผู้มีส่วนร่วม

จากแนวคิด ความหมาย หลักการ วัตถุประสงค์ ลักษณะ องค์ประกอบ ที่สำคัญ ระเบียบวิธีการ ขั้นตอน ลักษณะเด่นและเงื่อนไขความสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามที่ได้นำเสนอ นั้น สรุปได้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่นครูผู้สอน ผู้บริหาร ผู้ปกครองและนักเรียน ในบริบทหรือเรื่องราวที่จะทำการศึกษาวิจัย โดยการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และแสวงหาความรู้หรือประสบการณ์ รวมทั้งการสร้างองค์ความรู้ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้บรรลุผลตามสภาพจริงและตรงตามความต้องการของทุกฝ่าย โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติ (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Act) การตรวจสอบและประเมินผลระหว่างปฏิบัติ (Observe) การปฏิบัติ และการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น (Reflect)

### การมอบหมายงาน

การมอบหมายงาน (Delegation) มีนักวิชาการได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการมอบหมายงาน ไว้ดังนี้ (อำนาจ วัตจินดา, 2553,ออนไลน์) มีดังนี้

การมอบหมายงาน (Delegation) คือ การกระจายงานในหน้าที่ ความรับผิดชอบ และอำนาจการตัดสินใจภายในขอบเขตที่กำหนด ให้ผู้อื่นไปปฏิบัติ

ประโยชน์ของการมอบหมายงาน

1. ทำให้ผู้บริหารมีเวลามากขึ้น โดยสามารถนำเวลาไปทำกิจกรรมงานอื่นๆ ได้ เช่น การแก้ปัญหาทางาน หรือคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่
2. เป็นการเปิดโอกาสให้พนักงานได้ใช้ความรู้ความสามารถในการทำงานซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางหนึ่ง
3. เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อการเป็นหัวหน้างานใน อนาคตซึ่งอาจถือว่าเป็นการประเมินศักยภาพของเขาไปด้วย

ข้อพิจารณาในการมอบหมายงาน

ถึงแม้การมอบหมายงานจะมีประโยชน์แต่ควรคำนึงถึงปัจจัยบางประการที่สำคัญกับความสำเร็จในงานที่มอบหมาย ได้แก่

1. ความเหมาะสมของบุคคลที่ได้รับการมอบหมายงานให้รับผิดชอบ กล่าวคือต้องใส่ใจและคำนึงว่าควรเลือกคนที่เหมาะสมมารับผิดชอบงาน เพื่อประกันความสำเร็จ และลดความเสี่ยง (Put the right man to the right job)

2. งานที่มอบหมายบางงานต้องมีผู้ปฏิบัติร่วมกันหลายคน ควรคำนึงถึงหลักการทำงานเป็นทีมกล่าวคือควรพิจารณาคนที่สามารถทำงานร่วมกันได้
3. การติดตามและประเมินผลเป็นสิ่งที่สำคัญเพราะเป็นการลด ความเสี่ยงหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นหากผู้ที่ได้รับมอบหมายมีความสามารถไม่พอ ไม่ตั้งใจ หรือไม่มีความรับผิดชอบ

#### ขั้นตอนของการมอบหมายงาน

##### 1. กำหนดงานและวัตถุประสงค์ในการมอบหมายงาน

งานใดที่จะมอบหมายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำแทนได้นั้นต้อง พิจารณาให้ดีว่างานนั้นเหมาะสมหรือไม่ ตัวอย่างเช่น งานบางอย่างเกี่ยวข้องกับความลับ ขององค์กร หรือสิ่งที่เป็นงานเชิงนโยบายที่ต้องอาศัยการตัดสินใจและความรับผิดชอบสูง อย่างยิ่งก็คงไม่อาจมอบหมายได้ แต่งานที่เป็นงานประจำ (Routine) ก็คงมอบหมายได้ อีกทั้งเมื่อเลือกงานแล้ว ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ในการมอบหมายนั้นให้ชัดเจนว่าต้องการ ให้ลูกน้องได้พัฒนาตนเอง หรือเพื่อประเมินศักยภาพเพื่อเตรียมความพร้อม

##### 2. กำหนดขอบเขตหน้าที่และอำนาจตัดสินใจ

ในการทำงานบางงานต้องมีการตัดสินใจเช่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ การเงิน หรือกระทบภาพลักษณ์ (Image) ขององค์กรหรือหน่วยงาน คงต้องพิจารณาว่า ผู้รับมอบหมายงานจะมีอำนาจตัดสินใจได้หรือไม่ หรืออาจต้องมาปรึกษาหารือกันก่อน ที่จะดำเนินการ

##### 3. พิจารณาบุคคลที่เหมาะสม

สืบเนื่องจากการกำหนดวัตถุประสงค์ซึ่งการเลือกคนที่มา รับผิดชอบงานนั้นคงต้องคำนึงว่าถ้าต้องการให้งานนั้นสำเร็จอย่างมีคุณภาพควรเลือกคน ที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ ถ้าจะเพื่อพัฒนาลูกน้องก็ต้องดูว่าใครที่ยังไม่มี ความสามารถในเรื่องนั้น แต่ถ้าต้องการจะประเมินศักยภาพความพร้อมคงต้องเลือกคน ที่มีโอกาสเลื่อนตำแหน่งในอนาคต

##### 4. ทำความเข้าใจกับผู้รับมอบงาน

สิ่งที่ยังสำคัญยิ่งในการมอบหมายงานคือต้องมีการทำความเข้าใจ กับตัวผู้ใต้บังคับบัญชาที่เลือกมาแล้วกล่าวคือต้องสอบถามความพร้อม บอกวัตถุประสงค์ ของการมอบหมายงาน และแนะนำวิธีการขั้นตอน พร้อมทั้งให้ผู้ที่จะรับมอบหมายได้เสนอ แนวทางการดำเนินการ หรือแผนงานที่จะทำเพื่อเป็นการประกับโอกาสความสำเร็จ

### 5. กระตุ้นจิตใจ ให้กำลังใจและสนับสนุน

เมื่อผู้รับมอบงานได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ทำความเข้าใจกัน แล้วสิ่งที่สำคัญคือต้องมีการกระตุ้นให้กำลังใจ และสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือ ความสะดวก และการชี้แนะหรือให้คำปรึกษา เป็นระยะเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และความสัมพันธ์อันดี

### 6. ติดตามและประเมินผลงาน

ขั้นตอนสุดท้ายของการมอบหมายงานคือต้องติดตามความคืบหน้าระหว่างดำเนินการว่าเป็นไปตามแผนหรือแนวทางที่กำหนดหรือไม่มีปัญหา อุปสรรคอย่างไรซึ่งจะได้มีการแก้ไข ปรับปรุงได้ทันที่ก่อนที่จะเกิดความเสียหายเกิดขึ้น และเมื่องานนั้นแล้วเสร็จก็ต้องประเมินคุณค่าว่าดีเพียงใด และควรมีการให้รางวัล เช่น คำชม หรือของรางวัลที่ดี

สรุปได้ว่า การมอบหมายงาน เป็นการกระจายงานในหน้าที่ความรับผิดชอบ และมอบอำนาจการตัดสินใจภายในขอบเขตที่กำหนด เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับผิดชอบทำงานได้ใช้ความรู้ความสามารถในการทำงาน โดยการคัดเลือกคนที่เหมาะสมมา รับผิดชอบงานเพื่อให้ทำงานด้วยความชำนาญ และเกิดประสิทธิผลต่อการทำงานที่ดี

### การนิเทศติดตาม

การนิเทศติดตามเป็นการพัฒนาคุณภาพการทำงานไปในทิศทางที่ดีขึ้น เป็นการให้ความช่วยเหลือแนะนำ ผู้นิเทศยอมรับการนิเทศเพื่อเป็นการประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา รายละเอียดเกี่ยวกับการนิเทศติดตามและประเมินผลการนิเทศ (อัญชลี ธรรมะวิธิกุล, 2552, ออนไลน์) มีดังนี้

#### แนวคิดเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผล จะเรียกสั้นๆ ว่า ระบบการติดตามและประเมินผล นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ผู้ดำเนินโครงการทราบ ว่าโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ที่ต้องการมากน้อยเพียงใด ดำเนินการประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพหรือไม่ ผลจากการติดตามและประเมินผลจะให้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จ จุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน ช่วยให้การบริหารแผนงานและโครงการมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ระบบการติดตามและประเมินผลจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการบริการแผนงานและโครงการ เพราะในวงจร

บริหารแผนงานและโครงการ ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Implementation) การควบคุม (Control) และการประเมินผล (Evaluation) ถ้าขาดส่วนหนึ่งส่วนใดหรือส่วนหนึ่งส่วนใดขาดประสิทธิภาพก็จะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารแผนงานและโครงการทั้งหมด

#### ความหมายของการติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผล มีคำซึ่งมีความหมายเฉพาะตัวที่แยกจากกันได้ชัดเจน แต่ในการดำเนินงานหรือจัดกิจกรรมแล้วมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างใกล้ชิด จนทำให้เกิดความสับสนอยู่เสมอคือคำว่า ติดตาม (Monitoring) และคำว่า ประเมินผล (Evaluation) ทั้งสองคำดังกล่าวมีวิธีทำงานที่แตกต่างกัน คือการติดตาม เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะต่างจากการประเมินผลดังนี้

1. การติดตาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลปฏิบัติตามแผน ซึ่งมีการกำหนดไว้แล้ว เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจ แก้ไข ปรับปรุง วิธีการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน หรือกำหนดวิธีการดำเนินงานให้เกิดผลดียิ่งขึ้น ดังนั้น จุดเน้นที่สำคัญของการติดตาม คือการปฏิบัติการต่างๆ เพื่อการตรวจสอบ ควบคุม กำกับ การปฏิบัติงานของโครงการ

2. การประเมินผล เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ และนำผลมาใช้ในการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการ

3. การติดตาม จะเกิดขึ้นในขณะที่โครงการกำลังดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ ส่วนการประเมินจะเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของโครงการ นับตั้งแต่ก่อนตัดสินใจจัดทำโครงการ ในขณะที่ดำเนินงาน ในช่วงระยะต่างๆ และเมื่อโครงการดำเนินงานเสร็จแล้วหรือประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ

4. การประเมินผล บางมิตินำมาใช้ในการประเมินความสำเร็จของโครงการ การบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการที่ตั้งไว้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง

5. ความแตกต่างและส่วนที่ซ้ำซ้อนกันของการติดตามและประเมินผล คือ การติดตาม (Monitoring) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า ได้มีการดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ ของโครงการที่กำหนดได้อย่างไร ข้อมูลที่ได้จะนำมาประกอบเป็นเครื่องมือ ควบคุม กำกับ การดำเนินงานในขณะที่ปฏิบัติโครงการโดยตรง



ทั้งในด้านปัจจัย (Input) ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process) และด้านผลผลิต (Output) สำหรับการประเมินผล (Evaluation) มีขอบข่ายกว้างขวาง ขึ้นอยู่กับว่าจะประเมินในขั้นตอนใดของโครงการ เช่น ก่อนเริ่มโครงการ ขณะดำเนินโครงการ ซึ่งอาจดำเนินการเป็นช่วงเป็นระยะต่างๆ เช่น ทุก 3 เดือน ทุก 6 เดือน ทุกปี ประเมินเมื่อโครงการดำเนินงานไประยะครึ่งโครงการ เป็นต้น หรือเป็นการประเมินผลเมื่อโครงการดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วการติดตาม

6. ในการวางแผนและการบริหารงานใดๆ ก็ตาม การจัดระบบเพื่อให้ใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารของผู้บริหาร เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องจัดให้มีขึ้นรองรับการบริหารงานนั้นๆ เพื่อให้มีการนำแผนออกปฏิบัติ ดังนั้น การจัดระบบให้เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็น ระบบนี้เรียกว่า ระบบการวางแผนและการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้



ภาพประกอบ 2 ระบบการวางแผนและการบริหาร

ในส่วนตัวว่าด้วยระบบการติดตามและประเมินผล มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหาร ดังนั้น การดำเนินการติดตามและประเมินผล จึงเริ่มด้วยการจัดระบบและวางแผนการติดตามประเมินในรูปแบบแผนติดตามและประเมิน แล้วดำเนินการตามที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะในด้านการติดตามและประเมินแต่ละด้าน ดังนี้



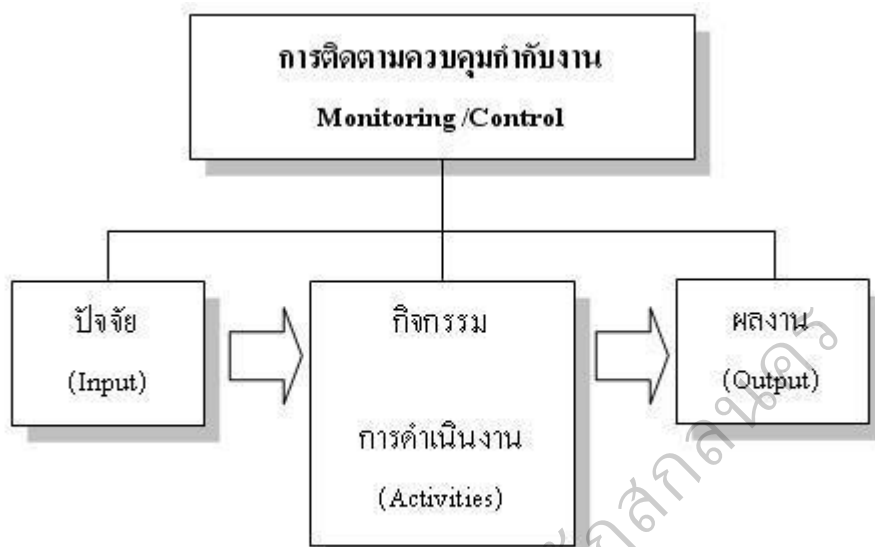
ภาพประกอบ 3 ระบบติดตามและประเมินผล

จากระบบดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในการบริหารการติดตามและประเมินผลจะ  
เกี่ยวข้องกับการกำหนดและการดำเนินการเกี่ยวกับ

1. แผนการติดตามควบคุมและกำกับงาน (Monitoring and Control Plan)
2. แผนหรือกระบวนการรายงาน (Reporting Plan)
3. แผนการประเมิน (Evaluation Plan)

## วิธีการติดตาม

วิธีการดำเนินการติดตาม มีดังต่อไปนี้



ภาพประกอบ 4 การติดตาม ควบคุม กำกับงาน

จากแผนภูมินี้จะแสดงให้เห็นว่าการติดตาม มีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่ปัจจัย กิจกรรม การดำเนินงานและผลงานหรือผลผลิตว่าแต่ละด้านเป็นอย่างไร ได้มีการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่มีการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ ผลของการปฏิบัติจริงเป็นอย่างไร แตกต่างจากที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ เวลา และลักษณะเฉพาะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจะเป็นประมวลข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา และอุปสรรคที่ทำให้ไม่อาจปฏิบัติการได้ตามที่ได้วางแผนไว้

### การจัดระบบติดตาม

เพื่อให้ระบบการติดตามดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีขั้นตอนปฏิบัติดังนี้

1. กำหนดสายงานและภารกิจการติดตามควบคุมกำกับว่าสายงานทั้งระบบเป็นอย่างไร แต่ละระดับ เช่น ระดับนโยบาย ระดับอำนาจการ ระดับการประสานงาน และระดับปฏิบัติการ ในแต่ละส่วนจะต้องรับผิดชอบงานด้านการติดตามควบคุม กำกับอย่างไร ข้อมูลและรายงานใดจะต้องมาจากระดับไหน ถึงหน่วยระดับใด โดยเฉพาะ

2. กำหนดตำแหน่งหรือตัวบุคลากรผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการรับรายงาน จัดทำรายงานและออกข้อกำหนดในการแก้ไขปรับปรุง

3. กำหนดแบบฟอร์มการจัดทำรายงานเฉพาะจากหน่วยที่จะต้องจัดทำรายงาน และแบบฟอร์มเฉพาะสำหรับการแจ้งข้อกำหนดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขปรับปรุงสำหรับหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบงานนั้นๆ โดยตรง ซึ่งข้อกำหนดเรื่องข้อมูลรายละเอียดต่างๆ สารสนเทศ และเวลาในการดำเนินงานจะแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะงานและโครงการแต่ละงานและโครงการ

จากข้อมูลของนักวิชาเกี่ยวกับการนิเทศติดตามดังกล่าว สรุปได้ว่า การนิเทศติดตาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้จัดเตรียมไว้ เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจ แก้ไข ปรับปรุง วิธีการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน การติดตามจะเกิดขึ้นในขณะที่กำลังดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ และมีการประเมินเมื่อดำเนินงานเสร็จเรียบร้อย เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน การจัดระบบให้เหมาะสมจึงจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินงานและการนิเทศติดตาม

## บริบทของโรงเรียนบึงไต้โนนรังพัฒนา

โรงเรียนบึงไต้โนนรังพัฒนา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สกลนคร เขต 2 (2559, หน้า 2-10) มีบริบททั่วไป ดังนี้

### 1. ที่ตั้งและขนาด

โรงเรียนบึงไต้โนนรังพัฒนา ตั้งอยู่เลขที่ 477 หมู่ที่ 2 บ้านบึงไต้ ตำบลบึงไต้ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร อยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอสว่างแดนดิน อยู่ห่างจากอำเภอสว่างแดนดิน 23 ก.ม. ห่างจากจังหวัดสกลนคร 103 ก.ม. ขนาดพื้นที่มีพื้นที่บริเวณโรงเรียน รวมประมาณ 20 ไร่ 3 งาน 68 ตารางวา แยกได้ดังนี้

ที่ดินแปลงที่ 1 ใช้ปลูกสร้างอาคารเรียนอาคารประกอบ และจัดการเรียนการสอน มีเนื้อที่ 19 ไร่ 68 ตารางวา มีอาณาเขตดังนี้ ทิศเหนือ ยาวประมาณ 163 เมตร จรดทางสาธารณประโยชน์ ทิศใต้ ยาวประมาณ 164 เมตร จรดที่นายนายถาวร จุระเตา และนางอ่อนสา คำสงค์ ทิศตะวันออก ยาวประมาณ 163 เมตร จรดทางสาธารณประโยชน์ ทิศตะวันตก ยาวประมาณ 165 เมตร จรดทางสาธารณประโยชน์

ที่ดินแปลงที่ 2 ใช้เป็นที่ทำกิจกรรมการเกษตรของโรงเรียน มีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ 3 งาน มีอาณาเขต ดังนี้ ทิศเหนือ ยาวประมาณ 27 เมตร จรดที่ดินของ

นางบุญเรือง ตาเมือง และทางสาธารณประโยชน์ ทิศใต้ ยาวประมาณ 63 เมตร จรดที่ดินของนางติ่ม บุญปกทิส ตะวันออก ยาวประมาณ 58 เมตร จรดที่ดินของ นางติ่ม บุญปกทิส ตะวันตก ยาวประมาณ 52 เมตร จรดที่ดินของนางบุญเรือง ตาเมือง และทางสาธารณประโยชน์

## 2. สภาพชุมชน

โรงเรียนบงใต้โนนรังพัฒนา ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านบงใต้ ตำบลบงใต้ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร มีพื้นที่ติดต่อกัน 3 หมู่บ้าน คือหมู่บ้านบงใต้หมู่ที่ 2 บ้านบงใต้พัฒนาหมู่ที่ 12 และบ้านโนนรังหมู่ที่ 5 บ้านบงใต้เป็นศูนย์กลางตำบลบงใต้ในอดีตมีนักเรียนจากหลายหมู่บ้านเข้ามาเรียนในโรงเรียนนี้ เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นที่ตั้งโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านบงใต้ เป็นที่ตั้งของเทศบาลตำบลบงใต้ มีวัดอยู่ในพื้นที่เขตบริการ จำนวน 3 วัด ได้แก่ วัดโพธิ์กลาง บ้านบงใต้พัฒนา วัดโนนสมบุรณ์ บ้านบงใต้และบ้านโนนรัง วัดป่าโนนสูง บ้านบงใต้พัฒนา ในชุมชนมีสาธารณูปโภคบริการเกือบครบ มีโทรศัพท์สาธารณะ มีไฟฟ้าใช้ มีระบบน้ำประปาใต้ดิน และน้ำประปาบนผิวดิน บริการครบทั้ง 3 หมู่บ้าน ถนนคอนกรีตและลาดยางเกือบทั่วถึง ประชากรในหมู่บ้านส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา การทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เมื่อสิ้นฤดูทำนาจะนิยมไปรับจ้างต่างถิ่น และปัจจุบันมีผู้นิยมไปทำงานต่างประเทศมาก เช่น ประเทศไต้หวัน ประเทศสิงคโปร์ บรูไน ออสเตรเลีย เป็นต้น ทำให้พอยกฐานะความเป็นอยู่ในสังคมให้ดีขึ้นบ้าง แต่ก็มีปัญหาตามมาอีกส่วนหนึ่ง คือครอบครัวแตกแยก มีผลกระทบต่อนักเรียนการที่สังคมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้เกิดผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนบ้าง เช่น เด็กขาดผู้ดูแล ingsเสพติด พิษภัยจากโรคเอดส์ คุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น แต่ก็ถือว่าสภาพชุมชนแห่งนี้มีความสงบสุขมีความรักสมัครสมานสามัคคี พร้อมทั้งจะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นต่อไป คนในชุมชนร้อยละ 95 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกนั้นเป็นอาชีพรับจ้าง ค้าขายและรับราชการ ส่วนใหญ่ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาอีสาน) นับถือศาสนาพุทธเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ และเกือบทั้งหมดมีเชื้อชาติไทย อาจต่างเผ่าพันธุ์ไปบ้าง เช่น ภูไท ย้อ ไทยอีสาน ไทยภาคกลาง

## 3. ขนบธรรมเนียมประเพณี

ในชุมชนส่วนมากเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ จะมีขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับศาสนาพุทธซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น ประเพณีบุญข้าวจี ประเพณีบุญ

มหาชาติ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีทำบุญ  
เบิกบ้าน ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดงานตามประเพณีต่างๆ เช่น  
งานแต่งงาน งานบวช งานศพ งานทำบุญอุทิศส่วนกุศล เป็นต้น ปัจจุบันแต่งกายสมัยนิยม  
มีคนเฒ่าคนแก่ส่วนมากใส่ผ้าถุงทอตามพื้นบ้าน

#### 4. จำนวนประชากร

จำนวนประชากรในเขตบริการของโรงเรียน มีอยู่ 3 หมู่บ้านแยกได้ดังนี้

4.1 บ้านบงใต้ หมู่ที่ 2 จำนวน 200 ครัวเรือน ประชากร 1,380 คน

4.2 บ้านบงใต้พัฒนา หมู่ที่ 12 จำนวน 186 ครัวเรือน

ประชากร 1,100 คน

4.3 บ้านโนนรัง หมู่ที่ 5 จำนวน 90 ครัวเรือน ประชากร 540 คน

#### 5. ข้อมูลด้านอาคารสถานที่

ตาราง 1 ข้อมูลด้านอาคารสถานที่ โรงเรียนบงใต้โนนรังพัฒนา

| ประเภท             | ลำดับ<br>ที่ | ปีที่<br>ก่อสร้าง | แบบ         | จำนวน / หน่วยนับ |      |                  |
|--------------------|--------------|-------------------|-------------|------------------|------|------------------|
|                    |              |                   |             | หลัง             | ชั้น | ห้อง/<br>พื้นที่ |
| อาคารเรียน         |              |                   |             |                  |      |                  |
| อาคารถาวร          | 1            | 2517              | ป. 1 ฉ      | 1                | 1    | 3                |
|                    | 2            | 2518              | ป. 1 ฉ      | 1                | 1    | 3                |
|                    | 3            | 2522              | สน.001      | 1                | 2    | 6                |
|                    | 4            | 2536              | สปช. 105/29 | 1                | 2    | 8                |
|                    | 5            | 2551              | สปช. 105/29 | 1                | 2    | 4                |
| <b>รวมทั้งสิ้น</b> |              | -                 | -           | <b>5</b>         | -    | <b>24</b>        |
| อาคารประกอบ        |              |                   |             |                  |      |                  |
| อาคารอเนกประสงค์   | 1            | 2527              | สปช. 205    | 1                | 1    | 544              |
| บ้านพักครู         | 1            | 2516              | องค์การฯ    | 1                | 1    | ตร.ม.            |
|                    | 2            | 2518              | องค์การฯ    | 1                | 1    | 2                |
|                    | 3            | 2519              | องค์การฯ    | 1                | 1    | 2                |
| ส้วม               | 1            | 2512              | 312         | 1                | 1    | 2                |
|                    | 2            | 2525              | กรมสามัญ    | 1                | 1    | 3                |

ตาราง 1 (ต่อ)

| ประเภท                       | ลำดับ<br>ที่ | ปีที่<br>ก่อสร้าง | แบบ          | จำนวน / หน่วยนับ |      |              |
|------------------------------|--------------|-------------------|--------------|------------------|------|--------------|
|                              |              |                   |              | หลัง             | ชั้น | ห้อง/พื้นที่ |
| อาคารร่วมใจ<br>อาคารจริยธรรม | 3            | 2529              | 401          | 1                | 1    | 3            |
|                              | 4            | 2536              | สปช. 601/26  | 1                | 1    | 4            |
|                              | 1            | 2540              | สปช. 601/26  | 1                | 1    | 4            |
|                              | 1            | 2536              |              | 1                | 1    | 2            |
| <b>รวมทั้งสิ้น</b>           | 10           | -                 | -            | 10               | -    | -            |
| ประเภทอื่นๆ                  |              |                   |              |                  |      |              |
| สนามกีฬากลาง                 |              |                   |              |                  |      |              |
| -สนามฟุตบอล                  | 1            | 2529              | ฟ. 1         | 1                | -    | 5,251 ตร.    |
| -สนามวอลเลย์บอล              | 1            | 2534              | สปช.         | 1                | -    | ม.           |
| -สนามบาสเกตบอล               | 1            | 2538              | สปช.         | 1                | -    | 286          |
| -สนามเปตอง                   | 1            | 2541              | -            | 1                | -    | ร.ม.         |
|                              |              |                   |              |                  |      | 558 ตร.      |
|                              |              |                   |              |                  |      | ม.           |
|                              |              |                   |              |                  |      | 60 ตร.       |
|                              |              |                   |              |                  |      | ม.           |
| -สนามเด็กเล่น                | 1            | 2536              | ชั่วคราว     | 1                | -    | -            |
| ถังซีเมนต์                   | 1            | 2528              | ฝ. 33        | 1                | -    | 3            |
|                              | 2            | 2530              | ฝ. 33        | 1                | -    | 3            |
|                              | 3            | 2538              | ฝ. 30 พิเศษ  | 1                | -    | 4            |
| บ่อบาดาล                     | 1            | 2536              | กรมทรัพยากร  | 1                | -    | ลึก 30 ม.    |
| บ่อเลี้ยงปลา                 | 1            | 2535              | ธรณี<br>สปช. | 1                | -    | 750 ตร.ม.    |
| <b>รวมทั้งสิ้น</b>           | 10           | -                 | -            | 10               | -    | -            |

6. จำนวนครู/บุคลากร ปีการศึกษา 2560

ตาราง 2 จำนวนครู / บุคลากร โรงเรียนบึงใต้โนนรังพัฒนา

| ประเภท                          | จำนวน     | ตำแหน่ง     |                |           | ระดับ          |           |           |          |              |          |
|---------------------------------|-----------|-------------|----------------|-----------|----------------|-----------|-----------|----------|--------------|----------|
|                                 |           | ผู้อำนวยการ | รองผู้อำนวยการ | ครู       | เชี่ยวชาญพิเศษ | เชี่ยวชาญ | ชำนาญการ  | ชำนาญการ | ไม่เชี่ยวชาญ | หมายเหตุ |
| ข้าราชการครู                    |           |             |                |           |                |           |           |          |              |          |
| - บริหาร                        | 1         | 1           | -              | -         | -              | -         | 1         | -        | -            | -        |
| - รองผู้บริหาร                  | -         | -           | -              | -         | -              | -         | -         | -        | -            | -        |
| - สายปฏิบัติการสอน              | 16        | -           | -              | 16        | -              | -         | 16        | -        | -            | -        |
| ลูกจ้างประจำ/นักการภารโรง       |           |             |                |           |                |           |           |          |              |          |
| พนักงานราชการ                   | 1         | -           | -              | -         | -              | -         | -         | -        | -            | -        |
| ครูอัตราจ้าง/ครูพี่เลี้ยง/อื่นๆ | 1         | -           | -              | -         | -              | -         | -         | -        | -            | -        |
|                                 | 5         | -           | -              | -         | -              | -         | -         | -        | -            | 5        |
| <b>รวมทั้งสิ้น</b>              | <b>24</b> | <b>1</b>    | <b>-</b>       | <b>16</b> | <b>-</b>       | <b>-</b>  | <b>17</b> | <b>-</b> | <b>-</b>     | <b>5</b> |

ตาราง 3 จำนวนบุคลากร จำแนกตามเพศและวุฒิการศึกษา

| ประเภท        | เพศ |      |     | วุฒิสามัญ |           |     | วุฒิศู    |          |           |           |             |
|---------------|-----|------|-----|-----------|-----------|-----|-----------|----------|-----------|-----------|-------------|
|               | ชาย | หญิง | รวม | ม.ศ 3     | ม.ศ 5 ม.6 | รวม | ปริญญาเอก | ปริญญาโท | ปริญญาตรี | อนุปริญญา | ต่ำกว่าอนุป |
| ข้าราชการครู  |     |      |     |           |           |     |           |          |           |           |             |
| - ผู้อำนวยการ | 1   | -    | 1   | 1         | -         | 1   | -         | 1        | -         | -         | -           |
| สถานศึกษา     |     |      |     |           |           |     |           |          |           |           |             |
| - รอง         | 8   | 8    | 16  | 3         | 13        | 16  | -         | 6        | 10        | -         | -           |
| ผู้อำนวยการ   |     |      |     |           |           |     |           |          |           |           |             |
| - ครูสาย      | 1   | -    | 1   | 1         | -         | 1   | -         | -        | 1         | -         | -           |
| ปฏิบัติการสอน |     |      |     |           |           |     |           |          |           |           |             |
|               | -   | 3    | 3   | -         | 3         | 3   | -         | -        | 2         | -         | -           |



ตาราง 3 (ต่อ)

| ประเภท  | เพศ       |           |           | วุฒิสำมัญ |           |           | วุฒิศู    |          |           |           |             |
|---|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|----------|-----------|-----------|-------------|
|   | ชาย       | หญิง      | รวม       | ม.ศ.3     | ม.ศ.5 ม.6 | รวม       | ปริญญาเอก | ปริญญาโท | ปริญญาตรี | อนุปริญญา | ต่ำกว่าอนุป |
| ลูกจ้างประจำ /<br>นักการภารโรง<br>พนักงานราชการ<br>ครูอัตราจ้าง<br>ครูพี่เลี้ยง/อื่นๆ | 1         | 1         | 2         | -         | 2         | 2         | -         | -        | -         | 2         | -           |
| <b>รวมทั้งสิ้น</b>  | <b>11</b> | <b>12</b> | <b>24</b> | <b>6</b>  | <b>18</b> | <b>24</b> | <b>-</b>  | <b>7</b> | <b>13</b> | <b>2</b>  | <b>1</b>    |

## 3. ข้อมูลบุคลากร-จำนวนนักเรียน

ตาราง 4 จำนวนนักเรียน - ครู - บุคลากร โรงเรียนบ้านบงใต้โนนรังพัฒนา

| ระดับชั้น                     | จำนวนนักเรียน |           |            | หมายเหตุ           |
|-------------------------------|---------------|-----------|------------|--------------------|
|                               | ชาย           | หญิง      | รวม        |                    |
| อนุบาล 1                      | 11            | 8         | 19         | ข้อมูล 10 มิ.ย. 59 |
| อนุบาล 2                      | 21            | 20        | 41         |                    |
| <b>รวมระดับก่อนประถมศึกษา</b> | <b>32</b>     | <b>28</b> | <b>60</b>  |                    |
| ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1         | 19            | 11        | 30         | ข้อมูล 10 มิ.ย. 59 |
| ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2         | 8             | 12        | 20         |                    |
| ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3         | 10            | 18        | 34         |                    |
| ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4         | 15            | 12        | 27         |                    |
| ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5         | 15            | 15        | 30         |                    |
| ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6         | 6             | 20        | 26         |                    |
| <b>รวมระดับประถมศึกษา</b>     | <b>79</b>     | <b>88</b> | <b>167</b> |                    |
| ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1         | 15            | 12        | 27         | ข้อมูล 10 มิ.ย. 59 |
| ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2         | 25            | 18        | 38         |                    |

ตาราง 4 (ต่อ)

| ระดับชั้น                | จำนวนนักเรียน |      |     | หมายเหตุ |
|--------------------------|---------------|------|-----|----------|
|                          | ชาย           | หญิง | รวม |          |
| ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3    | 20            | 13   | 33  |          |
| รวมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น | 60            | 38   | 98  |          |
| รวมทั้งสิ้น              | 171           | 154  | 325 |          |

### 7. ความคาดหวังในอนาคต

โรงเรียนมีความคาดหวังว่า เมื่อสิ้นปีการศึกษา 2559 โดยโรงเรียนจะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงส่วนต่างๆ ดังนี้

7.1 มีแผนแม่บทเป็นกรอบแนวทาง ในการพัฒนาโรงเรียนอย่างชัดเจน มีแผนปฏิบัติการประจำปีรองรับการดำเนินงานให้เป็นไปตามกรอบที่วางไว้ ซึ่งจะทำให้การทำงานมีระบบ มีการกำกับติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อผู้เรียน

7.2 บุคลากรในโรงเรียนมีการพัฒนาตนเอง ให้มีความรู้ความสามารถ นำความรู้ประสบการณ์ไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาวิชาชีพ ส่งเสริมสนับสนุนขวัญกำลังใจในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ

7.3 นักเรียนมีคุณภาพ มีพละนาถัยที่แข็งแรง สมบูรณ์ เป็นเด็กที่ดี เก่ง มีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย แสวงหาวิธีหลากหลายวิธีการ อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละบุคคล

7.4 โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาให้เด็กในเขตบริการได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ครอบคลุมและสามารถปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น

7.5 จัดให้มีสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ บริเวณอาคารสถานที่ให้เพียงพอเหมาะสมในการใช้ประโยชน์การจัดการเรียนการสอน โดยให้เกิดความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้ดีในโรงเรียน จัดหาสื่ออุปกรณ์ที่ทันสมัย มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

7.6 ชุมชน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ให้ความร่วมมือประสานงานกับทางโรงเรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมกันปรับปรุงพัฒนาโรงเรียน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง

7.7 จัดระบบการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบนำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.8 สามารถพัฒนาปรับปรุงโรงเรียนทั้งระบบสู่การปฏิรูปการเรียนรู้สามารถผ่านการประเมินเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานได้

## งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 1. งานวิจัยในประเทศ

เฉลิมศักดิ์ สำลี (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 จำแนกตามตำแหน่งและขนาดของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้ เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 จำนวน 288 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 144 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 144 คน ได้มาโดย การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling) ตามขนาดของสถานศึกษาและในการสุ่มเลือกตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 53 ข้อ ได้ค่าอำนาจตั้งแต่ 0.32-0.96 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า t และการทดสอบค่า F ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 มีการดำเนินงานอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการติดตามและตรวจสอบการใช้ อยู่ในระดับมาก ด้านการวางแผน และด้านการบำรุงรักษาและพัฒนา อยู่ในระดับปานกลางและด้าน การประเมินผลอยู่ในระดับน้อย ส่วนสภาพปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการประเมินผลอยู่ในระดับมาก ส่วนการบำรุงและพัฒนา ด้านการติดตาม

และตรวจสอบการใช้ และด้านการวางแผน อยู่ในระดับปานกลาง 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อสภาพและปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งของขนาดสถานศึกษาพบว่า 2.1) ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ไม่แตกต่างกัน 2.2) ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ปฏิบัติหน้าที่ ในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประยุทธ์ นาคศิลป์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคูณภาพการบริหารอาคารสถานที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) คุณภาพการบริหารอาคารสถานที่ และ 2) แนวทางพัฒนาคุณภาพการบริหารอาคารสถานที่ตามวัฏจักรเดมมิ่งของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม โดยใช้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม จำนวน 28 แห่ง เป็นหน่วยวิเคราะห์ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้างานอาคารสถานที่ และครูที่ทำหน้าที่งานอาคารสถานที่ กลุ่มละ 5 คน รวมจำนวน 140 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพการบริหารอาคารสถานที่ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (f) ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (X) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัยพบว่า

- 1) คุณภาพการบริหารอาคารสถานที่โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก
- 2) แนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารอาคารสถานที่เป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดอาคารสถานที่ ควรจัดทำแบบจำลอง (Model) หรือแผนที่ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้มาติดต่อเยี่ยมชมสถานศึกษา ด้านการใช้อาคารสถานที่ ควรจัดห้องศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน ด้านการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ ควรเน้นการปฏิบัติจริงมากกว่าการตรวจสอบตามระเบียบหรือข้อปฏิบัติ ด้านการควบคุมดูแลอาคารสถานที่ ควรติดตั้งวงจรป้องกันขโมย โดยเฉพาะห้องที่มีของมีค่าด้านการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่ ควรดำเนินการหรือปฏิบัติโดยเคร่งครัดเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารงาน

สมัคร ถิ่นจันดา (2551, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีมีความสะอาดร่มรื่น สวยงามและปลอดภัยนั้น ส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโรงเรียนสตรีศึกษา อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา ใน 4 ด้าน คือ การใช้อาคารสถานที่ การบำรุงรักษา อาคารสถานที่ การควบคุมดูแลอาคารสถานที่ การประเมินการใช้อาคารสถานที่ โดยใช้ หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกต (Observation) การสะท้อนผล (Reflection) พบว่า ก่อนการศึกษาค้นคว้าการพัฒนาระบบงานอาคารสถานที่ของโรงเรียนสตรีศึกษา อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ขาดการวางแผนในการใช้อาคารสถานที่ อาคารเรียน และอาคารประกอบ ขาดการบำรุงรักษาและการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารสถานที่ให้มั่นคง แข็งแรงและปลอดภัย อาคารบางหลังอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม ขาดงบประมาณ ในการดำเนินการ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน เช่น ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด รวมถึงโรงฝึกงานที่ยังขาดอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการฝึกงาน สถานที่รับประทานอาหาร กลางวันสถานที่ประชุม ห้องทำงานของครู อาจารย์ ห้องน้ำ ห้องส้วมยังไม่สะอาด สถานที่ ในโรงเรียนที่นั้งเล่นและบริเวณพักผ่อนของนักเรียนมีสภาพเก่า และทรุดโทรม สนามกีฬา ไม่ได้รับการปรับปรุงขาดไม้ดอกไม้ประดับเพื่อให้เกิดความสวยงาม บรรยากาศไม่ร่มรื่น สภาพห้องเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หลังการดำเนินการ พัฒนาระบบงานอาคารสถานที่ด้วยการนิเทศภายใน และการมีส่วนร่วมให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นในการพัฒนาตามกรอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้อาคารสถานที่ มีการวางแผนและการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนา อาคารเรียนมีการทำความสะอาดทุกวัน มีการจัดมุขธรรมชาติในอาคารเรียน ห้องเรียนนักเรียนทุกคนช่วยกันทำความสะอาดให้น้ำเรียนอยู่เสมอ พร้อมทั้งได้จัดบรรยากาศให้สวยงามรวมถึงสถานที่ อื่นๆ เช่น ห้องพักครู ห้องสมุด ห้องพยาบาล หอประชุม ส่งผลให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข ด้านการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ มีการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้น้ำเรียน สนามกีฬา มีอุปกรณ์ในการเล่นเพียงพอ มีการปรับปรุงเรียนเพาะชำให้เป็นระเบียบเหมาะสมแก่การศึกษาของผู้เรียน มีการประดับตกแต่งด้วยไม้ดอก ไม้ประดับบริเวณ อาคารเรียน มีระบบจัดเก็บขยะที่ดีทำให้บริเวณโรงเรียนสะอาดตา น่าอยู่น่ามอง ด้านการ ประเมินการใช้อาคารสถานที่ มีการนิเทศติดตามผล มีผู้รับผิดชอบผลและรายงานผลการ ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ณัฐกานต์ เชียงตุง (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการกิจกรรมรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านท่าบ่อ (บ่อศรีรัตนอำนวย) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนบ้านท่าบ่อ (บ่อศรีรัตนอำนวย) ทั้ง 5 ด้าน คือ การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านการบริหารงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาและด้านการร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า มีการดำเนินงานครอบคลุมงานสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การดำเนินการเป็นระบบ ต่อเนื่อง มีสรุปผลการดำเนินงาน 2) กระบวนการบริหารจัดการการจัดกิจกรรมรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนบ้านท่าบ่อ (บ่อศรีรัตนอำนวย) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 โดยใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการซึ่งกำหนดไว้ 4 ขั้นตอน คือ การเตรียมการ การวางแผนพัฒนาการดำเนินการพัฒนา การสังเกตและการสะท้อนผล 3) ผลสำเร็จในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสถานศึกษาด้านการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุดและโดยรวมอยู่ในระดับมาก

อาภาภรณ์ พายสาโร (2552, หน้า 77) ที่ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพรพวงษ์กุล จังหวัดสระแก้ว ใน 6 ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่ ด้านการเรียนการสอน ด้านการให้บริการผู้เรียน ด้านการจัดการศึกษาเพื่อสนองความมุ่งหวังของผู้เรียนด้านการจัดกิจกรรมผู้เรียน และด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พบว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพรพวงษ์กุล จังหวัดสระแก้ว โดยรวมและรายด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการให้บริการผู้เรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพรพวงษ์กุล จังหวัดสระแก้ว ตามความคิดเห็นของนักเรียนเพศชายและเพศหญิงโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพรพวงษ์กุล จังหวัดสระแก้วจำแนกตามระดับชั้น โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จุรีรัตน์ อ้วนพรหมมา (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กิจกรรม 5ส โรงเรียนบ้านโคกขามเสียน สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร ผลการวิจัย พบว่า 1) โรงเรียนยังไม่ได้วางแผนการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นครู พนักงานราชการ นักเรียนยังมีน้อย ครูมีภาระงานเยอะ จึงส่งผลให้ครูไม่มีเวลาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร นักเรียนไม่มีระเบียบวินัยในการทิ้งขยะ บริเวณอาคารเรียนไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร ส่งผลทำให้บรรยากาศในโรงเรียนไม่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2) แนวทางการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กิจกรรม 5ส ประกอบด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงานที่องค์การบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนต้นแบบกิจกรรม 5ส การประชุมระดมสมอง การปฏิบัติตามกิจกรรม 5ส การจัดประกวดเขตบริการดีเด่นในเขตพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละเขตพื้นที่รับผิดชอบ และการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 3) การติดตามและประเมินผล ส่งผลให้ บุคลากรทุกคนในโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ร่วมเสนอความคิดเห็น ร่วมพัฒนางานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีการปรับปรุงพัฒนาอาคารเรียนและบริเวณโรงเรียน มีการประกาศให้รางวัลกับเขตพื้นที่บริการดีเด่น

นันทวัน มุสิกบุตร (2553, หน้า 60-61) ที่ได้ศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนของโรงเรียนสว่างบริบูรณ์วิทยา จังหวัดชลบุรี พบว่า ความพึงพอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนของโรงเรียนสว่างบริบูรณ์วิทยา จังหวัดชลบุรี โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ สภาพแวดล้อมในห้องเรียนสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร สภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน และสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ และพบว่า การเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนของโรงเรียนสว่างบริบูรณ์วิทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามช่วงชั้นโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จักรพันธ์ สิงห์ลอส (2554, หน้า 106-108) ได้ศึกษาการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านวังแท่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 2 ซึ่งการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาแนวทางการพัฒนาและการประเมินผลการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนบ้านวังแท่น ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสังเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ ความถูกต้อง วิเคราะห์และตีความ สรุปเป็นแนวทางเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและประเมินผลจัดการ สิ่งแวดล้อมของโรงเรียน นำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่ง ผลการวิจัย สรุปได้ว่า 1) การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน บ้านวังแท่น ด้านนโยบาย วิสัยทัศน์และโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่า ไม่ได้ระบุนโยบาย วิสัยทัศน์ของโรงเรียนที่มีข้อความเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ยังไม่มีการ กำหนดเป้าหมายด้านการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม ระบบโครงสร้างการบริหารงานของ โรงเรียนไม่ชัดเจน มีการรายงานผลการปฏิบัติงานแต่ขาดการประเมินโครงการที่เป็นระบบ ชัดเจน ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ พบว่า ไม่มีการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ สิ่งแวดล้อมศึกษา เนื้อหา สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ ขาดแหล่งเรียนรู้ นักเรียนขาด คุณธรรม จริยธรรมและจิตสำนึกที่ดีด้านสิ่งแวดล้อม ขาดผู้นำ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม พบว่าโรงเรียนได้ ดำเนินการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ชยะมูลฝอย การจัดภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน น้ำเน่าเสีย พลังงานไฟฟ้า มลพิษทางอากาศ ที่เกิดขึ้นได้แก่ ควันจากการเผาถ่าน ด้านการมีส่วนร่วม และเครือข่ายสิ่งแวดล้อมยังไม่มี ความเข้มแข็ง 2) แนวทางการพัฒนาการจัดการ สิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ได้แก่ การจัดทำโครงการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมของ โรงเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนร่วมกัน 3) การพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน จาก การจัดทำโครงการซึ่งแบ่งเป็นปฏิบัติการ 3 ขั้นตอนคือ ปฏิบัติการขั้นตอนที่ 1 การวางแผน จัดทำโครงการ พัฒนาแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ปฏิบัติการขั้นตอนที่ 2 การอบรมผู้นำสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติการขั้นตอนที่ 3 การจัดตั้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม ของโรงเรียนเพื่อพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การจัดทำโครงการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เกิด การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีและยั่งยืนได้ 4) การประเมินผลพัฒนาการจัดการ สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนโดยภาพรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด

สุนารี สุระคาย (2554, หน้า 77-81) ได้ศึกษาการพัฒนาการทำงาน เป็นทีมโดยใช้กิจกรรม 5 ส ในการบริหารงานอาคารสถานที่ของโรงเรียนบ้านหนองหัวหมู อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการ ทำงานเป็นทีม โดยใช้กิจกรรม 5ส ในการบริหารงานอาคารสถานที่ของโรงเรียนบ้าน



หนองหัวหมู อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี โดยใช้เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการ และใช้หลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นรูปแบบในการดำเนินงานมี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นสังเกต และขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ กลุ่มที่ศึกษาในครั้งนี้ จำนวน 7 คน ได้แก่ กลุ่มศึกษาที่เป็นครูใหญ่ หัวหน้างานอาคารสถานที่ และกลุ่มศึกษารองที่เป็นอาจารย์ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าคือ แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ปัญหาที่พบในการศึกษา คือ ก่อนการพัฒนาการทำงานเป็นทีม พฤติกรรมการทำงานของครูโรงเรียนบ้านหนองหัวหมูมีลักษณะต่างคนต่างทำ ประกอบแผนการพัฒนาอาคารสถานที่ไม่ค่อยชัดเจน ผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร ครู อาจารย์มีหน้าที่สอนหนังสือเพียงอย่างเดียว ทำให้งานอาคารสถานที่โรงเรียนไม่ได้รับ การพัฒนาเท่าที่ควร ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้ 1) สภาพปัญหา ก่อนการพัฒนาการทำงานเป็นทีม พบว่า ลักษณะการทำงานของครู อาจารย์ต่างคนต่างทำ ประกอบกับแผน การพัฒนาอาคารสถานที่ไม่ชัดเจน ผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร ครูอาจารย์มีหน้าที่สอนหนังสือเพียงอย่างเดียว และไม่มีการหาแสวงหาความรู้ใหม่ๆ มาพัฒนาตนเอง อาศัยประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติงานมานานช่วยในการทำงานของตนเอง 2) กระบวนการพัฒนาการทำงานเป็นทีม ด้วยการใช้กิจกรรม 5ส เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ การสนับสนุนและความไว้วางใจต่อกันความร่วมมือ และการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ในทางสร้างสรรค์ และการพัฒนาตนเอง โดยการประชุมครู อาจารย์ และให้คู่วิดีทัศน์ เพื่อสร้างความตระหนัก และเห็นความสำคัญของการทำงานตามกิจกรรม 5ส ในการพัฒนางานอาคารสถานที่ของโรงเรียน รวมทั้งได้รับการกำกับ ติดตามการปฏิบัติงานเป็นระยะ โดยการประสานงาน เสนอแนะ แนะนำ แบบกัลยาณมิตร และจัดทำแบบฟอร์ม เอกสารคู่มือการพัฒนาการทำงานเป็นทีม เพื่อใช้ประกอบใน การกำกับ ติดตาม การบริหารงานของครู อาจารย์ และมีการขอความร่วมมือจากชุมชนในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาอาคารสถานที่การจัดผ้าป่า การศึกษามอบคอมพิวเตอร์ให้โรงเรียน ตลอดจนครู อาจารย์เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาตนเองในการใช้เทคโนโลยี 3) ผลการพัฒนาการทำงานเป็นทีม หลังดำเนินการตามวงจร 2 วงจร มีผลทำให้คณะครู อาจารย์ โรงเรียนบ้านหนองหัวหมู มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมมากยิ่งขึ้น งานอาคารสถานที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นระบบระเบียบ และมีความสะอาดเรียบร้อย มีสภาพบรรยากาศที่มีความเป็นระบบ ระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ และปลูกฝังค่านิยมที่ดีในการทำงานให้นักเรียน สรุปการพัฒนาการ

ทำงานเป็นทีมโดยใช้กิจกรรม 5ส ในการบริหารงานอาคารสถานที่ด้านการสนับสนุนและ  
ความไว้วางใจต่อกัน ด้านความร่วมมือและการใช้ความคิดสร้างสรรค์และ  
ด้านการพัฒนาตนเอง ครั้นนี้ทำให้ทีมงานของโรงเรียนมีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ศิริประภา วงศ์ษา (2556, หน้า 72) เรื่อง ความพึงพอใจต่อ

สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์  
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 พบว่า ความพึงพอใจต่อ  
สภาพแวดล้อมทาง การเรียนของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์  
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 โดยรวมและรายด้าน  
อยู่ในระดับมาก สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปิตุลาธิราช  
รังสฤษฎิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 ตามความ  
คิดเห็นของนักเรียนเพศชายและเพศหญิงโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ  
ยกเว้นด้านอาคารสถานที่ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05  
และสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์  
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 จำแนกตามระดับชั้น  
โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เด่นชัย วงษ์ช่าง (2556, หน้า 71) ที่ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียน  
ของนักเรียนโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด  
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ใน 6 ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่ ด้านการเรียนการสอน  
ด้านการให้บริการผู้เรียน ด้านการจัดการศึกษาเพื่อสนองความมุ่งหวังของผู้เรียน ด้านการ  
จัดกิจกรรมผู้เรียน และด้านสังคมกลุ่มเพื่อน ผลการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมทางการ  
เรียนของนักเรียนโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด  
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบ  
สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร เขตนิคม  
อุตสาหกรรมมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามเพศ พบว่า โดยรวม  
และรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

รัฐสภา พงษ์ภิญโญ (2556, หน้า 98-99) ได้ทำการพัฒนา  
สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในวิทยาลัยเทคโนโลยีพงษ์ภิญโญ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้  
มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ  
แบบมีส่วนร่วมที่กำหนด 2) ศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพที่คาดหวัง การเรียนรู้

ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และวิทยาลัย และความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ร่วมวิจัยคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในวิทยาลัยเทคโนโลยีพงษ์วิทยุญ จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบตรวจสอบหรือบันทึก ผลการวิจัย พบว่าวิทยาลัยเทคโนโลยีพงษ์วิทยุญมีสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในภาพรวมทั้งด้านกายภาพและจิตวิทยาถือว่าอยู่ในเกณฑ์ “พอใช้” จากการประเมินยังคงพบปัญหาในแต่ละด้านอยู่ทั้ง คุณลักษณะของครู การจัดการกระบวนการเรียนการสอน ความสัมพันธ์ (ครูและบุคลากรทางการศึกษา, ผู้ปกครอง และชุมชน) สภาพแวดล้อมด้านกายภาพภายในชั้นเรียน และสภาพแวดล้อมด้านกายภาพภายนอกชั้นเรียน ส่งผลให้วิทยาลัยฯ มีจำนวนนักเรียน นักศึกษา ในแต่ละปีไม่ถึง 600 คน (เกณฑ์ที่ขออนุญาตไว้คือจำนวน 1,000 คน) จึงดำเนินงานใน 4 โครงการ คือ 1) Teacher development toward change 2) Teaching development toward change 3) Stakeholder relationship development toward change 4) Physical environment development toward change มีผลทำให้ปัญหาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ได้รับการแก้ไขจนบรรลุผลตามที่คาดหวัง ส่วนจำนวนนักเรียน นักศึกษาจำเป็นต้องพิจารณาในปีการศึกษาถัดไป (ปี 2557) นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้วิจัย ครู ผู้อำนวยการ เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติหลายประการ ทั้งในด้านความรู้และประสบการณ์ต่างๆ รวมถึงเกิดความรู้ใหม่จากการปฏิบัติใน 3 ลักษณะคือ 1) ความรู้ใหม่เกี่ยวกับหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ “ขั้นตอนย่อยของการดำเนินงาน 2 วงจร 10 ขั้นตอน” 2) ความรู้ใหม่เกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้จากการนำแผนปฏิบัติการลงสู่การปฏิบัติ คือ “หลักการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ 13 ประการ” 3) ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ คือ “รูปแบบการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้” 4) ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการถอดบทเรียนที่ได้จากการทำงานร่วมกันในขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย คือ “กรอบการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในวิทยาลัยเทคโนโลยีพงษ์วิทยุญ จังหวัดขอนแก่น ด้วยการกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” และ “รูปแบบการจัดการสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของวิทยาลัยเทคโนโลยีพงษ์วิทยุญในอนาคต” หรือ “Phongpinyo Model”

มงคล เหลาหา (2557, หน้า 85-90) การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านสาวะถี สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

ผู้ศึกษาค้นคว้าสรุปผลได้ดังนี้จากการศึกษาค้นคว้าการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้มีผลการศึกษาค้นคว้าตามกรอบแนวคิดดังนี้ 1) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย ครูมีการกำหนดบทบาทของนักเรียนในห้องต้องทำอะไรบ้าง มอบหมายแต่งตั้งให้นักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบและผู้ตรวจสอบการปฏิบัติงานของนักเรียน ด้วยตนเอง ครูมีการแบ่งเขตพื้นที่ให้นักเรียนดูแลร่วมกันมีการจัดผู้รับผิดชอบมีการสร้างบทบาทสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของนักเรียนปฏิบัติงานร่วมกัน นักเรียนมีจิตสำนึกในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมรักษาความสะอาด มีการกำหนดวันทำความสะอาดครั้งใหญ่ จัดทำคำขวัญ 5ส และจัดทำบอร์ด 5ส มีการให้ความรู้ กำกับดูแลนักเรียนให้ปฏิบัติ อย่างต่อเนื่อง มีความรับผิดชอบ ทำให้นักเรียนทุกคนมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจพัฒนา สภาพแวดล้อม กระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจและมีแรงจูงใจในการเรียน นักเรียนมีความ พึงพอใจอยากเรียน ไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน นักเรียนมีความสุขสนุกสนานในการเรียน มีความกระตือรือร้น มีความพอใจที่อยากให้ครูสอน 2) ด้านการจัดระบบป้องกันให้ สถานศึกษาปลอดสารพิษ สิ่งเสพติดอาชญากรรมและอบายมุข นักเรียนมีความรู้สึก ประทับใจ เกิดจิตสำนึกที่มีความรักสถาบัน มีสติในการใช้แก้ปัญหา มีความสามัคคี รู้ถึงโทษของยาเสพติด ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษามีความชื่นชมต่อการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการทำงานช่วยเหลือผู้ปกครองดีขึ้น ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสติด ต้องการให้ทางโรงเรียนจัดการอบรมรูปแบบนี้ขึ้นอีก 3) ด้านการจัด สาธารณูปโภคที่ดี ผลการดำเนินงาน น้ำดื่มของโรงเรียนมีความสะอาดขึ้น นักเรียนมีความ พึงพอใจ ส่งผลต่อสุขภาพของนักเรียน ทางโรงเรียนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ มีผู้กำกับติดตามอย่างใกล้ชิด 4) ด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ครูและบุคลากร ครูได้ดำเนินการจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอน ครูมีการจัดระเบียบห้องเรียน ให้สะอาด ครูมีการวางแผนร่วมกับนักเรียน แบ่งเวรทำความสะอาดทุกวัน มีการกำหนด มาตรฐานการควบคุมการรักษาความสะอาดภายในห้องเรียน ระหว่างเรียนมีการ กำหนดให้นักเรียนทำความสะอาดโต๊ะครู และโต๊ะเรียนก่อนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียน ทุกวัน ไม่ทิ้งสิ่งของที่จำเป็นไว้บนโต๊ะก่อนกลับบ้าน มีการสร้างความตระหนักกำกับดูแล ให้นักเรียนร่วมกันรักษาความสะอาดในห้องเรียน มีการจัดป้ายติดข่าวสารและผลงาน ของนักเรียนติดที่ป้ายนิเทศเพิ่มขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงทุกสัปดาห์ มีการให้นักเรียน มีส่วนร่วมกับครูในการจัด มีการซื้อโปสเตอร์มาติดที่ป้ายนิเทศ โดยครูใช้งบประมาณของ ตนเองและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดหาวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดป้ายนิเทศการ

สร้างบรรยากาศที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจและแรงจูงใจในการเรียน นักเรียนมีความอยากรู้อยากเห็นอยากเรียน บรรยากาศในโรงเรียนช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพ การและจิตใจดีขึ้นนักเรียนมีความพึงพอใจในการดำเนินการโดยเฉพาะได้มีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรม 5ส ได้ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูได้ปฏิบัติตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้ผลอย่าง ชัดเจน คือการจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอน ช่วยให้ครูเกิดลักษณะนิสัยที่ดี ทำงานอย่างเป็นระบบ

## 2. งานวิจัยต่างประเทศ

บัฟโฟ (Buffo, 2005, Abstract) ได้ศึกษาการรับรู้ของนักเรียน ครู และผู้ปกครองเกี่ยวกับความปลอดภัยในโรงเรียนประถมศึกษาในเขตชานเมือง โดยกลุ่ม ตัวอย่าง คือ นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 531 คนและผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 271 คน ข้อมูลของการศึกษาค้างนี้ ได้รับจากแหล่งที่มา 3 ที่ คือ 1) เอกสาร ที่จำเป็นในการสำรวจเพื่อประเมิน 2) การสำรวจจากนักจิตวิทยาของโรงเรียน ในกลุ่มเป้าหมาย และ 3) การหากิจกรรมที่สัมพันธ์กัน ของ 3 กลุ่มเป้าหมาย ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนน้อยกว่าครูและผู้ปกครองในขณะที่ นักเรียนเกรด 5 เกรด 6 รับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยของพวกเขาน้อยกว่านักเรียนเกรด 4 โดยนักเรียนมักจะรับรู้ว่าคุณภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมีความปลอดภัยน้อยและจาก การศึกษายังพบว่า ผู้มีส่วนร่วมจากโรงเรียนขนาดใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อความปลอดภัย ในโรงเรียนมากกว่าผู้มีส่วนร่วมจากโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้มีส่วนร่วมจากโรงเรียนที่มีชั้นเรียน พิเศษมีการรับรู้ในด้านความปลอดภัยในโรงเรียนมากกว่า ผู้มีส่วนร่วมจากโรงเรียนที่ไม่มี ชั้นเรียนพิเศษ รูปแบบของการค้นพบทั้งหมด ชี้ให้เห็นว่านักเรียนจะมีการรับรู้ในเชิง สร้างสรรค์ต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนน้อย

เรนกี (Reinke, 2006, p. 3935-B) ได้ศึกษาการพัฒนางานอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมระบบของโรงเรียนที่มีการช่วยเหลือและพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนในการ เรียนการสอนก่อนที่จะเกิดอุปสรรคเกี่ยวกับปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียน โดยมี จุดมุ่งหมายครั้งก่อนการเกิดปัญหาและผลที่จะเกิดภายหลังจากการเกิดปัญหาพฤติกรรม ต่อต้านสังคมของนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันและเปลี่ยนแปลงระบบในห้องเรียน ภายใต้ระบบของโรงเรียนเพื่อช่วยให้เกิดพฤติกรรมในด้านบวกของนักเรียน จุดมุ่งหมาย ของการศึกษาค้างนี้เป็นการหาผลกระทบของการใช้เทคนิค (ccu) ของครูและพฤติกรรม

ของนักเรียนซึ่งจุดเน้นของการศึกษาที่สำคัญ คือการเปลี่ยนแปลงของการจัดการในชั้นเรียนเพื่อโยงไปสู่ผลของพฤติกรรมที่ดีขึ้น ผลลัพธ์ที่ได้แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือที่ใช้คือ (ccu) บวกกับผลลัพธ์ด้านทักษะ ทำให้แผนการจัดการของครูในชั้นเรียนมีเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้คำชมเชยโดยเจาะจงพฤติกรรมที่ควรได้รับคำชมเชยและลดการตำหนิการว่ากล่าว ยิ่งไปกว่านั้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการช่วยเหลือของครูทำให้พฤติกรรมของนักเรียนเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะลดพฤติกรรมด้านการทำลาย มากไปกว่าการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลของโรงเรียนและพบว่าทำให้คำปรึกษาในห้องเรียนมีประโยชน์อย่างยิ่ง และยังเป็นประโยชน์ต่อครูผู้บริหารโรงเรียนและนักจิตศาสตร์ในโรงเรียนอีกด้วย

แคช (Cash, 2006, p. 165-A) ได้ศึกษาอิทธิพลของขนาดชั้นเรียนว่ามีผลต่อความพึงพอใจและความรู้ของนักเรียนเพียงใด พบว่า นักเรียนได้เรียนในห้องเรียนที่มีขนาดปกติกับขนาดใหญ่กว่าปกติ จะมีความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนพอๆ กัน ไม่พบความสัมพันธ์ที่แน่นอนเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งสองกลุ่ม ที่ใช้ห้องเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน

วาลิคแซ็ค (Waliczek, 2008, p. 4194-A) ได้ทำการศึกษาการริเริ่มและบูรณาการโครงการสีเขียว ซึ่งเป็นโครงการสวนครัวของสิ่งแวดล้อมศึกษานอกโรงเรียนให้บรรลุอยู่ในหลักสูตรของโรงเรียนในมลรัฐแคนซัสและเทกซัส และประเมินผลของโครงการดังกล่าวต่อด้านจิตใจของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน 550 คน จากโรงเรียน 8 โรงเรียน โครงการสีเขียวเป็นโครงการที่จัดเตรียมกิจกรรมสวนครัวนี้ เน้นวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ให้กับครูที่สอนเกรด 2 ถึง 8 สำหรับนำไปสอดแทรกไว้ในบทเรียน การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามโดยทดสอบก่อน และหลังการใช้โครงการ ผลการศึกษาพบว่า โครงการสีเขียวมีผลกระทบเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการมีเจตคติของ นักเรียนวัยรุ่นต่อโรงเรียน โรงเรียนที่สามารถแบ่งเนื้อที่ขนาดใหญ่ในการทำสวนครัวนักเรียนแต่ละคน ทำให้นักเรียนมีเจตคติต่อการมีมนุษย์สัมพันธ์กับเพื่อนๆ ดีกว่านักเรียนอายุน้อยๆ แต่นักเรียนที่มีความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติที่อยู่อาศัยและประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับการทำสวนครัว ไม่มีผลทำให้มีเจตคติต่อโรงเรียนต่างกัน เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับเจตคติต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า นักเรียนหญิงและนักเรียนที่มีความแตกต่างในเรื่องโรงเรียนกลุ่มอายุ ที่อยู่อาศัย และประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับการทำสวนครัว ไม่มีผลต่อการมีเจตคติต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน

เบรบบอย-ล็อกเลอร์ (Brayboy-Lockler, 2008, p. 1158-A) ได้ศึกษาอิทธิพลของแรงจูงใจของสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่มีต่อการปรับปรุงผลการเรียนนักเรียนเชื้อสายอเมริกันจากโรงเรียนในรัฐแคโรไลนา โดยยึดกรอบความคิดจาก Resiliency Theory ของ Henderson และ Milstein เนื่องจากนักเรียนกลุ่มดังกล่าวมีผลการเรียนล้าหลังกว่านักเรียนกลุ่มอื่น โดยเลือกศึกษากับนักเรียนทั้งสองนักศึกษา จำนวน 50 คน จาก 3 โรงเรียน การเก็บข้อมูลใช้แบบทดสอบวัดความสามารถทางคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษ และแบบวัดแรงจูงใจสำหรับการเรียนให้ดีที่สุดและใช้การสัมภาษณ์ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนที่ได้คะแนนผ่านเกณฑ์คณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษ กับนักเรียนกลุ่มที่ไม่ผ่านเกณฑ์ มีคะแนนแรงจูงใจในการเรียนให้ดีที่สุดแตกต่างกันและจากการสัมภาษณ์ก็ได้ผลอย่างเดียวกัน ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้มีความเอื้ออาหารและมีการสื่อสาร ความคาดหวังที่ดีต่อนักเรียนเชื้อสายอเมริกันดั้งเดิมจะเพิ่มให้นักเรียนมีโอกาสกลับตัวกลับมาเรียนให้ดีขึ้น

ไรซ์ (Rice, 2008 อ้างถึงใน ราตรี ลกะวงศ์, 2557, หน้า 29-30) ได้ศึกษาถึงความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยเพอร์ดู (Purdue University) โดยศึกษาจากนักศึกษาปีที่ 3 ของคณะวิศวกรรมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างทัศนคติของนักศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยกับเป้าหมายในการศึกษา กิจกรรมต่างๆ ความพึงพอใจ และบุคลิกภาพ นอกจากนี้ยังพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่พอใจในการเรียนในมหาวิทยาลัยของตนเองและมั่นใจว่าตนจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ทั้งในด้านการศึกษาและสังคม

บัวร์เซียม (Bursheim, 2008, อ้างถึงใน อากาศกรณ์ พายสาโรจน์, 2552, หน้า 44) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนแบบรวมกลุ่ม (สหกรณ์) กับวัฒนธรรมการทำงานที่ได้ผลในโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนแบบรวมกลุ่มกับวัฒนธรรมการทำงานในโรงเรียน ในด้านการจัดการโรงเรียนและหมวดวิชาแบบใดที่มีผลต่อวัฒนธรรมการทำงาน กลุ่มตัวอย่าง เป็นครูอนุบาล ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และครูใหญ่ใน 18 โรงเรียน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการเรียนแบบกลุ่มกับวัฒนธรรมการทำงานแบบให้ผลผลิตมีนัยสำคัญที่ต่างกันตามระยะเวลาที่โรงเรียนเข้าร่วมโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพโรงเรียน

ของรัฐมิชิโกตา มีนัยสำคัญต่างกันระหว่างความคิดเห็นของครูใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการจัดสภาพแวดล้อมแบบเรียนรวม เพศ ประสบการณ์ทำงานให้ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ในคำว่า ค่านิยม ของการจัดสภาพแวดล้อม ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องขนาดและประเภทโรงเรียน

ทามาระ บรูคส์ (Tamara Brooks, 2010, p. A) ได้ศึกษาการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ช่วยสนับสนุนเด็กออทิสติกที่ผิดปกติทางสายตาเพื่อมีส่วนร่วมในฐานะผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ การวิจัยได้ดำเนินการที่โรงเรียนพิเศษสำหรับนักเรียนที่มีการเรียนรู้ที่ซับซ้อนโดยใช้วิธี Mosaic (Clark & Moss, 2001) ใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วมร่วมกับการสังเกตการณ์ของพฤติกรรมนักเรียนและการศึกษาเพิ่มเติมจากทฤษฎีที่มีเหตุผลรวมการสำรวจกับผู้เชี่ยวชาญและวิธีการดัดแปลงเฉพาะของการได้รับเสียงของนักเรียนโดยตรง, การวิจัยครั้งนี้ระบุประเด็นที่ต้องใช้เพื่อพิจารณาพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการรับรู้ทางประสาทสัมผัสและความบกพร่องทางสังคมลักษณะของออทิสติก สรุปผลการวิจัยพบว่าควรให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวิธีการสอนและทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานจากการศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบออทิสติกเฉพาะสภาพแวดล้อมคือ (1) ลดลักษณะทางประสาทสัมผัสของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (2) ให้โอกาสสำหรับกิจกรรมด้านกฎข้อบังคับเกี่ยวกับประสาทสัมผัสและ (3) กำหนดเป้าหมายภาพสไตส์การเรียนรู้ kinesthetic ของนักเรียนออทิสติก

โจ-แอนน์ (Jo-Anne, 2014, หน้า 73-96) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายสู่สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ใหม่ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์ เพื่อและอธิบาย องค์ประกอบการเรียนรู้แบบสมัยใหม่ในบริบทของโรงเรียนมัธยมในศตวรรษที่ 21 ในนิวซีแลนด์ เพื่อระบุและตรวจสอบองค์ประกอบที่สำคัญของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้สมัยใหม่ที่ดำเนินการใน 3 โรงเรียนของนิวซีแลนด์ และเพื่อระบุการเปลี่ยนแปลงทางการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นเป็นผล มาจากการเรียนการสอนและการเรียนรู้สภาพแวดล้อมการเรียนรู้สมัยใหม่ใน 3 โรงเรียนดังกล่าวพบว่า สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ใหม่ หรือ MLE สามารถกำหนดได้อย่างมากในขอบเขตขององค์ประกอบที่ไม่มีตัวตน องค์ประกอบที่มีตัวตนทำหน้าที่ในการช่วยองค์ประกอบที่ไม่มีตัวตนในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้สมัยใหม่ให้เป็นไปได้ โดยเริ่มต้นด้วยวิสัยทัศน์ของโรงเรียนที่มีการวางแผนในการหารือกับชุมชนของโรงเรียน วิสัยทัศน์การทำงานร่วมกันนี้จะมุ่งเน้นไปที่



วัฒนธรรมค่านิยมและความเชื่อของชุมชนและทักษะที่พวกเขาต้องการศึกษาของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา มีสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ใหม่จะเชื่อมโยงกับอาคารใหม่ เฟอร์นิเจอร์และเทคโนโลยี โดยการวิจัยในครั้งนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนและโดดเด่นมากขึ้น ในแนวคิดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้สมัยใหม่ เป็นองค์ประกอบที่ไม่มีตัวตนที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติการเรียนการสอนทั้ง 4 สิ่ง ที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน คือ แผนงานส่วนบุคคลความยืดหยุ่นของการเรียนการสอนและการเรียนรู้ การเปิดกว้างของการปฏิบัติ และการเรียนการสอนที่มีการเปลี่ยนแปลงจากครูนำไปปฏิบัติที่เน้นนักเรียน เป็นศูนย์กลาง และองค์ประกอบอื่นๆ คือ การทำงานร่วมกันระหว่างครูและระหว่าง นักเรียน เปิดโอกาสให้เขารวมในการเชื่อมต่อการเรียนรู้และความสำคัญของการมี ปฏิสัมพันธ์กันซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้อาจจะประกอบไปด้วยห้องเรียน การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้สมัยใหม่ วิสัยทัศน์คือสิ่งจำเป็นที่ก่อให้เกิดและเป็นจุดศูนย์รวมสำหรับ สังคมโรงเรียน ช่วงอายุระหว่าง 15-55 ปี ไม่มีข้อมูลที่ปรากฏชัดเจนว่านักเรียน ได้อ่านถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ การเรียนการสอนเป็นการใช้เทคโนโลยี ครูมีการใช้ คอมพิวเตอร์ในการจัดการเรียนการสอน ครูจะยื่นและส่งบทเรียนทางหน้าจอ นักเรียน สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่าง แรวดเร็วมากขึ้น นักเรียนมีการรวมกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ คือ การเปลี่ยนแปลง ดานการสอนสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ทันสมัย คือ การเปลี่ยนแปลงดานการสอน การเปลี่ยนแปลงใจของบุคลากรและชุมชน ไปสู่สภาพแวดล้อม การเรียนรู้สมัยใหม่ จะช่วยให้การเดินทางที่ท้าทายไปสู่ทิศทางที่ควร ได้รับการสนับสนุน

เคลเวอร์แลนด์ (Cleveland, 2015, A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาแนวทาง ใหม่ในการประเมินสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ทางกายภาพ: การกลับสู่ต้นกำเนิดของการ ประเมินผลหลังเรียนในจิตวิทยาสิ่งแวดล้อม โดยชี้ให้เห็นแนวทางใหม่ในการประเมิน สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางกายภาพและแนะนำทิศทางในอนาคตสำหรับการวิจัยใน ภาคสนาม ทำการศึกษาในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา และยังเห็นถึงความหลากหลายของตัวชี้วัดที่สามารถวัดผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ได้อย่างไรก็ตามหากสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ทางกายภาพถือเป็นช่องว่างและช่วงเวลา ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนจำเป็นต้องมีการปรับปรุงวิธีการในการประเมิน ประสิทธิภาพสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนของสถานศึกษา สถานศึกษาหลายแห่ง ยังคงมองข้ามการประเมินพื้นที่การเรียนรู้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอน การวิจัยนี้

เป็นการดำเนินการส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (E21LE) ซึ่งบ่งชี้ว่าควรมีการกลับไปที่ดินกำเนิดของการประเมินความก้าวหน้าในด้านจิตวิทยาด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาวิธีการประเมินผล การเรียนรู้อย่างเข้มงวดมากขึ้น โดยใช้วิธีการที่สามารถให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าเกี่ยวกับหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพของสภาพแวดล้อมเพื่อวัตถุประสงค์ที่ต้องการในการสนับสนุน การเรียนการสอน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้สำหรับนักเรียนมีความสำคัญต่อการจัดการเรียน การสอนและเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างมาก ทั้งยังส่งผล ทำให้บรรยากาศในโรงเรียนเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การบริหารงาน อาคารสถานที่สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย จึงเป็นงานที่สำคัญที่ควรพัฒนาบุคลากร ให้มีความรู้ อีกทั้งยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครอง การสร้างความมีวินัยให้กับ นักเรียน และบุคลากรในโรงเรียนด้วย ผู้ศึกษาจึงมีแนวคิดและมีความสนใจที่จะพัฒนา สภาพแวดล้อมทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียนเพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้โดยการ มีส่วนร่วมที่ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ากำหนดขึ้น เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้กับ นักเรียนในโรงเรียนบงใต้โนนรัง เพื่อให้นักเรียนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนให้บรรลุ ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ตั้งไว้